בעזה"י

שירת התורה

פרשת לך לך

תשפ"ז

שנה ז' גליון 316

תוכן העניינים

תוכן העניינים

פרשת לך לך ..... ד

הליכתו ונסיעתו של אברהם אבינו בפרשה זו..... ד
בן נח תפקידו שלא לקלקל ..... ה
בפרשת לך לך התייחד מעלת אברהם ..... ה
מאיזה שעה יצא אברהם מכלל בני נח..... ו
סתירות בספר פרשת דרכים ..... ו
ההליכה לקראת יעודו ..... ו
הקושי שבנסיון "לך לך" ..... ו
משמעות גיל שבעים וחמש של אברהם בצאתו מחרן ..... ז
מה שאברהם הניח את אביו הזקן..... ז
רק מי שלומד בהתבוננות יבין הסדר הנכון..... ח
השיטות דברית בין הבתרים הי' בהיותו בן שבעים ..... ח
הטעם שנכתב הכל שלא כסדר ..... ח
גיל ע"ה של אברהם מסייע להגאל מן הגליות ... ט
מה שאסתר המלכה היתה בת ע"ה כמו אברהם ט
עיקר הליכתו של אברהם הי' עם מדת הבטחון .. י
אברהם דאג קודם לאשתו..... יא
חטאו של אברהם בענין בטחון ..... יא
ההשתדלות לפי מדרגת הבטחון..... יא
ההנהגה עם האדם כמדרגה שמעמיד עצמו..... יב
אמרי נא אחותי את לא היה שקר ..... יג
אחותי רומז לחכמה ..... יג
אחותי לענין הרגשת האחוה..... יג
פחד אברהם הי' מבעל בחירה..... יג
עסקו של אברהם עם לוט ..... יד
מעלת בעל חסד כשהדברים מסתבכים ..... טו
היחס הנכון כלפי החילונים ..... טו
קילקולו של לוט..... טו
לוט לא שמר את עיניו..... טו
ע"י שמירת עיניים מרוויחים הכל..... טז
מלחמת ד' מלכים הי' נגד אברהם אבינו..... יח
בענין גימטריות ..... יח
מה שנקט חוט ושרוך נעל ..... יח
החשיבות של דברים קטנים ..... יט
יש להודות להקב"ה גם על שרוך נעל..... יט
קשירת הנעליים בשמאל ..... כ
התבוננות בשלבים עד שהגיע להיות חוט..... כ
בטעם שלא רצה אברהם לקחת השלל..... כ
אי חשש ירושה הוא על לוט או אליעזר ..... כא
האם יש דין ירושה לגוי בשאר קרובים ..... כא
הנושא הוא ירושה רוחנית ..... כא
בן טבעי לאברהם אבינו ..... כב
המעיים של אברהם אבינו..... כב
אברהם תלי תניא בדלא תניא ..... כב
אברהם יגל יצחק ירנן..... כג
*האם לקיחת הבהמות היה לשם קרבן ..... כג
*זכות הקרבנות היה לצורך קיום שמים וארץ .כד
*ביאור הרמז במינים המשולשים ..... כד
*מה שלא רמז מוספי שבת ..... כד
*ביאור מלת משלשת ..... כה
*אברהם קבע מציאות הקרבנות בתוקף של משולש ..... כה
*רמז הקב"ה מעלת קרבן ישראל לעומת קרבן גוי ..... כו
*מה שבתר את הבהמות ואת הצפור לא בתר... כו
*בנ"י הם כעופות שיכולים להתרומם בכל המצבים ..... כו
*מה שכתוב ואת הצפר בלשון יחיד ..... כז
גבולות של אברהם אבינו ..... כז
מהר ההר עד נהר פרת הוא בגדר חצר א"י..... כז
עומק שם ישמעאל ..... כט
שם ישמעאל ע"ש מה שעתיד הקב"ה לשמוע נאקת ישראל ..... כט
כשלא זכה ישמעאל קיבלו ישראל כח זה ע"י ישמעאל ..... כט
כח תפלה זו מתוך חטא שרה בעינוי הגר ..... כט
ביאור ענין פרא אדם שבישמעאל..... ל
ישמעאל מהותו פרא ולא ניתן לשנותו..... ל
ישמעאל נחשב כמלכות בפני עצמו ..... לא
גלות האחרונה היא גלות ישמעאל ..... לא
גלות ישמעאל היא הקשה ביותר ..... לב
ישמעאל יגרום לנו אותה התפלה הנצרכת לגאולה..... לב
החומר בקריאת שם אברם ..... לג
השייכות בין מצות ברית מילה והבטחת א"י ... לד
א"י מונהג ע"י הקב"ה לבדו ..... לד
מתנת א"י דוקא ע"י קיום ברית מילה ..... לה
הברית הזה ל"ש לישמעאל כלל ..... לה
לישמעאל יש זכות באי"י ..... לה

תוכן העניינים

שייכות ישמעאל לא״י מכח המילה ..... לו
ברית מילה של יצחק הוא עם גילוי הקדושה ... לו
לישמעאל חסר כח הפריעה..... לו
ההתגברות על ישמעאל ע״י קדושת המילה..... לז
קדושת המילה ענינה השתעבדות מוחלטת לרצון הבורא ..... לז
בעקידת יצחק התברר מעלת יצחק על ישמעאללז
תפקידנו נגד ישמעאל בעת הזאת ..... לז
קיום בריתו של אברהם אבינו אחר מתן תורה לח
מחלוקת הגר״ח והחזו״א בביאור גמ׳ שבת .... לט
מחלוקת היעב״ץ והחת״ס..... לט
האם קטן שלא נימול חייב כרת..... לט
אי מילת אברהם הי׳ דינו כמילה בזמנו ..... מ

לתגובות להנצחות ולקבלת הגליון במייל

שמעון יצחק ראקאוו

0527614717

syrakow79@gmail.com

שיעור שבועי (עברית) בביהמ״ד משובב נתיבות אור ליום חמישי משעה 11 - 11:30

אפשר לשמוע בקול הלשון:7-916717 -03-6171111

בענגלאנד: 7-916717 -02 08-1917000

או בקו משובב נתיבות-0733718341-7

פרשת לך לך

הליכתו ונסיעתו של אברהם אבינו בפרשה זו

שמו של הפרשה נקרא בפי כלל ישראל "לך לך." ויתכן לפרש, דבזה מונח כל ענינו של הפרשה.

הנה מקודם יש להבין ביאור המילים **לך לך**, דהתירגום המילולי הוא לך לעצמך, ולא מובן. ויש ראשונים **[רד"ק רמב"ן בכור שור]** שכתבו שכך הוא מנהג הלשון וא"צ ליישב לשון "לך" והביאו כמה פסוקים שנאמרה בהם לשון זו: "קחו לכם" **[לקמן מ"ה י"ט]** "וילך לו" **[שמות י"ח כ"ז]** "אשובה לי" **[במדבר כ"ב ל"ד]** ועוד. אמנם במקומות אחרים מצינו שחז"ל דרשו לשון לך כמו "עשה לך שתי חצוצרות כסף" **[במדבר י' ב']** "ועשית לך ארון עץ" **[דברים י' א']** וביאר **רמב"ן** ששם תיבה זו מיותרת כיון שאין המלאכה שלו והול"ל כמו שאמר במשכן "ואת המשכן תעשה." **[שמות כ"ו א']** [1]

וכנראה שרש"י נתקשה בזה ולכן פי' דהכוונה להנאתך ולטובתך וכו' וכבר העיר **כלי יקר** דאיך מונח ב"לך" משמעות זו. עוד צ"ב לד' רש"י דל"ל להקב"ה לומר שזה לטובתו ולהנאתו, הרי בוודאי אברהם הי' מקיים ציווי ה' גם בלי זה וכמ"ש **רבותינו [רס"ג, אלשיך, אור החיים בפי' השני, מלבי"ם, שפ"א תרל"ו, וחת"ס]** לקמן בפסוק ד' במש"כ "וילך אברם כאשר דבר אליו ה'" שלא הלך מחמת התועלת רק מחמת ציווי ה'. וי"ל, דלזה גופא אמר ה' לטובתך כדי שיהי' לנסיון, האם יעשהו מחמת התועלת. ולפ"ז נמצא דהא ד"**לך לך**" אינו הוראה לאברהם רק החלק של "לך" אבל "לך" הוא רק היכי תמצי לנסיון.

עוד יש להבין, דלא כתוב כלל בתחלת הפרשה צדקותו של אברהם אבינו שבשביל זה זכה לגילויים מהקב"ה, וזה רק ידענו מחז"ל, שגילו לנו איך נשתדל אברהם בהכרת בוראו, וכל הענין של אור כשדים נרמז רק בסו"פ נח, ולא נעשה כאן עסק מזה הלא דבר הוא. וכבר העירו בזה המפרשים.

הנה באמת מצינו הלשון **הליכה ונסיעה** בפרשה כמה וכמה פעמים. **וילך** אברם וכו' וילך אתו לוט ויצאו **ללכת** ארצה כנען וגו' **[פסוק ד']** ואח"כ כל מה שעבר ממקום למקום בא"י גופא ואח"כ כתוב **ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה**, **[פסוק ט']** אח"כ ירד למצרים ושוב חזר ועלה עם לוט הנגבה **וילך למסעיו** מנגב עד בית קל, **[י"ג ג']** ואחר כל מעשה לוט כשנפרד ממנו לוט, כתוב **קום התהלך בארץ** לארכה ולרחבה כי לך אתננה. **[שם י"ז]**

הרי לן דהליכתו ונסיעתו של אברהם ממקום למקום הוא חלק עיקרי מפרשה זו. ובוודאי שיש דברים בגוי. וכן חזינן שכסדר כוונתו לנסוע **הנגבה** גם כשיוצא ממצרים חוזר **לנגבה** כמש"כ ויעל אברם ממצרים וגו' עמו הנגבה **[שם א']**, ורש"י שם נדחק בביאור ענין נגבה דהרי כעת הי' נוסע ממצרים שהוא בדרומה של א"י לא"י שהיא בצפונה של מצרים, ולכן פי' דהכוונה שהי' נוסע לצד הדרום של ארץ ישראל וצ"ב למה נקט לשון זה.

והנראה בעז"ה, בהקדם דברי **השפת אמת שנת תרל"ז** ד"מתחילה היה אברהם בכלל בני נח, וקירב כל הברואים להשי"ת כפי היכולת וכו' והי' זה בחינת יחוד ה', **אח"כ אמר לו השי"ת לך לך פי' לבחינה המיוחדת לך** שהיא אומה הישראלית המיוחדת לה' בכל המעשים והדקדוקים ע"י המצוות, והיא בחינת התורה שנקראת דרך כמ"ש חז"ל ע"פ אשר לא הלכו בה" וכו'.

וקצת בענין אחר ביאר השפ"א בשנת תרל"ט במה נתייחד דרכו של ישראל מבני נח עה"פ "התהלך לפני והי' תמים ובנח אמר תמים הי' את האלקים התהלך, וכו' והוא עצמו ההפרש שכתבו ז"ל, נח הי' צריך סעד לתומכו לכן נולד מהול, וזאת הקדושה שהי' לו מרחם סייעתו להתקרב להבורא ית', ואברהם אע"ה התהלך לפני הבורא ית' בהיותו ערל, עד שמרוב התשוקה זכה אל התמימות והסרת הערלה, והוא דבר גדול מאוד עד אשר ע"י רוב הרצון ואהבת הבורא שמקלקלת השורה זכה להשתנות גוף הטבע להיות נבדל בחתימת ברית קודש מכל האומות, ודרך זה ניתן ביחוד לבנ"י וע"ז נאמר מקודם לך לך אל הארץ אשר אראך **כי האומות אם שיש לכל אחד דבר מה, היינו להיות עומד על מדרגתו כמו שנברא שלא לקלקל אבל אין בו תוספות, אבל זרע קודש בנ"י ניתן להם דרך מיוחד, שיזכו בעבודתם להמשיך כח עליון מלמעלה,** וז"ש אשר אראך כי אין לזה סוף ותכלית, ולכן לא הראה לו מיד, כי לעולם צריך איש הישראלי לייגע עצמו בעבודת הבורא" וכו' עכ"ל.

וראה בשנת תרל"ד "כי יותר נייחא להשי"ת מהרצון והתשוקה שיש לכל איש מישראל להתקרב אליו ולהשיג דברי תורתו, מאחר ידיעתו, כי הרי זה הרצון מזכהו להתקרב ולהשיג ומוכח שזה יותר חשוב לפניו ב"ה וכו' ואין נייחא, כי אדם לעמל יולד ומנוחה לצדיק בעוה"ב,

[1] בפי' **רבינו חיים פלטיאל** העתיק דברי המדרש כאן [ב"ר לט ט] אמר רבי יוחנן לך לך מארצך, מאיפרכיא שלך, ופי' דזה כדי שלא תהא נגרר אחריהם במעשיהם דזה"פ בהרבה מקומות בש"ס **[שבת יג. פסחים מ: יבמות מו. ב"מ צב. וכמ"פ במס' ע"ז]** "**לך לך** אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב" דהיינו דומיא דאברהם שנאמר לו להתרחק מהשפעות רעות ה"נ אומרים לנזיר להתרחק מן האיסור. וי"ל איך זה נכנס במילים "לך לך". דשם בפשטות זה פעמיים לך בצירי.

ובעוה״ז רק יגיעה ממדרגה למדרגה וכו׳ כי כן רצונו ית׳ שבעוה״ז יהי׳ רק יגיעה ולא מנוחה״ וכו׳.

בן נח תפקידו שלא לקלקל

העולה מדברי השפ״א, דתפקיד בן נח אינו להתעלות ולהשיג יותר, אלא עיקר תפקידו הוא שלא לקלקל, וע״ז נתייסדו שבע מצוות בני נח דהוא לשמור קיום וסדר העולם, אבל בחינת ישראל הוא להתקרב להקב״ה יותר ויותר וזה רק ע״י רצון ותשוקה ועמל ויגיעה בלי הפסק, ועצם הרצון והתשוקה והעמל והיגיעה להתקרב זה גופא מקרבו. וע״פ מש״כ לעיל מבואר, דעד עכשיו כל ענינו של אברהם הי׳ לאחד כל הבריאה להקב״ה ושיאמינו כולם בייחוד ה׳ ולקיים מצוות בני נח, אבל אז אין כאן אומה נבחרת הקרובים להקב״ה, לזה א״ל הקב״ה שמעתה רצוני שתתחיל בדרך התורה שנקראת **דרך** וצורתו בהליכה ממדרגה למדרגה דוקא, וע״י יגיעה ועמל וע״י התשוקה והרצון ממה שעוד לא השיג ועוד לא התקרב.

ולפ״ז יתפרש היטב ענינו של **לך לך** כפי התירגום המילולי, דהיינו שתלך לעצמך לבחינה המיועדת לך, וזה ע״י ההליכה דוקא, **ולכן הודגש כל הזמן ענין ההליכה ממקום למקום,** ונסיעתו לא״י הי׳ בבחינת נסיעתו והליכתו ממדרגה למדרגה לקדושת א״י ובעיקר לקדושת ביהמ״ק וירושלים שנמצאת בנגב, ולכן הלוך ונסוע **הנגבה דייקא**. ועי׳ **זוה״ק ע״ח.** דלך לך הכוונה **״למנדע לך ולאתקנא גרמך״** היינו שיחקור וישיג שורש נשמתו ומדרגתו ויתקרב אל ידיעת עצמו, עוד שם פ. דנגבה הכוונה שורשו בחסד שנא׳ חסד לאברהם **״דא דרום דהוא חולקי׳ דאברהם״** הרי לן דעיקר הכוונה בנסיעה ל**נגבה** הוא מדרגתו ובחינתו.

וע״ע **באלשיך הקדוש בפסוק ד׳** שכתב דכאן בא הקב״ה לבאר למה עדיף לו ללכת לא״י, לזה אמר **לך לך**, לומר אתה דע לך כי אינך בחוץ לארץ מה שאתה בארץ, והוא כי ידוע דנפשות ישראל אינם כנפשות הגוים, כי אלה מהחיצונים עולם הפירוד, ואלה מן הקדושים עולם האחדות. והנה ידוע דאין דבר רוחני קדוש הולך ממקום למקום, שיעתיק ויעקר לגמרי ממקום שהיה בו, כי אם ששם ישאר עיקר שורשו, וממציאותו מתפשט והולך אל מקום החפץ. ולפ״ז נפשות בנ״י שהם חלק אלוק ממעל, גם כשבאים לעוה״ז נשאר שורשן למעלה תחת כנפי השכינה, **היא ארץ העליונה אשר היא לעומת ארץ הקדושה,** כי על כן שתיהן ארצות החיים יקראו, ולאיש הצדיק דבקות נמשך אליו משורשו אל נפשו פה ועי״ז דבוק להקב״ה ונקרא חי, ולפ״ז איש יהודי הגר בא״י אשר היא לעומת ארץ העליונה, דבק בשורשו, **כי אויר ארץ ישראל קדוש הוא, וימשך בו דרך ישרה איכות שורש נפשו אל נפשו אשר בקרבו,** נמצא כי שלם יקרא בלי פירוד מניה וביה, ממנו לשורשו. מה שאין כן בהיותו בחוץ לארץ שאויר ארץ העמים טמא ומפסיק, כי איזה הדרך ימשך איכות שורש נפשו אשר בארץ העליונה אשר לעומת התחתונה, דרך עקלתון אל טומאת אויר ארץ טמאה אל נפש קרב איש השוכן אתה בתוך טומאתה ולפ״ז מבואר היטב מה שאמר ה׳ אל אברהם עבדו, אל יעלה על רוחך כי מהותך בחוץ לארץ ומהותך בארץ אחת היא, כי הלא דע כי בהיותך בחוץ לארץ אינך דבק עם שורשך ואינך בעצם שלם, כי אם כאילו נפרד קצתך מקצתך, כי נפרד אתה מעיקרך ושורשך. אך בלכתך אל הארץ אתה כהולך ומתחבר אל עצמך ושורשך. **וזהו לך לך, שהוא כי לך ולעצמך אתה הולך הוא השורש הדבק באלהיך, כי איכותך מתעלה ומתקדש ומשתלם בזה.** הנה כי אין עצמותך בחוץ לארץ כעצמותך בארץ. **עכ״ד האלשיך הקדוש. עי״ש באריכות.**

בפרשת לך לך התייחד מעלת אברהם

עכ״פ לדרכו של השפ״א, יתיישב היטב למה לא הוזכר צדקותו של אברהם בתחילת הפרשה. דכל ענין אור כשדים הי׳ **בפרשת נח** דאז אברהם הוא עדיין בבחינת **בן נח** ולכן נמצא ענין זה בפרשת נח שנקראת **נח ע״ש המנוחה** ההיפך מעמל והיגיעה, דאי״ז מתפקידו של בן נח לעמול ולהתייגע בהליכה ממדרגה למדרגה, והמעשה שעשה הי׳ בתור בן נח, אבל כיון שראה הקב״ה מעשיו בחר בו הקב״ה להעלותו לדרגה אחרת לגמרי שאינו כפי מעשיו כלל, וכלפי דרגה זה שיביאנו לדרגת ישראל ל״ש כלל לייחס זה למעשהו בתור בן נח, וזה מה שס״ל **למהר״ל בנצח ישראל פי״א,**[2] דאברהם הי׳ בגדר בחירה בלי טעם שלא לפי מעשיו, וכמ״ש אתה הוא ה׳ האלקים **אשר בחרת באברם** וגו׳ דהקב״ה הוצרך לאומה נבחרת בלא״ה לקיום העולם, ולזה בחר באברהם אבל לא מצד מעשיו, דמצד מעשיו ל״ש שיהי׳ מופקע לגמרי מכלל שאר הברואים רק דעדיין הי׳ לו להיות בכלל בני נח. [ראה **שפתי חיים בראשית** שמבאר ענין זה היטב]

[2] אולם דעת **הרמח״ל בדרך ה׳ ח״ב ד׳** דבחירת אברהם הי׳ בזכות מעשיו בשעת דור הפלגה שלא השתתף אתם ואז נבחר שיהי׳ לו ההשגחה פרטית כיון דשורש חטא דור הפלגה הי׳ שרצו להפקיע עצמם מהשגחתו הפרטית של הקב״ה. ובפרט למשנ״ת ב**אלשיך** בפ׳ דור הפלגה דכל עיקר כוונת דור הפלגה הי׳ לפי שידעו שעתיד לצאת שורש השפעת קדושה לעולם דרך כלל ישראל וציון וירושלים, ורצו להמליך במקום זה את הסט״א להיות השפע לחיצונים דזה לעו״ז עשה אלקים וכשזה קם זה נופל, ולכן מצאו דוקא בקעה שהי׳ מיועד למשוך כוחות הסט״א היפך מקום מקדש שזה במקום גבוה, ואברהם נתרחק מזה לכן זכה להבחר שיהי׳ הוא הצינור להשפעת הקדושה בעולם.

מאיזה שעה יצא אברהם מכלל בני נח

והנה ידוע החקירה אי האבות יצאו מכלל בני נח גם להקל, או שרק החמירו לקיים כה"ת כולה עד שלא ניתנה אבל עדיין היו צריכים להחמיר החומרות של בני נח. עי' **בפרשת דרכים** שהאריך בזה, ומתחילה מצא בזה מחלוקת **מהר"ש יפה ורא"ם**, אח"כ מצא מחלוקת **רמב"ן וחכמי צרפת** בפרשת אמור שוב מצא **שנחלקו בזה תנאים בסנהדרין נא:** עי"ש באריכות.

סתירות בספר פרשת דרכים

והנה יש סתירות בדבריו לפי הצד דיצאו מבני נח אפי' להקל מאיזה זמן בדיוק זה הי', דמתחילה כשהביא החקירה כתב ד"**מאחר דנימול אברהם וקיים כל המצוות**" וכו' מבואר דזה רק מזמן המילה וכן מבואר בדברי מהר"ש יפה ד"**אחר שנימול אברהם נבדל הוא וזרעו מדין שאר בני נח**" וכן הרמב"ן בסוף פרשת אמור דס"ל דיצאו מכלל בני נח וחולק על חכמי צרפת לשונו "**כי מעת שבא אברהם בברית היו ישראל ובגוים לא יתחשב**".[3] מאידך בסוף כשבא להסביר הפסוקים בישעי' "אל בית יעקב אשר פדה את אברהם", כתב דהמבחן לדעת אי אברהם יצא מכלל בני נח להקל הוא האם הי' מותר לו **למסור נפשו באור כשדים** דב"נ אינו מצווה על קידוש ה' עי"ש באריכות, הרי דנקט דאברהם יצא מכלל בן נח גם בשעה שהפיל עצמו לאש, וכן מבואר בדבריו ממה שהוכיח כשי' הרמב"ן **מב"ב ק.** דהליכה לארכה ולרחבה נחשבת חזקה דילפינן מאברהם, והרי גוי אינו קונה בחזקה. והרי זה הי' בפ' לך לך שהוא לפני הברית מילה. **ורעק"א** באמת הק' על הפרשת דרכים לענין חזקה דהרי אז עדיין הי' לפני המילה. וצ"ע. וע"ע בסוף הפרשה מה שהבאנו מהגרי"ז דגם עליו תק' קושיא זו.

ההליכה לקראת יעודו

ולפי דברינו הנ"ל ע"פ השפ"א נראה, דבאמת עיקר שם ישראל חלה רק כשנכנס לברית וכלשון הרמב"ן והמפרשים, אבל כל עיקר ענינו בפרשת לך לך הי' ההליכה לקראת יעודו לקבל שם ישראל, וממילא כשנאמר לו קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה, כיון דלענין הליכה איירינן בוודאי יהי' דינו כישראל כיון שאי"ז דבר צדדי שקרה אז, רק דזה מעיקר הגעתו לקבל שם ישראל, וכן מה שעשה באור כשדים זה גופא הכשירו לקבלת הציווי דלך לך, כיון דבזה שמסר עצמו למות אף שלא נצטווה בזה הראה עוצם תשוקתו להקב"ה, שגם לא איכפ"ל באיסור לחבול בעצמו אם יהי' בזה תועלת להקב"ה, ובזה הוכשר לגודל תפקידו הנאמר לו בפ' לך לך, וממילא אם נדון על איזה מעשה פרטי לפני שנכנס בברית אי יכול להקל כישראל, בוודאי אינו יכול, דעדיין לא חלה עליו בפועל קדושת ישראל, אבל כל מה שקשור לעיקר הליכתו והגעתו ממדרגה למדרגה לקראת תפקידו, בזה דינו כישראל.

הקושי שבנסיון "לך לך"

וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וגו' [י"ב ד']

הנה הדגשת הקרא בזה מורה דהי' בזה גדלות, ובאמת מפורש **בפרקי דר"א פכ"ו ובאבות דר"נ פל"ג ובראשונים**, דציווי לך לך הי' אחד מעשרה נסיונות, [אף שלענין שאר נסיונות לא ברור כ"כ כגון אור כשדים ועוד עי' כ"ז במפרשים על משנה פ"ה דאבות] ורבים הקשו איזה נסיון הי' זה אם זה לטובתו, הרי כל אחד שלא הי' לו בנים והי' מבטיחים לו שאם יגלה לאיזה מקום יהי' לו בנים הי' הולך.

ו**בטור עה"ת** שכתב דסו"ס יש בזה טילטול וטורח, **והגרי"ז [ברשימות תלמידים מרן הגרי"ז]** תי' על קושיא זו דמוכח שהגלות לצאת מן הבית והמקום והארץ זה דבר קשה מאד אפי' כשיש הבטחות, **[-ווייסט אויס אז אוועק גיין פון די היים איז א שווערע זאך]** וכן אמר גם עה"פ בירמי' **[ב ב]** "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך וגו' לכתך אחרי במדבר" וגו' וק' מה הגדלות, הלא במצרים עבדו עבודת פרך והיו הורגים בילדיהם ובוודאי שילכו אפי' במדבר, אמנם מוכח מזה שכיון שסו"ס ביתם היו במצרים ושם גרו שנים רבות קשה עליהם היציאה אפי' כשהחיים קשים שם דלעולם לעקור מביתו ומקומו הוא דבר קשה.[4]

ולדברי אור החיים הק' כאן יבואר היטב, דהעיר דכל פסוק זה מיותר, דהרי כבר כ' לקמן סדר ההליכה, ולזה פי' שלא נתעכב אפי' רגע אחד, רק הלך תיכף, ו"כאשר" הכוונה תיכף ומיד [וזה כלשון ויהי **כאשר** ראה לבן] ולפ"ז א"ש ענין הנסיון דלא התבונן בעצמו לשקול האם כדאי לו או לא, או שיעשה טצדקי שכן יוכל להשאר קצת זמן, אלא מיד בלי הירהור בציווי ה' הלך לדרכו וכלשון רש"י

---

[3] גם **באמת ליעקב להגר"י קמינצקי** זצ"ל עמד בזה ומתחלה נדחק דרמב"ן לא התכוון לברית מילה, אלא לברית בין הבתרים שהוא לפני פ' לך לך לכמה ראשונים, אבל בסוף מודה שזה דוחק עי"ש באריכות.

[4] דברים אלו אמר הגרי"ז כשבירחו במלחמת העולם והגיעו לווילנא והשבת הראשונה הי' פ' לך לך, **והגרא"י הלוי שליט"א** הוסיף דאילו הי' מוליך ארצו ומולדתו עמו לא הי' זה נסיון דכשיש עמו משפחתו וקרוביו ה"ז כאילו לא יצא מארצו וכמבואר **בבכורות ח:** דחכמי אתונא לא היו יכולים להשיב על מה שנשאלו עד שזרקו עליהם מעפר אתונא. ובס' **משנת רבינו מאיר הלוי** הביא הווארט הנ"ל על הזמן במלחמה שנחלקה פולין לשתים חצי' לרוסיא וחצי' לגרמנים, ורוסיא נתנה את וילנא לליטא ולכן הלכו שם הרבה בני ישיבות, גם הגרי"ז ובניו היו שם, וא' שאל להגרי"ז למה אין כולם באים לכאן הרי בכ"מ בפולין בין בצד הגרמנים בין בצד הרוסים הסכנה עצומה, וע"ז ענה בקו' על זכרתי לך חסד נעוריך ותי' הנ"ל.

בריש פ׳ וארא על האבות ״שלא **הרהרו** אחר מדותי״ שלא הי׳ שום ענין הירהור, אלא מיד עשה כאשר צווה.

עוד כ׳ אור החיים הק׳ דבאמת הרי אפי׳ קל שבקלים הי׳ הולך ע״י הבטחות אלו, לזה הודיע הכתוב צדקתו של אברהם כי מה שהלך לא הי׳ מצד ההבטחות האמורות רק מצד דבר ה׳, ובזה יישב מה שנקט הפסוק לשון כאשר **״דבר״** והרי כתוב הלשון ויאמר ה׳ אל אברם לשון **אמירה**, אלא דאמירה הוא לשון רכה, כיון שהי׳ לטובתו שיהי׳ לגוי גדול, אבל אצל אברהם התקבל הציווי כדיבור בלשון קשה בלי שום תועלת. **[וכ״כ באלשיך, מלבי״ם, שפ״א תרל״ו, וחת״ס, אוהב ישראל ופנים יפות]** עפי״ז מיושב ג״כ בזה ענין נסיון לך לך, לראות אם יעשה עבור ההבטחות.

ומפי מו״ר הג״ר אברהם יצחק ברזל זצ״ל שמעתי שעיקר הנסיון היה לפי שמעתה קיבל אחריות עצומה לבנות כלל ישראל, וכל דבריו ומעשיו הם סימן לבנים, וכמ״ש הרמב״ן לקמן פסוק י׳, והרי כשאמר ״במה אדע״ גרם גלות לבניו, וכשאמר ״יקח נא מעט מים״ ע״י שליח גרם שגם לבניו יותן המים ע״י שליח, הרי דכל פעולה קטנה שעשה, ודיבור קטן שדיבר, בנה בזה יסודות לדורות, ויש בזה קושי עצום.

ובשם ידידי הבלתי נשכח **הג״ר אהרן חיים פלס זצ״ל** [5] שמעתי שאמר בפ׳ לך לך מתוך הרגשת הלב **בשכבו על ערש דוי שממנו לא קם,** דעיקר הקושי הי׳ שמעתה הי׳ לו למסור עצמו לגמרי להנהגת ה׳ שיעשה אתו מה שהוא רוצה, ומעתה אין לו דעה עצמית כלל איפה ללכת ומה לעשות.

ולהנ״ל ע״פ השפ״א י״ל באופ״א, דהנה אברהם הי׳ באמצע להפיץ יחוד ה׳ בסביבתו בדרגת בני נח שהוא בדרגת מנוחה בלי יגיעה, וכבר ראה פירות מהשפעתו, ובפרט אחרי שניצל מאור כשדים, בוודאי הי׳ לו השפעה עצומה בזה בפרט בקרב בני משפחתו ועל אביו, ופתאום צריך לעזוב את הכל וגם משפחתו ולהתחיל לעסוק בעבודה אחרת לגמרי לבנות את עצמו במקום זר ובמהלך יגיעה והליכה ממדרגה למדרגה, [וכמו שאמרו המפרשים לענין נסיון העקדה שזה הי׳ היפך מה שהפיץ]. ולכן הי׳ זה נסיון.

משמעות גיל שבעים וחמש של אברהם בצאתו מחרן

ויילך אברם וגו׳ ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן: [שם]

צ״ע טובא מה איכפ״ל בגילו של אברהם ביציאתו מחרן, ומשמע דזה דבר יסודי מאד ששייך לעצם יציאתו מחרן ולקיום דבר ה׳ ללכת לא״י. [עי׳ לקמן בשם ראשונים] **[ובדרך צחות]** י״ל דיש לנו להתחבר בהרגש לסיפורו של אברהם אבינו ויש לנו לצייר בדמיון שלנו איך שאברהם אבינו עוזב את ארץ מולדתו וא״כ יש לדעת אם נצייר איש צעיר או איש זקן]

ורש״ר הירש דימה מש״כ כאן גילו של אברהם למש״כ אצל משה ואהרן דהיו בן שמונים בעמדם לפני פרעה להוורות שכבר חיו חיים שלמים, בשעה שנבחרו בידי ה׳. **ואלשיך** כתב דזה המשך למש״כ וילך אתו לוט, שבא ליישב איך עזב לוט את ראש בית אב הוא תרח שבאו כלם סמוכים אצלו והלך אחר אברם, על כן אמר ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה כו׳ לומר כי להיות אברם גם הוא גדול בן חמש ושבעים שנה, ראה להיות סמוך ונטפל עמו, **והחת״ס בתורת משה כ׳ בשם רבו ההפלאה** [לא מצאתי בפנים יפות] להיפך דכיון דהי׳ בן ע״ה סבר לוט שלא יהי׳ לאברהם יורש והוא יירשנו ולכן הלך עמו.

מה שאברהם הניח את אביו הזקן

והי׳ אפש״ל ע״פ דברי **רש״י סו״פ נח** במש״כ שם וימת תרח בחרן בגיל מאתים וחמש שנים, ופירש״י דזה הי׳ לאחר שיצא אברם מחרן ובא לארץ כנען והיה שם יותר מששים שנה, והכריח זה מן הפסוק שלנו שהרי כתוב כאן ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן, ותרח הרי היה בן שבעים שנה כשנולד אברם, וא״כ הי׳ תרח קמ״ה כשיצא אברם מחרן, עדיין נשארו משנותיו הרבה. וא״כ למה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברם, שלא יהא הדבר מפורסם לכל ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו שהניחו זקן והלך לו, לפיכך קראו הכתוב מת, שהרשעים אף בחייהם קרוים מתים וכו׳. נמצא דלולא פסוק זה היינו חושבים שעזב את חרן רק אחרי מיתת אביו.

אלא דעדיין צ״ע דלמה חשוב לנו לדעת שאברהם לא כיבד את אביו והניחו זקן, והי׳ אפש״ל דבא לרמז מש״כ במדרש שהקב״ה פטרו ממצות כיבוד אב, והטעם כמש״כ **בגור אריׁ סו״פ נח** בטעם משום שכבר לא התייחס לאביו דהוא הי׳ התחלה חדשה, ויש להוסיף דנכלל במה שפטר אותו מכיבוד אב הוא שלא יעלה במחשבתו הדאגה על מצבו של אביו דיש לו לחשוב כאילו אביו כבר מת, וא״כ מנין השנים הוא חלק מצורת העמדת דמות אברהם אבינו כאן שיש כאן התחלה חדשה, וי״ל דזה נכלל **בדברי הראשונים שכתבו בטעם שנמנה כאן שנותיו של אברהם [בכור שור ספר הג״ן פענח רזא בשם הרוקח]** דקמ״ל שלא חש לאהבת אביו אלא רץ אחר מצוותיו של הקב״ה, דחלק מציווי ה׳ דלך לך מבית אביך הי׳ שלא יהי׳ איכפ״ל אהבת אביו.

---

[5] [מפי בן אחותו **הר״ר אהרן שלמה קאפלין שליט״א**]. למדתי אתו בחברותא בפונוביז.

רק מי שלומד בהתבוננות יבין הסדר הנכון

ונמצא דכל עיקר לימוד זה בא רק ע״י התבוננות בחשבון השנים, ולאדם מן השוק שלומד פסוקי חומש בלי התבוננות יראה לו שאברהם הלך רק אחרי שמת אביו וטוב לו שלא ידע האמת דאיש כזה יהי׳ לו קושיות על אברהם, אבל מי שלומד היטב בהתבוננות וממילא יעשה חשבון ויראה שאברהם עזב את אביו הוא גם יודע שכל מה שעשו האבות הקדושים הי׳ לזה חשבון, וממילא יעלה בידו מש״א חז״ל שהקב״ה פטרו מכיבוד אב, ובמצב כזה הי׳ זה הדבר הנכון לעשות, אף שלאדם מן השוק לא נראה כ״כ יפה. ואיש כזה גם יוכל להבין דמש״כ וימת תרח בחרן אין הכוונה למיתה ממש רק מה דרשעים בחייהם קרוים מתים ועוד נכלל בזה שמבחינת הוויה החדשה של אברהם בפ׳ לך לך הו״ל כאילו מת אביו. [6]

השיטות דברית בין הבתרים הי׳ בהיותו בן שבעים

ובאמת ע״י שכתוב כאן חשבון שנות אברהם יש ממילא קושיא גדולה שעמדו ע״ז הראשונים דהרי מבואר בסדר עולם פרק א׳ דבברית בין הבתרים הי׳ אברהם בן שבעים שנה וההכרח לזה הוא ממש״כ בפ׳ בא **[שמות י״ב מ] ״וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה״:** וזה לא יתכן אא״כ נחשוב זה מברית בין הבתרים וכמבואר ברש״י שם כל החשבון, [ולכן הוסיפו לתלמי המלך המילים **״ובשאר ארצות״** - מגילה ט.] וא״כ הי׳ אז אברהם כבן שבעים שנה, [7] וצ״ל לפ״ז דאין מוקדם ומאוחר בתורה דבאמת כבר יצא אברהם לא״י חמש שנים קודם ואז הי׳ ברית בין הבתרים רק שאח״כ חזר לחרן והי׳ שם חמש שנים ושוב יצא ממנו כשהי׳ בן שבעים וחמש, וכ״כ **חזקוני ודעת זקנים** כאן, **ובתוס׳ ע״ז ט. ד״ה וגמירי,** והוסיף **אברבנאל** די״ל דבפסוק זה גופא כתוב שתי יציאות וילך אברם כאשר דבר אליו ה׳ היא היציאה הראשונה ואברם בן חמש ושבעים שנה בצאתו מחרן היא היציאה השני׳ וכ״כ **הר״ן. ורבינו מיוחס** חידש לפ״ז דבפעם ראשונה יצא מאור כשדים ולכן הזכיר הקב״ה בברית בית הבתרים רק מה שהוציא אותו מאור כשדים ובפעם שני׳ יצא מחרן ולכ״כ כאן שהי׳ ע״ה ״בצאתו מחרן״ דוקא. ולפ״ז נבואת המחזה שהוא המשך ליציאה השני׳ הי׳ אחר ברית בין הבתרים שכ׳ אח״ז.

אבל **התוס׳ בשני מקומות [ברכות ז: ד״ה לא שבת י: ד״ה ושל]** כתבו עוד חשבון למה הפרשיות אינם כסדר דבמלחמת המלכים והמחזה שכ׳ אח״כ הי׳ אברהם בן ע״ג עי״ש בחשבון שעשו, אולם עי״ש **בהגהות רא״מ הורביץ** בשבת, שהק׳ שהרי פסוק שלנו מוכיח שהי׳ בן ע״ה וכן ההמשך שכולל התיישבות לוט בסדום ואח״כ מלחמת המלכים. אולם **בדעת זקנים לעיל י״ב ד׳** מבואר שכל ענין ירידת אברהם למצרים וההמשך הי׳ כשהי׳ בן שבעים, ואח״כ חזר לחרן ויצא כשהי׳ בן ע״ה וא״כ רק פסוק זה דאברם בן ע״ה שנה הוא שלא כסדר, **והגר״א בסדר עולם** פי׳ שהכל הי׳ כסדרן וברית בין הבתרים הי׳ כשהי׳ בן ע״ה ומס׳ 430 מתחיל מעת יציאת אברם מאור כשדים **ובספורנו פ׳ בא** כ׳ דמ״ש ומושב בנ״י במצרים 430 שנה, הכוונה תשלום ת״ל שנה מיום שהוציא את אברהם אבינו מאור כשדים להכניסו בברית בין הבתרים, וא״כ זה גם כוונת סדר עולם, ועד״ז כ׳ **בהעמק דבר שם** שמאז שיצא אברהם אבינו מאור כשדים היה זה הערה מאת ה׳ שמצא לבבו נאמן להוציא ממנו אומה הנבחרת שיהיו נקראים בני ישראל, ועלה אז במחשבה שקודם שיהיו נבחרים במתן תורה יבואו בגלות במצרים, ובכן כבר נקרא מאז מושב בני ישראל. [8]

הטעם שנכתב הכל שלא כסדר

אבל עכ״פ לד׳ הראשונים לפי הפשטות בסדר עולם ובפרט בצירוף שי׳ התוס׳ בברכות ושבת, נמצא דכל

---

[6] עד״ז מצינו **בהוריות יא:** דמלכי ישראל לא היו נמשחין בשמן המשחה, אא״כ מפני המחלוקת כיהוא בן נמשי שנמשח ע״י אלישע מפני מח׳ יהורם בן אחאב, ופריך וכי מפני המח׳ נמעול בשמן המשחה, ומשני באפרסמיא דכיא דל״ה משמן המשחה, והק׳ **הבן יהוידע** דא״כ איך זה ישכך המח׳ ותי׳ שהמון העם היו סבורים שנמשך בשמן המשחה, ועיקר המחלוקת הי׳ רק מהמון העם שהיו נמשכים אחר יהורם בן אחאב. ונמצא דרק המון העם שעושים מח׳ הם נתפתו מחיצוניות טקס המשיחה אבל הת״ח שיודעים הל׳ מעילה הם מבינים דלא יתכן דנמשח בשמן המשחה, אבל הם גם מבינים שאם הנביא צוה שהוא יהי׳ המלך אין מה להרהר אחריו.

[7] **ובפנים יפות פ׳ בא** שם תי׳ דלעולם הי׳ אברהם בן ע״ה ואעפ״כ יהי׳ מאז עד יצ״מ 430 שנה של גלות, דכיון שלא היה לידת הדורות בזמן אחד, שהרי אמרו [ר״ה יא א] בתשרי נולדו אבות ויצחק נולד בפסח, וכן בדורות שלאחריהם וכשנחשב גזירות האבות עד שמתו, ואז נחשב הגירות לבניהם בכל דור ודור עד שיצאו ממצרים, א״כ י״ל דלא נחשוב לכל אחד כי אם שנים שלימות של הגירות, אבל אותו מקצת השנה שהיה להן עד שנשלם השנה שמת בו האב לא נחשב וכן בכל דור ודור ובזה נבלעו חמש שנים, כיצד הרי יצחק בן ס׳ כשנולד יעקב ומת לק״פ שנה, הרי נשאר ליעקב שנעשה בן קמ״ז שנה כ״ז שנחשב הגלות לשנותיו, וכשמת בתשרי כדאיתא בר״ה [שם] לא נחשב החצי שנה מפסח עד תשרי, וכן בלידת לוי את קהת ובלידת קהת את עמרם, ובלידת עמרם את משה, וכן בלידת יצחק שהיתה בפסח ובברית בין הבתרים שנחסר ג״כ, וכיון שלא היתה שנה שלימה לא היתה בכלל כי גר יהיה זרעך, דהיינו כל דור ודור, **אבל כשנחשוב כל הגלות ביחד י״ל שניתוסף חמש שנים,** ומוכרח לומר כן במה שאמרו שביום שמת אברהם היה יעקב בן י״ג שנים וכשתחשוב קע״ה של אברהם ושש של יצחק, נמצא שהיה בן ט״ו שנה אלא שנבלעו בברית בין הבתרים ובלידת יצחק ובלידת יעקב שני שנים.

[8] **ורמב״ן פ׳ בא** לא ניח״ל כ״כ במהלך חז״ל ד430 שנה מתחיל מברית בין הבתרים ואז נצטרך לדחוק בסדר הפרשה כאן ולכ״כ בענין אחר עי״ש **ומהר״ל בגו״א שם** אחרי שהביא מהלך חז״ל כתב ״הארכתי בענין זה בעבור המתחכמים על דברי חכמים ז״ל, ונדחקו בדוחקים גדולים, והוקשה עליהם לומר כי גזירת בין הבתרים היתה ה׳ שנים קודם יציאתו מחרן, **ודברי רז״ל הם הנכונים ואליהם ראוי לשמוע, וכאשר תדקדק בהם תמצאם מיוסדים על אדני האמת,** ואין להאריך בזה עוד״ עוד האריך שם בדברי הרמב״ן וכתב בסו״ד **״אבל כלל וכלל אין לסור מדברי חז״ל, כי ההוגה בהם טועם טעם בשר, והם נכונים ואין בהם ספק למדקדק ולמבין דברי חכמים״:**

הפרשה שלא כסדר, דמקודם הי׳ ברית בין הבתרים בהיותו בן שבעים, אח״כ הי׳ מלחמת המלכים בהיותו בן ע״ג ורק בסוף יצא מחרן לגמרי בהיותו בן ע״ה וא״כ צ״ב למה באמת לא נכתב כפי הסדר, **והנראה בעז״ה** דכשאנו פותחים בפ׳ לך לך יש לנו לראות לפנינו דמותו העקרית של אברהם אבינו שהוא מה שעוזב את הכל כדי ללכת אחרי ציווי ה׳ בלי שום חשבונות, דמה שיצא בהיותו בן ע׳ ובן ע״ג לא הי׳ עדיין עזיבה מוחלטת, וכן גם ענין ברית בין הבתרים זה כבר **הבטחה** שניתן לאברהם אבינו על עתידו, וכן מלחמת המלכים הם **ניסים שנעשו** לאברהם אבינו, אבל העיקר מה שנוגע לנו הוא דמותו של אברהם המבטל דעתו להקב״ה ועוזב מולדתו ובית אביו ולכן פתחה התורה בענין זה, ועוד דזהו גם הטעם שבעבורו נבחר אברהם אבינו.

גיל ע״ה של אברהם מסייע להגאל מן הגליות

ובאמת מצינו בדברי חז״ל ורבותינו דהי׳ משמעות מיוחדת בזה שהי׳ אברהם בן ע״ה ביציאתו מחרן. דעי׳ **פענח רזא** שרמז שנותיו של אברהם כאן במש״כ **וְכַנָּה אֲשֶׁר נָטְעָה יְמִינֶךָ וְעַל בֵּן אִמַּצְתָּה לָּךְ׃** [תהלים פ טז] כנ״ה בגימט׳ ע״ה כי המזמור ההוא ידבר על שהוא ית׳ גאלם וישיבם מתוך הגליות בזכותו של אברהם כפירש״י שם על עוררה את גבורותיך ולכה לישועתה לנו ע״ש, זה רמז וכנה אשר נטעה ימינך שנשבעת בימינך לאברהם, או שהוא אשר צוית לישב לימינך כענין הכתוב שב לימיני עד אשר אשית אויבך וגו׳ דקאי אאברהם כפירש״י שם, וזהו בעצמו מה שאמר כאן ועל בן אמצת לך, לכן ליותר ביאור הרמז הזה להודיע כי על אברהם יעורר איך שמוכרח הוא ית׳ כביכול לגאלם בזכותו מגלותם אמר וכנ״ה במספר שנים שהי׳ אברם בהגלותו כי גם הוא הלך לגולה כענין בת גולים ברתהון דגלוותי, ולכן באה כ״ף של וכנה רבתי לרמז לאברהם שהי׳ אחר כ׳ דורות.

מה שאסתר המלכה היתה בת ע״ה כמו אברהם

עוד מצינו **במדרש** כאן [לט יג] במש״כ ואברם בן שבעים וחמש שנים, הה״ד [**אסתר ב**] ויהי אומן את הדסה היא אסתר, רב אמר בת מ׳ היתה ושמואל אמר בת שמונים שנה רבנן אמרי **בת שבעים וחמשה**, רבי ברכיה בשם רבנן דתמן אמר, אמר הקב״ה לאברהם **אתה יצאת מבית אביך בן שבעים וחמשה שנים חייך אף גואל שאני מעמיד ממך יהיה בן שבעים וחמשה שנים** כמנין הדסה. וכתב **היפה תואר** דהכרח שלו דהי׳ ק״ל קושייתינו הנ״ל דמאי נפ״מ דהוי אברהם בן ע״ה שנים בצאתו מחרן דכתביה קרא, ולזה מייתי מה שכנגד זה נגאלו ע״י אסתר בהיותה בת ע״ה לדעת רבנן על דרך נס, אלמא שנחשב לו זה לזכות **שעם היותו זקן** וכבד נסע במצות ה׳, והוסיף **בנזר הקדש** על המדרש שם, דמה שזכתה דוקא אסתר בזה לזכות אברהם, י״ל הטעם מפני שהיתה בדוגמתו, כי כמו שיצא אברהם מבית אביו אף אסתר נלקחה מבית אביה. ונרמז פה ענין אסתר כלפי מה שדרשו בסמוך ונברכו בך כל משפחות האדמה, על מרדכי שגילה לאחשורוש ע״י אסתר, לפיכך נרמז פה ענין אסתר. עכ״ד הנזר הקדש.

וצע״ט הרי לכ׳ מנין השנים של אברהם הי׳ במקרה [ולד׳ יפה תאר העיקר הוא הזקנה] ומה איכפ״ל שאסתר המלכה יהי׳ באותה גיל. **ומהר״ל באור חדש** [**אסתר ב ז**] הוסיף להקשות הרי לא נמצא בכתוב רק **נערה** ובכל מקום נערה ולא בוגרת ואיך אפשר לומר כי היתה בת ע״ה, ועוד הק׳ שהרי אף על שרה לא אמרו רק כי בת ז׳ כבת עשרים ליופי ואיך תהיה זו בת ע״ה ויהיה נאמר עליה שהיא טובת מראה.

לכן פי׳ המהר״ל כי הדבר שאמרו כאן שהיא בת ע״ה הוא על דרך זה, כי אסתר אינה כמו שאר נשים שעל אסתר היה רוח הקודש ובודאי מזה תדע כי חכמה היתה ג״כ בדברים האלקיים ולכך אמרו כי בת ע״ה היתה וזה כי מי שיש בו חכמת האלקים בפרט נקרא זקן כמ״ש אין זקן אלא שקנה חכמה ואפי׳ יניק וחכים ג״כ נקרא זקן ולכך אמר כי אסתר היתה בת ע״ה שנה **כי היתה חכמה עד שהיה לה חכמה שיש לאדם שהוא בן ע״ה שנים** כי ע׳ הם ימי חיי האדם וחכמים כל זמן שמזקינים דעתן נוספת עליהן ולפיכך כאשר הוא בן ע״ה שנה ראוי לו החכמה יותר, וכבר בארנו הטעם כי האדם הוא בעל גשם עד שהוא זקן בימים ואז הכחות הגשמיים מסתלקים ממנו כאשר הוא נראה לעינים, וכאשר כחות הגשמיים מסתלקים אז השכל הנבדל גובר יותר, ולפיכך כל זמן שיש כאן זקנה גובר כח השכלי יותר, ומ״מ כאשר הוא זקן לגמרי והוא חלש אין לאדם השכל כ״כ שהחולשה של הגוף מכלכל את שכלו עד שאין לו השכל בשלימות, וס״ל להך מאן דאמר כי בת ע״ה שנה היתה כי עד ע״ד שנים שהוא עדיין מעוט השנים של עשרה שלא בא לכלל גבורות לא יצא מכלל גדר שיבה ואין לו תשות של שמונים ושכלו עדיין בתוקף שלו כמו שהיה קודם ולכך היותר חכם הוא בן ע״ד שנה אבל בן ע״ה שכבר עבר חציין מן עשר כי מחצה על מחצה הוא כמו רוב ויש לו חולשת הגוף לגמרי ודבר זה מבלבל שכלו ולמ״ד בת ע״ה שנה היתה דעתו כי לא נקרא רוב רק כאשר עבר רוב השנים של עשרה דהיינו שש שנים אבל בן ע״ה שהוא מחצה עשרה עדיין לא יצא מעניין הראשון של ע׳ שנה ויש לאדם עוד החכמה... עי״ש שפי׳ דבת ארבעים ג״כ עד״ז דעד מ׳ עדיין כח החומרי גובר אבל אח״כ שכח החומרי נחלש ממילא השכל מתגבר ולכן בן מ׳ לבינה, ולאסתר הי׳ בינה כאיש בן מ׳ והגם דבשאר בני אדם לא יהי׳ נקרא זקן עבור זה, כי אף שהאדם הוא חכם מ״מ מצד ילדותו האדם נוטה אל

הגוף ולא נקרא זקן, **אבל אסתר זכתה לזה שכל עניין שלה היה במצוע ולא היתה נוטה אל הגופני יותר** לכך אמר שהיא בת ע׳ או בת ע״ה או בת מ׳.

עוד פי׳ כאשר עוד תבין דברי חכמה מאוד בא לומר **כי אסתר היתה דביקות ברוח הקודש ואותה מדריגה ראוי לה מספר ע״ה שהם נחשבים אלו ע״ה כמו שבעה ומחצה** כי כל עשרה נחשב כמו אחד ולכך אמר כי בת ע״ה היתה וכן למ״ד שהיתה בת ארבעים.. ודבר זה תבין ולפי פי׳ זה מ״ד בת ע״ד שנה היתה היינו שעברה ע״ד והיא בת ע״ה ולא פליגי רק כי מ״ד בת ע״ד מפני כי מניין הדסה הוא ע״ד הוצרך לומר שכבר עברו ע״ד והיה בת ע״ה **והבן זה מאוד ואין להאריך בדברים כמו אלו שהם דברי חכמה והם דברים עמוקים כי חולקים הם במדריגת אסתר.** עכ״ד מהר״ל.

ולדבריו י״ל דזהו הכוונה אצל אברהם אבינו ג״כ דאף דגם במציאות הי׳ בן ע״ה, אבל הי׳ בזה משמעות עמוקה דאכן הי׳ במדרגת ע״ה, דזה שלימות המיצוע בין כוחות הגוף והשכל, וגם הי׳ דבוק ברוח הקודש באותה מדרגה של מס׳ ע״ה שזה כמו שבעה ומחצה, וכיון שהשתמש בכל כוחותיו אלו עבור הקב״ה לכן מדה כנגד מדה גאל הקב״ה את ישראל ע״י אסתר המלכה ע״י שהגיעה ג״כ לאותה מדרגה של ע״ה, שכנראה שהי׳ זה צורך בשביל נס פורים. וא״ש דזה נרמז בקרא דוכנה את נטעה ימינך דגאולת ישראל יהי׳ ע״י סגולת מספר זה שהשתמש בזה אברהם אבינו בהלכו לגלות בהתבטלות לציווי ה׳ וכנגד זה יגאל אותנו ה׳ מן הגלות.[9]

עיקר הליכתו של אברהם הי׳ עם מדת הבטחון

ע״ל בזה ע״פ **מש״כ בספר הקדוש בית עין** דהנה כשאמר לו הקב״ה לך לך וגו׳ באמת היה קשה לו דבר זה לילך מבית אביו וממשפחתו ומאנשי שלומו ומארץ מולדתו אשר הורגל בה כל ימיו, ובפרט שלא אמר לו בתחילה לאיזה ארץ ילך רק שיראהו אח״כ וזה ג״כ קשה מאוד לאדם לילך ואינו יודע לאיזה מדינה ילך. אך עיקר הבחי׳ בזה לקיים רצון הבורא ב״ה אפילו בדבר שקשה לו והוא נמשך מבחינת **אמונת ד׳ ובטחון בו ית׳** היינו מחמת **האמונה והבטחון** שהיה לאברהם אבינו ע״ה בבורא כל עולמים ית״ש שבודאי כל מה דעביד לטב עביד היה זה הדבר מביאו לקיים רצון הבורא ב״ה אפילו בדבר הקשה כזו.

וזהו ואברהם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן היינו כשיצא מחרן יצא עם בחינת בטחון בה׳ **שבט״חון גימטריא ח״מש ושב״עים וזהו ואברהם בן חמש ושבעי״ם שנה היינו שהיה אז בבחינת בט״חון** וזה גרם לו שיצא מחרן מבית אביו וממשפחתו.

ובזה פי׳ מש״כ וירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות. ואיתא בגמרא אליעזר הוא דחושבנא הכי הוו שלא הי׳ רק הוא ואליעזר. ולכאורה קשה שהאיך יתכן שאברהם עמד בעצמו לעשות מלחמה נגד חמשה מלכים נגד דרך הטבע. אך י״ל שהוא הדבר אשר דברנו מקודם **שכל העבדות שלו היה בבחינת בטחון בבורא כל עולמים ב״ה** שבוודאי יעזור לו וע״ז מרמז בחינת אליעזר כי אלהי אבי בעזרי וזהו וירק את חניכיו וכו׳ שמנה עשר ושלש מאות **שתיבת אב״רם עם תיבת בט״חון גימטריא שי״ח.** וזהו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות היינו שלקח לשמו אב״רם בט״חון לסייע אותו ונעשה מזה שמנה עשר ושלש מאות. וזה ג״כ כוונת הגמרא אליעזר הוא דחושבני׳ הכי הוו היינו אליעזר מרמז לבחינת בטחון כנ״ל היינו שלקח לשמו בחינת בטחון וזה היה עוזר לו בכל הענינים **יהי רצון שנזכה לזה. עכ״ד הבת עין.**

בנוס״א בענין הבטחון כתוב **בליקוטי מהרי״ל** [**להג״ר יהודה ליב אב״ד זאקילקוב, תלמיד מובהק של הר״ר אלימלך מליזענסק.**] **דרוש לחנוכה** ליישב קושית הראשונים דהרי אברהם הי׳ בן שבעים בברית בין הבתרים, דבאמת הי׳ בן שבעים, ומש״כ בן ע״ה מרמז לבחינה ע״ד עם הכולל, דהנה בעיקר מה שלא ייעד לו הקב״ה מקום הליכתו וכן מה שצווה לו לרדת למצרים משא״כ יצחק שצוה לו להשאר בארץ, הטעם ע״פ מש״כ במדרש עה״פ וימת תרח בחרן, נו״ן הפוכה, דעד אברהם היה חרון אף בעולם, ומשבא אברהם נסתלק החרון אף, דאברהם היה בחינת חסד, מורה על התפשטות, והגבורה הוא להיפך, בחינת צימצום. [למשל מי שיש לו שמחה, מתפשט את עצמו, ולהיפך מי שיש לו איזה פחד וצער ח״ו, מצמצם ומחבא את עצמו] וזהו אשר צוה הקב״ה לאברהם ללילך ממקום למקום אף למצרים, כדי שיתפשטו החסדים בעולם. וליצחק אמר גור בארץ הזאת, דיצחק היה בחינת גבורה, בחינת צמצום.

והנה צדיקים מהפכין מדת הדין למדת הרחמים, ואז נעשה מן אלקים אכ״ד ט״ם, אותיות הקודמים, דקודם א׳ לית אות כלל דהוא המקור, וקודם מ״ם סתומה מ״ם פתוחה והוא חד, על כן הוא אכ״ד ט״ם, **בגימטריא ע״ד.** וזהו שאמר הכתוב (ישעיה כו, ד) בטחו בה׳ **עדי עד,** פירוש שיהיה מן אלהים ע״ד. והנה חרן בגימטריא ג׳ פעמים אלקים, וההיפוך ג׳ פעמים ע״ד. וזהו ותבואי **בעדי עדיים** (יחזקאל טז, ז), ג׳ פעמים, עדי אחת, עדיים ב׳, הרי ג׳. ובזה יתיישב קושית הקדמונים דאברהם היה רק בן שבעים שנה, דעד אברהם היה חרון אף בעולם, ואברהם הפך מדת הדין למדת הרחמים, אלקים לאותיות

[9] ועי׳ **אגרא דכלה** שפי׳ בביאור מס׳ ע״ה דאף שאברהם הי׳ בשלימות המושכלות כבן **שבעים** מ״מ החזיק עצמו כבן **חמש** למקרא, עי״ש.

אכ״ד ט״ם, היינו ע״ד. **וזהו ואברהם בן חמש שנים ושבעים שנה, דעד עם הכולל גימטריא הכי הוי.** וזהו אל הארץ אשר אראך, בגימטריא ג״פ עד, ההיפוך של חרן ג׳ פעמים אלקים:

ובזה יתיישב מפני מה היה הנס של חנוכה בכ״ה בכסליו. דהנה ידוע (עי׳ **בת עין פר׳ וישב** עה״פ ויהי כמשלש חדשים, בשם כתבי האר״י) דחנוכה הוא הגמר החתימה של יום הכיפורים, **ומיום הכיפורים עד חנוכה ע״ד ימים,** ובחנוכה גמר המתקה. עי״ש עוד.

עכ״פ מבואר מכ״ז דמספר ע״ה בא לרמז לעבודת אברהם אבינו במדת הבטחון. **ולפ״ז א״ש** דפסוק זה בא להעמיד לנו עיקר דמותו של אברהם אבינו שכל עיקר התחלת הליכתו הי׳ עם מדת הבטחון בהקב״ה, וזה גופא הוא מה שעזר לו שיוכל להתנתק לגמרי מבית אביו ומארץ מולדתו ועי״ז גם הלך להלחם עם ד׳ מלכים, וא״ש דהקדים ענין זה בקרא הגם דברית הבתרים הי׳ קודם כיון שזה הוא עיקר הלימוד בשבילנו, וא״ש דרק ביציאה זו הודגש בקרא הגיל שלו דבזה יש משמעות למדת הבטחון אבל היציאה של היותו בן שבעים אין בזה משמעות ולכן לא כתוב בתורה רק שחז״ל גילו לנו כן. וא״ש דנרמז הגאולה מן הגלות במס׳ ע״ה של אברהם וכן במה שהיתה אסתר בת ע״ה, דכיון דאברהם העמיד כל עיקר עבודתו על מדת הבטחון אז עומד לו זכות הבטחון לזרעו אחריו שיוכלו להגאל מכל צרותיהם.

וע״פ דברי ליקוטי מהרי״ל הנ״ל **י״ל דזה יסוד העבודה שלנו בשבועות אלו של פרשיות אברהם אבינו המלוות אותנו בע״ד ימים אלו מיו״כ עד חנוכה** להתחזק במדת הבטחון שקבלנו מאברהם אבינו ועי״ז יתהפך ויתמתק מדת הדין לרחמים ונזכה לגמר חתימה טובה בימי החנוכה בעז״ה.

אברהם דאג קודם לאשתו

ויעתק משם ההרה וגו׳ ויט אהלה [שם ח׳]

וברש״י אהלה כתיב בתחילה נטע את אהל אשתו ואח״כ את שלו. ופי׳ **בשפתי חכמים** ע״פ גמ׳ **יבמות סב:** והמכבדה יותר מגופו וכעי״ז כ׳ **בגור אריי״.**

ושמעתי **מדודי הג״ר אשר דוד סניידערס שליט״א** שלמדנו מכאן היפך השקפת הגוים, דאצלם בפירסום לפני רבים הם מקפידים להקדים הנשים לפני הגברים וצועקים על אלו המזלזלים בנשים, [וכאן זה נקרא הדרת נשים] אולם בביתם פנימה הם משפילים ומבזים נשותיהם, אולם אצל היהודים שומרי תורה ומצוות הוא להיפך, וכמו שאנו רואים אצל אבינו אברהם, שכשהי׳ בפני רבים הי׳ הוא העיקר ושרה היתה צנועה בביתה וכמ״ש לקמן [**י״ח ט׳**] ״ויאמרו לו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל״ וברש״י שם ״שרצו לחבבה על בעלה להודיע שצנועה היתה״, אבל בביתו פנימה כיבד את אשתו והקדים לסדר אהל שלה לפני אהלו.

חטאו של אברהם בענין בטחון

ויהי כבא אברם מצרימה וגו׳ ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה וגו׳ שם [י-י״א]

כתב הרמב״ן חידוש גדול וז״ל ״ודע דאברהם אבינו **חָטָא חֵטְא גדול בשגגה,** שהביא אשתו הצדקת במכשול גדול מפני פחדו פן יהרגוהו, והו״ל לבטוח בה׳ שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו כי יש באלקים כח לעזור ולהציל, גם יציאתו מן הארץ שנצטווה עלי׳ בתחלה מפני הרעב עון אשר חטא, כי האלקים ברעב יפדנו ממות, ועל המעשה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה במקום הרשע שמה הרשע והחטא״ עכ״ל. [10] **הגרא״מ שך זצ״ל** הי׳ אומר [11] דמכאן ראי׳ שהרמב״ן נכתב ברוח הקודש, דאל״כ איך יתכן שהרמב״ן יכתוב כן, דהיינו שהרמב״ן לפי דעת תורה שלו סבר שהי׳ צריך לבטוח בה׳ ולא לעשות השתדלות, והרי זה סוגיא מאד מורכבת האיזון בין בטחון והשתדלות, ואם אברהם אבינו עשה כן הרי סבר שכאן יש לעשות השתדלות, ואיך יכול הרמב״ן להתווכח אתו, ובהכרח דנכתב ברוה״ק.

והנה **בגור אריי׳ למהר״ל הק׳** על הרמב״ן דאם זה הי׳ חטא איך חזר על חטא זה שוב אצל אבימלך **[לקמן כ׳ א׳]** וכן יצחק בנו עשה כן **[לקמן כ״ו א׳].**

ההשתדלות לפי מדרגת הבטחון

ותי׳ הג״ר אליהו דיסקין שליט״א דהנה הסוגיא של אמונה ובטחון הוא סוגיא מאד מורכבת ואסור לפסוק בזה לבד, יש אנשים שמפריזים בבטחון ומאבדים עצמם לדעת עי״ז בחוסר אחריות והפקרות וקוראים לזה בטחון.

[**והסטייפלער זי״ע** הי׳ רגיל לומר לאנשים שבאו ואמרו מה שהרופא אומר, ״מה הרופאים יודעים״, אולם פעם אחת בא אליו אחד להגיד מה שהרופא ייעץ לעשות ניתוח, וכבר החליט האיש מעצמו להיות ״סטייפלער״ ואמר מעצמו ״הרי הרופאים בין כך לא יודעים כלום״ וצעק עליו הסטייפלער ״איך אתה יכול להתעלם ממה שאמר הרופא״, היינו שרק בעל רוה״ק כהסטייפלער יכול להחליט מתי להתעלם מרופא.]

[10] אולם **הטור** כתב דיש ללמד זכות על אברהם מפני שהמצרים רועי זמה הם וקרוב הדבר שיהרגוהו על דבר שרה.

[11] מפי **הג״ר אליהו דיסקין שליט״א.**

והנה כלל הדברים בזה הוא כמ״ש **בספר המספיק לעובדי ה׳ לר׳ אברהם בן הרמב״ם** [יש לו פרק שלם בענין בטחון] שענין הבטחון תלוי בב׳ דברים **א:** מה רמת הסיכון. **ב:** מה הדרגה של האדם. **ביאור הדברים:** אדם שהוא בדרגה קטנה של בטחון יש לו לעשות השתדלות גם ברמת סיכון נמוכה, לדוגמא עשרים אחוז סיכון, אבל פחות מזה כבר יכול לבטוח בה׳, ואם הוא בדרגה קצת יותר גבוה יכול לבטוח בה׳ עד שלשים אחוז סיכון, וכן הלאה, ומי שהוא במדרגה גבוה מאד של בטחון, גם בשמנים אחוז סיכון יכול לסמוך על בטחון, היינו דיש תמיד לשקול שתי דברים דרגת הבטחון ורמת הסיכון. ומש״כ הרמב״ן ״מה לרופאים בבית עובדי ה׳״ **[ויקרא כ״ו י״א]** זה למדרגה גבוה. וכ״ז כיון שהנהגת ה׳ עם האדם הוא כפי מדת הבטחון שלו. ויש ליסוד זה הרבה ראיות. [12]

ולפ״ז יש ליישב, דשאני באבימלך ואצל יצחק שכבר שאלו אותו על אודות אשתו, וזה כבר מעורר סכנה חושית, דהרי אכסנאי שבא לעיר על אשתו שואלים אותו או על אכילה ושתי׳, ונמצא דכבר הי׳ רמת סיכון גבוה ולכן הי׳ יכול לעשות השתדלות, אבל כאן אף א׳ לא שאל אותו כלום וא״כ הסיכון לא הי׳ כ״כ גבוה ובזה הי׳ לו לבטוח בהקב״ה. וזה כעין מה שתבעו חז״ל יעקב אבינו בזה ששלח מתנות לעשיו, שהי׳ מחזיק באזני כלב כיון שעשיו עדיין לא בא כלל, רק שהי׳ חשש רחוק שאולי יבוא.

ההנהגה עם האדם כמדרגה שמעמיד עצמו

עוד תי׳ בהמשך ליסוד הנ״ל, מה שאחז״ל עה״פ ״ה׳ צלך על יד ימינך״ **[תהילים קכ״א ה׳]** מה הצל הזה כשאתה מראה לו אצבע אחד כן נראה אצבע אחד ואם שנים שנים, וכן הלאה, כך כפי מה שהאדם בוטח בהקב״ה כן הקב״ה מתנהג עמו. ואיתא במדרש דע״י שאמר משה והן לא יאמינו לי כבר הוצרך לסימנים כדי שיאמינו, וכ״כ **רש״י דברים א׳ ח׳** עה״פ ראה נתתי לפניך את הארץ באו ורשו וגו׳ דאלמלא שלחו מרגלים הי׳ כובשים את הארץ בלי שום כלי זיין, וכמ״ש ה׳ ילחם לכם ואתם תחרישון, אלא שאחרי שחטאו במרגלים שירדו במדרגת הבטחון אז אף שהי׳ הרבה נסים בכיבוש הארץ מ״מ הוצרכו גם למלחמות.

וזה הפשט **באבן עזרא** [כעת ל״מ] שפי׳ מה שדור המדבר לא נכנסו לארץ כיון שהיו פעם עבדים לא הי׳ בהם אומץ להלחם, וק׳ הרי מפורש בפסוקים דהסבה הי׳ מחמת חטא המרגלים, ועוד וכי היד ה׳ תקצר שיוכלו לנצח גם במצב שלהם, ולהנ״ל א״ש דגדרו של עונש חטא המרגלים הי׳ בדרך פועל יוצא, דלולא חטא המרגלים לא הי׳ צריכין למלחמה כלל וא״כ לא הי׳ איכפ״ל בדור של עבדים, אבל כיון שירדו במדת הבטחון והוצרכו למלחמות בזה כבר לא הוכשר דור של יוצאי מצרים.

עפ״י יסוד זה השיב **הסבא מסלבודקא** לתלמידיו, כשנשאל הרי רואים בחוש דכפי עבודת האדם כך הוא מרוויח וכך יש לו פרנסה, וענה ע״פ משל נמרץ, בזוג צעיר שיהי׳ דו״ד ביניהם במה יתעסק הבעל לפרנסה, הוא רצה להיות סנדלר והיא רצתה שיהי׳ שען, בסוף הסכים לה וכך הי׳ לו חנות לתיקון שעונים למשך הרבה שנים, והתפרנס בכבוד. לעת זקנה אמרה לו פעם אשתו, ״תראה כמה טוב ששמעת בקולי להיות שען, תתאר שהיית סנדלר אף אחד לא הי׳ מגיע, דהרי כל השנים אף אחד לא הגיע לתיקון נעליים, והיינו מתים מרעב״. ענה לו בעלה ״למה את לא מבינה, אם הייתי סנדלר היו מגיעים רק לתיקון נעליים, וכעת שהייתי שען מגיעים רק לתיקון שעונים״. אמר הסבא: מי שמחליט שהצינור של הפרנסה שלו יהי׳ מנעליים אז הפרנסה שלו מגיע ע״י נעליים, אם שעונים אז שעונים, ומי שבוטח בהקב״ה אז זה מגיע ע״י בטחון. וזה ביאור דברי הבית הלוי המפורסם על יוסף הצדיק, במש״כ אשרי הגבר וגו׳ זה יוסף, ולכן נענש על שאמר והזכרתני ב׳ פעמים כיון שהי׳ במדרגה גבוה של בטחון, אבל בדרגה שלנו אילו **לא** היינו אומרים והזכרתני ב״פ היינו נענשים על הפקירות וחוסר אחריות.

ולפ״ז יש ליישב קושיית המהר״ל, דבתחלה הי׳ אברהם אבינו בדרגה גבוה של בטחון, ולכן הי׳ עליו תביעה על שעשה השתדלות זה, אבל אחרי שכבר פעם א׳ עשה השתדלות, מאז כבר ירד קצת במדרגה ומעכשיו הוא מחוייב לעשות ההשתדלות. ויצחק כבר ממשיך הדרגה של אביו.

אגב- **המשגיח הגה״צ ר׳ יחזקאל לוונשטיין זצ״ל** הגדיר, דכ״ז שעדיין מרגיש שהוא בידיים של הקב״ה, מותר לו להמשיך לעסוק בהשתדלות, אבל כשכבר הוא מרגיש שהוא בידיים של עצמו, אסור לעשות השתדלות. ובספרי סלאנים איתא, דההבדל בין האדם השלם והמון העם הוא, דהמון העם **חיים את ההשתדלות** היינו ללכת לרופא ולקחת תרופות, ולעסוק בפרנסה, רק שיש להם פינה של אמונה ויודעים **ומאמינים** שצריך גם סייעתא דשמיא, ולכן אומר תהילים ונותן צדקה להצלחה, אבל

[12] סיפר מנהל חדר, שהי׳ לו מלמד שהצליח, אבל לטובת המערכת ביקש ממנו שיתחיל ללמד רק לחצי יום, אבל המלמד לא הסכים כיון שהי׳ צריך פרנסה, א״ל המנהל הרי כמה יחסר לך 4000 ₪ אני יתן לך אלפיים, א״ל אני לא יכול לוותר גם ע״ז, שאל את **מרן הגרי״ג אדלשטיין זצ״ל** וענה דתלוי לפי מדת הבטחון שלו, שרק אם הוא בדרגת בטחון גבוה יכול ללכת ע״ז, חזר למנהל ואמר שהחליט לוותר, תוך שבועיים קיבל הצעה לאחה״צ לפחות שעות לבדיוק אלפיים שקל. וד״ז נוגע לכל מצב בחיים שחסר לו כסף, האם יוכל לסמוך על בטחון ולהמשיך בכולל, או שיצטרך לחפש עוד דברים. דכ״א צריך לדעת בדיוק מדרגת הבטחון שלו. ופעמים צריך לשאול רבו בזה.

אצל האדם השלם זה הפוך, הוא **חי כל הזמן שהכל מהקב"ה** ושהוא מנהל את העולם, אבל **יש לו אמונה** שהקב"ה משפיע ע"י השתדלות שעושה, ולכן יודע שמוטל עליו לעשות איזה השתדלות.

והנה כבר הק' האחרונים על הרמב"ן שאמר שאברהם חטא בזה, **מסוגיא ערוכה בב"ק ס:** דילפי' מאברהם דרעב בעיר פזר רגליך, וכ"פ **הרמב"ם פ"ה ממלכים ה"ט** דזה א' מהסבות שמותר לצאת מא"י, ואיך אפשר ללמוד מאברהם כשחטא בזה. עוד צ"ב ממש"כ בגמ' **בב"ב צא.** אין יוצאין מארי"י לחו"ל אא"כ עמדו חיטים וכו' וכן היה רשב"י אומר אלימלך ובניו גדולי הדור היו ומפני מה נענשו שיצאו מארי"י וריב"ק מפרש מפני שהיה להם לבקש רחמים על בני דורם, וברמב"ם שם פסק כרשב"י וז"ל ואע"פ שמותר לצאת אינה מידת חסידות שהרי מחלון וכליון וכו', והקשו עליו מכאן שאברם יצא מפני הרעב וא"כ מבואר דהיכי שמותר לצאת מותר לכו"ע, ולדברי הרמב"ן ל"ק שהרי אכן היה אסור לו לצאת אכן יקשה כאמור מהגמ' ב"ק, **ובהגהות בית היין** על הרמב"ן הקשה כנ"ל וכתב דאכן היה אסור לו לצאת מארי"י לחול אבל שפיר יש ללמוד שרעב בעיר פזר רגליך שילך למקומות אחרים באר"י. אכן מפי **הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א שמעתי לתרץ** עפ"י יסוד הנ"ל, דרק אצל אברהם דהי' במדרגה גדולה בבטחון, כדהארכנו בריש הפרשה וגם הלך כאשר דבר אליו ה' בלי שום שהיי', בזה יש תביעה שלא הי' לו לעשות השתדלות, אבל מי שהוא לא במדרגה זו, חייב לעשות השתדלות, ושיקול דעתו של אברהם בזה הוא נכון לדינא, למי שאינו במדרגה גבוה. ולפ"ז י"ל דהשוגג של אברהם הי' דבענותנותו לא אחז עצמו שהוא במדרגה זו.

והנה באמת בזמן שא"י נמצא במצב מלחמה, הי' השכל מחייב לברוח מכאן, ולא שמענו עושים כן וגם גדולי ישראל לא הורו לעשות כן רק אדרבה אמרו לבני ישיבה לחזור לכאן, ואיך זה מתאים עם כללי השתדלות ובטחון. **ומסר בענין זה הגרמ"י רייזמן שליט"א שיעור שלם ע"פ שפ"א בהר תרנ"א וממכתבי הגה"צ ר' יחזקאל לוונשטיין זצ"ל ועוד**, ויסוד דבריו דמסגולת א"י הוא לרומם את האדם לדרגת בטחון גדולה וכמ"ש וישבתם לבטח עלי'. ולפ"ז יל"פ הא **דב"ב צא.** דבעת רעבון מותר לצאת מא"י לחו"ל ומ"מ נענשו מחלון וכליון וביאר **הרמב"ם פ"ה ממלכים ה"ט** דמצד מדת חסידות אין לצאת, ויל"פ כיון דמסגולת א"י להשרות מדת הבטחון, ולפ"ז י"ל לשיטת הר"ן ועוד מפרשים דאברהם לא חטא כלל וק' דלמה לא נהג מדת החסידות, וי"ל דכ"ז רק אחרי שכבשו את הארץ ונתגלה קדושת א"י ממילא חלה ברכת וישבתם לבטח עלי', אבל כשהי' שם אברהם אבינו הודגש בקרא **"והכנעני אז בארץ"** היינו דעדיין לא נתגלה קדושת הארץ, ולכן לא סמך אברהם על מדת הבטחון וירד למצרים.

אמרי נא אחותי את לא היה שקר

אמרי נא אחותי את [שם י"ג]

לכאורה סו"ס יש כאן שקר, ואף שיש חשש פיקו"נ מ"מ לא מסתבר שהקב"ה יגרום להכשיל אברהם ושרה בשקר. [וי"א שגם בני נח נצטוו על שקר ע"פ הרמב"ן שמה שנצטוו על דינים כולל גזל ואונאה וכל דיני חו"מ] **והרס"ג בספר אמונות ודעות ד' ה' כ'** דאי"ז שקר דאחותי יש במשמעו גם קרובתי. **ולקמן כ' י"ב תירץ אברהם בעצמו את דבריו** לאבימלך באמרו "וגם אמנה אחותי בת אבי הוא אך לא בת אמי" ופירש"י "דבני בנים ה"ה כבנים והרי היא בתו של תרח וכך אמר ללוט כי אנשים אחים אנחנו".

אחותי רומז לחכמה

ובאזנים לתורה תי' ע"פ **מעשה שהי' עם הח"ח,** בשעה שהי' גזירה על חינוך הבנים, והלכו לפעול בעיר הבירה אצל המלך, ופתאום הבחינו בעיר שהח"ח שם, וכששאלוהו מה הוא עושה כאן, השיב דיש לו אחות כאן שעובר ניתוח, ותמהו שלא ידעו שיש לו אחות, עד שהסביר להם, אחותי זה התורה הקדושה שכתוב אמור לחכמה אחותי את, והתורה עוברת ניתוח ע"י הגזירה. וא"כ י"ל דכיון דאברהם טפל לשרה בנבואה, א"כ הי' אברהם לשרה גם כמו אחות לענין חכמה.

אחותי לענין הרגשת האחוה

והנראה בעז"ה ע"פ מש"כ לקמן י"ג ח', שאברהם אמר ללוט כי אנשים **אחים** אנחנו ויפרדו איש מעל **אחיו** וישמע אברם כי נשבה **אחיו** ובפשוטו כיון שהוא קרובו קוראהו אחיו, כמ"ש רש"י שם ולהלן כ"ט י"ב, אולם י"ל באופ"א, דההדגשה היא, דהרגשת האחוה שהי' לו לאברהם כלפי לוט, גרם לו שינסה לקרבו, וגם אחרי שנפרד מאתו מסר נפשו להצילו, הגם שלוט גרם הכל לעצמו, מ"מ לא נפגם כלל הרגשת האחוה כלפיו, וא"כ י"ל גם כלפי אשתו **חוץ ממה שהיתה אשתו ועליו הי' מוטל לאוהבה ולכבדה, גם הפעיל בעצמו הרגשת קורבה כ"כ כמו שהיתה אחותו גם מצד דקרובו היא,** וזה חלק ממה שיש ללמוד מאברהם אבינו הרגשת האחוה והקירבה כלפי קרובים וכמ"ש ומבשרך אל תתעלם.

וראה עוד לקמן כ' י' מש"כ בשם הגר"מ שפירא זצ"ל.

פחד אברהם הי' מבעל בחירה

וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים וגו' [שם י"ז]

ובמדרש א״ר לוי כל אותה הלילה הי׳ מלאך עומד ורצועה בידו, וע״י שרה היה מכה את פרעה, וכ״כ למה שהיתה אומרת לו **אשת איש אני** ולא הי׳ פורש.

וצ״ע אם בלא״ה אמרה לו בסוף שהיא אשת איש, למה הוצרכה לומר בתחלה אחותי היא. וי״א **[רד״ק וחזקוני וכעי״ז ברמב״ן פסוק י״ח וכלי יקר]** דרק לאחר שלקה פרעה פשפש בדעתו למה הי׳ לו אלו הנגעים וחשש שמא באמת אשת איש היא ולכן חקר את שרה עד שענתה שהיא אשת אברהם ורק מחמת פחד אמרה שהיא אחותו. עוד כתב **בחזקוני** שאמר לה אברהם שתגיד שהיא אשת איש של פלוני הגר מרחוק ולא של אברהם. עוד יל״ע מה שנראה שעיקר מה שהי׳ איכפ״ל לאברהם הי׳ אולי יהרג ולא דאג כ״כ על טומאת שרה.

ובספר **כלי חמדה בהג״ה מבן המחבר,** תי׳ בהקדם מה שיסד **אור החיים הק׳ פ׳ וישב [ל״ז כ״א]** דקשה יותר לינצל מבעל בחירה, כיון שיכול ע״י בחירתו לקצר שנותיו של אדם גם בלי שיהי׳ גזירה עליו מן השמים, וכן מבואר **בזוה״ק שם קפה.** ובאמת שכן מבואר בסוגיא **חגיגה ד:** דיש נספה בלא משפט שהמלאך המות הביא בטעות מרים אחד במקום מרים מגדלא שער נשים וכתב שם **רבינו חננאל** דזה כמו כל הורג את חבירו, היינו דכמו ברציחה יכול האדם לקצר שנותיו של חבריו, כן השטן יכול לעשות כן. אולם **בתפארת יוסף [לר׳ מרדכי יוסף בן ר׳ גרשון העניך מרדזין בעל התכלת]** ביאר [13] עפ״י מה שביארנו לעיל שהכל תלוי כפי מדרגת הבטחון של האדם, א״כ ה״נ בזה אם האדם מאמין בהשגחה פרטית כמ״ש **רמב״ן ורבינו יונה והבעש״ט** שאפי׳ עלה אינו נופל מן האילן בלי מכוון, ל״ש שהשטן יעשה טעות להרגו קודם זמנו, אבל מי שחי כמו שהי׳ ראשונים שסברו כן, שהכל בהשגחה כללית, אז יתכן שיעשה השטן טעות והתם בגמ׳ קרה זה למרים בשעה שנכוותה מגחלת, ויל״פ דהיינו שלא התחזקה בהשג״פ לומר אין אדם נוקף וכו׳ רק חשבה ״אוי למה קרה לי זה״ ואז ברגע זה יצאה מהשג״פ.

ובעיקר הדבר אי השטן יכול להרוג קודם זמנו, נחלקו בזה המפרשים [14] בתחלת פ׳ חיי שרה בהא דאיתא שם שע״י בשורת השטן מתה, דד׳ אור החיים הק׳ שם לשיטתי׳ דבעצם מתה קודם זמנה, ולכ״כ ויהי לשון צער, אולם יש מפרשים [עי׳ **ישמח משה** שם] שהוכיחו **מתוס׳ ב״מ קז.** דל״ש שמישהו יקצר שניו של חבירו ע״י עין הרע, עי״ש, אלא דבלא״ה היתה שרה מתה בעת ההיא, רק שנסתבב ע״י השטן. דסו״ס ״אלעס איז באשערט״ הכל מן השמים.

עכ״פ אי נקבל היסוד דאפשר לבעל בחירה להרוג קודם זמנו, יש להוסיף עוד יסוד, מש״כ **ביערות דבש** [כעת ל״מ אבל עצם היסוד כתוב **בדרושי הצל״ח דרוש מ״א**] דכ״ז ביחס לסתם בן אדם, אבל ממלך קל יותר להנצל כיון דאצל מלך כתוב **לב מלכים ושרים ביד ה׳** ובזה פי׳ הא **דמגילה י״א.** בקום עלינו אדם ולא מלך זה המן, דכיון שלא הי׳ מלך הי׳ יותר פחד ממנו.

ולפ״ז מיושב הקושיא על אברהם, דיתכן דפחד יותר מסתם מצרים ממה שהי׳ פוחד מפרעה, ולכן אילו הי׳ אומר מיד שהיא אשתו, היו המצרים הורגים אותו, אבל כשכבר נמצאת אצל פרעה, קשה יותר לפרעה להשתמש בבחירתו להרוג את אברהם כיון שלבו ביד ה׳.

ועד״ז יש ליישב למה לא הי׳ איכפ״ל לי׳ לאברהם כ״כ במה שיוקח שרה לפרעה אף שאולי יטמאו אותה, ודאג בעיקר על הריגתו, ולהנ״ל א״ש דפחד מבעל בחירה, אבל שרה אצל פרעה כיון שלב מלכים ביד ה׳ בוודאי לא יניח הקב״ה שפרעה יטמא אותה, עוד י״ל דמחמת ענוותנותו סבר ששרה היא במדרגה גבוה מאד בבטחון, ולכן יהי׳ לה סייעתא דשמיא ושמירה עליונה אבל הוא אינו בדרגה גבוה כ״כ, ולכן אם לא יעשה ההשתדלות הנכונה, יהי׳ בסכנה.

ובעצם היסוד הנ״ל אי שייך לבעל בחירה לקצר שנותיו של האדם, ביאור הדברים, כפי שביארו **הרב דסלר, זצ״ל.** דיש ג׳ קבוצות. **א:** מי שנגזר עליו למות דלא יועיל שום עצה ותחבולה דגם אם יחביא עצמו בבונקר וינצל מבעל בחירה ימות במגפה. **ב:** מי שנגזר עליו לחיות בכל גווני, לא יוכל שום בעל בחירה להורגו וינצל בנס. **ג:** זה לרוב אנשים - שיוכלו להרג ע״י בעל בחירה, ואם בדרך כלל מספיק פחות זכיות להנצל מסכנה, בזה יצטרך להרבה זכותים, כיון דכדי להנצל יצטרך הקב״ה להסיר הבחירה מבן אדם וזה נגד חק הבריאה. ונוסח **החזו״א** הי׳ דפעמים זה גופא נגזר על האדם מחמת חטאו, שיהי׳ במצב שאם ירצה בעל בחירה להזיקו יוכל. וא״כ בידו עדיין להציל עצמו אם יעשה ההשתדלות הנכונה.

עסקו של אברהם עם לוט

וגם ללוט ההולך את אברם וגו׳ ולא נשא אותם הארץ וגו׳ ויהי ריב וגו׳ [י״ג מפסוק ה׳ והלאה]

קצת קשה להבין כל האריכות בענין עסק אברהם ולוט, דבעצם הרי לא הי׳ רצון ה׳ שילך עם לוט, ובדיעבד

---

[13] **ממו״ר הגרמ״י רייזמן שליט״א** עם תוס׳ ביאור שלו.

[14] ממו״ר הנ״ל שהאריך בזה כמה פעמים. וזה נפק״מ בהשקפה במי שנפטר רח״ל מאיזה מחלה, ע״י שאחד פיתה אותו לא לקחת התרופות הנכונות, האם יתכן לומר כעת שאילו הי׳ שומע הדעות הנכונות הי׳ עדיין חי, או שבלא״ה הכל משמים ובוודאי הי׳ נפטר בצורה אחרת. ויש לדון בזה מכמה פנים ואכ״מ.

שהלך אתו מ״מ הי׳ אח״כ מריבה ונפרדו, ואח״כ הי׳ צריך להצילו מסדום, ובוודאי יש כאן דברים עמוקים מצד נשמת משיח שיצא מלוט ע״י רות המואבי׳ וזה הי׳ עיקר מלחמת המלכים, אבל ע״פ פשט עדיין צ״ב דמשמע דבאים ללמד אותנו פרק במדותיו של אברהם אבינו.

מעלת בעל חסד כשהדברים מסתבכים

והנראה בעז״ה, דעיקר מעלת בעל חסד מתבטא בשעה שהדברים מסתבכים, וצריך לדון את מי לרחק ואת מי לקרב ואיך לרחק בצורה הכי יפה ששייך, דהנה בתחלה ידע אברהם שאין רצון ה׳ שילך אתו, ושלא יתגלה אליו רק אחרי שיפרד ממנו, ומ״מ מחמת עוצם מדותיו הטובות הסכים לוותר על מדרגות כדי שלא יפגע בו. מצד שני, כשהי׳ ריב ביניהם ושקל בדעתו שאין מנוס מלהרחיקו, לא צעק עליו, רק דיבר אליו בצורה מאוד יפה, כדי שיפרד ממנו בהרגשה טובה. ולכן אמר לו **״אל נא תהי מריבה ביני וביניך וגו׳ כי אנשים אחים אנחנו״** היינו כיון שאני כ״כ לא רוצה שיהי׳ פירוד לבבות בינינו, וחוששני שהריב בין הרועים יגרום פירוד בינינו, לכן כדאי שנפרד, אבל אתה יכול לבחור באיזה צד אתה רוצה **אם השמאל ואימינה וגו׳** וגם אל תהסס מלהתקשר אלי כשאתה צריך עזרה, וכדפירש״י **בכל אשר תשב לא אתרחק ממך ואהי׳ לך למגן ולעזר**, ואח״כ הרי הלך לוט במקום הכי גרוע, וזה כסטירת לחי לאברהם אבינו, ואעפ״כ כשהי׳ בצרה מסר נפשו להצילו, והודגש **וישמע אברם כי נשבה אחיו** היינו שלא נפגם כלל אצלו הרגשת האחוה, הגם שההשקפה שלו היה אחרת לגמרי, הרי לך הנהגה של בעל חסד אמיתי שיודע לשקול היטב את צעדיו מתי לרחק ומתי לקרב ואיך לרחק בצורה הכי יפה ומ״מ הרגיש קורבה בלב.

היחס הנכון כלפי החילונים

ועד״ז הרחיב **הגרמ״י רייזמן שליט״א** דיש לנו ללמוד מאברהם היחס הנכון כלפי החילונים בא״י שהגם שאסור לנו לדור עמהם ולהתחבר אתם שמא נלמוד מהשקפות שלהם, מ״מ אין לנו לומר עליהם **כן יאבדו כל איביך ה׳** ולקוות שכולם ימותו במיתה משונה, דהרי רוב רובם אי״ז באשמתם מה שהם כך, דמאורעות המלחמה שנשחטו ונשרפו רבבות אלפי בית ישראל במיתות אכזריות הי׳ כמו ניתוח מסוכן שיש שלא מתעוררים מזה, והי׳ זה בדרך הטבע לאבד כל האמונה בהקב״ה ואבותינו שלא איבדו האמונה ובנו היהדות מחדש היה בגדר נס עצום וסייעתא דשמיא למען לא תשכח התורה מפי זרעו, אבל אל לנו להאשים אלו של זכו לנס זה, וההרגשה שלנו צריך להיות כמו מי שרואה אחד שיצא מדעתו והולך לאבד עצמו לדעת שיש לרחם עליו טובא ולעשות כל שבידינו להצילו, כן החילונים האלו ע״י שאבותיהם איבדו את האמונה במאורעות המלחמה לא חינכו את בניהם ע״ד התורה ולכן יצאו מדעתם רח״ל ועושים מה שעושים, ולכן עלינו לעשות כל מה שבידינו לקרבם ולהתפלל עליהם ולגרום שנוכל להעמיד מוסדות בכל מקומות הנדחים למען אשר יוכלו לקבל חינוך טוב. וזה לומדים מאברהם שהרי לוט גם עבר נסיונות רבים דהרי לא ראה קיום הבטחת הקב״ה לאברהם רק שאברהם עדיין מסתובב כמו גר, וראה שאצל סדום טוב יותר, ולכן ירד מהדרך, ולכן אמר אברהם ללוט דאה״נ שאיני יכול לגור אתך ביחד ונצטרך להפרד בין **ימין לשמאל,** מ״מ לא נפגם כלל הרגשת האחוה והקירבה בינינו ואבא לעזור לך בכל עת צרה.

וד״ז נוגע בעת אשר הרבה מאנשי השמאל עברו בחינת מהפכת סדום ועמורה רח״ל דעלינו ללמוד מאברהם אבינו ולעשות כל שבידינו לקרבם ולהתפלל עליהם שישובו מדרכם, ושיהי׳ טוב להם ברוחניות ובגשמיות.

קילקולו של לוט

וה׳ אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו שא נא עיניך וראה וגו׳ [שם י״ד]

ופירש״י **כ״ז שהרשע עמו הי׳ הדיבור פורש ממנו,** וכ׳ בסוגריים **ולעיל שהי׳ לוט אצלו וכתיב וירא ה׳ אל אברם, באותה שעה כשר הי׳.**

לוט לא שמר את עיניו

ובשפ״ח כתב דכ״מ מרש״י לעיל שכתב דעל שהי׳ שטופי זמה בחר לו לוט בשכונתם. ויל״ע מאיזה שעה התקלקל לוט. ושפתי חכמים כתב **״וזה בא לו מפני שהי׳ במצרים שהי׳ שטופי זמה למד מהם״,** וכו׳. וי״א שנתקלקל ע״י רוב הכסף שקיבלו במצרים ומזה קיבל תאוות כסף ועניני עוה״ז. והנה באמת הי׳ אפש״ל דהקילקול הי׳ אח״כ, דהנה ידוע דרגת שמירת עיניים דאבינו אברהם, וכמו שאחז״ל והובא ברש״י עה״פ הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את **[לעיל י״ב י״א],** ומסתמא גם לוט הי׳ נזהר בעיניו גם במצרים, אלא דאחר שאמר לו אברהם הפרד נא מעלי כתוב **״וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן וגו׳ ויסע לוט מקדם,** ופירש״י דאמר **״אי אפשי לא באברם ולא באלקיו״** וצ״ב למה פתאום לא סבל את אברהם, דאם מתחלה לא סבלו מי הכריחו ללכת עם א״א.

והנר׳ בעז״ה דזה נתחדש ע״י שנשא את עיניו, והתגלה לו יופי עניני עוה״ז, לכן הרגיש כמה הוא מצומצם תחת שליטתו של הקב״ה ולכן התנתק מהקב״ה. אבל כל זמן שהי׳ נמצא בביתו של א״א ע״ה לא התעניין כלל במה

שקורה בחוץ, דעיקר ההנאה בביתו של אברהם היה על גילוי שכינה וכמש״כ **אור החיים הק׳** עה״פ **״ויבן שם מזבח לה׳ הנראה אליו״ [לעיל י״ב ז׳]** שבניית המזבח הי׳ על הזכיי׳ שה׳ נתגלה אליו ולא החשיב בשורת ב׳ מעלות טובות לכלום בערך שמחתו בגילוי שכינתו אליו ית׳ עי״ש.

ע״י שמירת עיניים מרוויחים הכל

כן מצינו לקמן פסוק י״ד שהקב״ה מתחנן לאברהם אבינו ע״ה **שא נא עיניך וראה וגו׳** כפי שהעיר **בכלי יקר בתיבת ״נא״**, ובפשטות הכוונה ״עתה״ אולם יל״פ שהקב״ה דיבר אליו בלשון תחנונים שבלי ציווי מפורש שישא את עיניו, לא הי׳ מתעניין במה שיש בעוה״ז. **ובאוה״ח הק׳ שם** הדגיש שהקב״ה הפעיל בעיניו כח למעלה מדרך הטבע שיוכל לראות את כל הארץ, וגם שהכל יהי׳ ממקום אשר הוא עומד שם וא״צ שיסתובב כלל ובזה יקנה כל הנצחיות וכל הארץ.

הרי למדנו מכאן מוסר גדול, דהרי בסופו של דבר אברהם שצמצם את עצמו ולא רצה להגביי׳ עיניו כלל הוא זה שהרויח וקיבל כח הראי׳ עצום וברכת ״כל אשר אתה רואה לך אתננה״, וזכה לא״י וכל הנצחיות הכלול בו, אבל לוט עי״ז גופא שהלך אחר עיניו ולא רצה לחיות בצימצום זה הביא עליו החרבן שלו, שהגיע עד סדום ועי״ז נשבה במלחמה, ועד״ז אמרו צדיקים **דאם אדם פותח שער אחד להעולם הרחב, בזה הוא סוגר כל השערים שבתפלת רבש״ע של מוצ״ש**, שמבקשים **ופתח לנו וכו׳ שערי אורה שערי אורך ימים ושנים וכו׳** אבל אם סוגר עצמו מן העולם ממילא נפתחים לו כל השערים.[15]

והנה בגמ׳ **הוריות י׃** דרש רבא וכו׳ מאי דכתיב ״לתאוה יבקש נפרד״ - זה לוט שנפרד מאברהם ופירש״י דכתיב בו ויפרדו איש מעל אחיו, ״בכל תושיה יתגלע״ - שנתגלה קלונו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, דתנן עמוני ומואבי אסורין איסור עולם. וכ׳ **בתו׳ הרא״ש בשם הרמ״ה** דאע״פ שלא נפרד עד שאמר לו אברהם הפרד נא מעלי, מ״מ אם לא היה תאב לכך היה לו לומר לאברהם כיון שמריבה זו באה מחמת הרועים נשלים ביניהם ונמחה בידם שלא יריבו עוד, **אלא ללמדך שהיה תאב לפרידה זו** וכיון שפתח לו אברהם מיד נפרד ממנו, ומתוך זה נתגלה קלונו שאם נשאר אצל אברהם לא באה תקלה זו על ידו.

הרי לן דבעצם הי׳ לוט כל הזמן במצב של א״א לא באברם ולא באלקיו והי׳ מקווה ליום שיוכל להשתחרר וליהנות מתאוות עוה״ז בלי הגבלות, אלא שלא הי׳ מתאים לו להגיד לאברהם שרוצה לעוזבו, אבל כיון שפתח לו אברהם פתח לזה קפץ מיד על המציאה והי׳ מרגיש טוב בזה כיון שאמר לעצמו אני אינני אשם בזה, הרי אברהם הוא זה ששלח אותי מעל פניו וגם בהיותו גר בסדום הרגיש עצמו צדיק כיון שעדיין שמר מנהגי בית אברהם באפיית מצות והכנסת אורחים ועצם הדבר שגר בסדום הרי איננו אשם בכך, אבל במבט מעמיק של חכמינו ז״ל זה מתפרש שהוא זה שביקש לעזוב ועזב, שאם הי׳ באמת רוצה להיות עם אברהם, הי׳ מבקש ומתחנן לו שימצא דרך איך יוכל להשאר אצלו. ועוד דגם אם צריך להתרחק קצת א״צ שילך לגור בסדום, וכן מצינו בפ׳ וירא אחרי שניצל מסדום ביקש מהמלאכים שיניחו לו לגור בצוער שלא רצה לחזור אצל אברהם דזה הי׳ מידי כבד בשבילו.

וראוי להביא כאן דברים נוראים של **הג״ר ירוחם ממיר זצ״ל** [בספרו דעת תורה **יתרו** מאמרים מאמר כג - גדרים במצוה שלא לשמה] מתחלה הביא דברי הגמ׳ הוריות י׃ בביאור הפסוק **כי ישרים דרכי ה׳ צדיקים ילכו בם ורשעים יכשלו בם** משל לשני בני אדם זה אשתו ואחותו עמו בבית וזה אשתו ואחותו עמו בבית, אחד נזדמנה לו אשתו, ואחד נזדמנה לו אחותו, זה שנזדמנה לו אשתו צדיקים ילכו בם, וזה שנזדמנה לו אחותו ופושעים יכשלו בם״ - הנה למקרה של ״נזדמנה״ לו קוראים אותו בשם ״ופושעים יכשלו בם״? לכאורה הרי זה מקרה של שגגה, ואולי גם כאנוס, כי ממש לא ידע בכלום, ומה כאן פשעו? אבל סוד גדול גילו לנו בזה חז״ל הקדושים, כי אמנם עובדא של ״נזדמנה״ לו אין זה כלל ״הזדמנות״ בעלמא! אין זה כלל מעשה של תם - לבב הנקי מכל פשע! כי מה זה אשר קרה זאת דוקא לו ולא לחברו?! אין זאת אלא כי בעומק עומקו זהו באמת רצונו! חז״ל אמרו **[ירושלמי ברכות א, ח]** ״ליבא ועינא תרין סרסורי דחטאה אינון״. וברש״י **[במדבר טו, לט]** ״ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם - הלב והעינים הם מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירות, העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירה״, מי שזכה פעם בחייו להכיר ולראות את

---

[15] יש להשלים זה במש״כ לקמן י״ד י״ג **״ויבא הפליט ויגד לאברם העברי וגו׳ וישמע אברם כי נשבה אחיו וגו׳** וצ״ב למה דוקא כאן הדגיש שם ״אברם **העברי״** [עי׳ בזה **במושב זקנים ספורנו וחת״ס שם ותפארת שלמה פ׳ וירא ד״ה וישכם ואמרי אמת תרע״ה ובקובץ עיון הפרשה רכ״ג הביאו בזה 28 תירוצים**] וי״ל בדרך צחות לנתבאר בפנים דחלק משמירת עיניים של אברהם אבינו הי׳ בזה שהי׳ מנותק לגמרי מחדשות הקורה בעולם דמה איכפ״ל מה קורה כשהוא בעבודתו ותורתו קובע מציאות כל החדשות בעולם, וזה נכלל בעברי שכל העולם מצד אחד והוא נמצא בצד אחר לגמרי בלי שום שייכות, ולזה הי׳ נצרך הודעה מיוחדת ע״י שליח שיבא להגיד לו איזה חדשות ממה שקורה בעולם, וכל מה שאברהם שמע כאן הוא החלק שנוגע להצלת אחיו, וזהו וישמע אברם כי נשבה אחיו דזה מה שנוגע לו ולא יותר ואז ממילא כבר הי׳ מעורב בכל הפרטים הנוגעים להצלת אחיו, והכל נעשה חלק של תורה גם שמות כל המלכים. ועי׳ **רש״ר הירש** שם דמש״כ שם העברי, הוא הניגוד הגמור למה שנאמר בפסוק הקודם על לוט. אברהם עודנו העברי, שבא מעבר הנהר - או, כדעת ר׳ יהודה: שכל העולם מעבר אחד, והוא מעבר אחד (ב״ר מב, ח); בין כך ובין כך יש במשמעות ״העברי״, **שאברהם התהלך בבדידות ושמר על אופיו המיוחד ונודע בעולם כ״עברי״ מתבודד** משא״כ לוט לא שמר על המושג עברי.

הסרסורים האלה, הלה יבין היטב את כל הדברים! אדם הולך בשוק ורואה דבר איסור, אין זה מקרה בעלמא! גם הליכתו גם ראייתו לא מקרה היא זאת! אלא הכל בא מתוך אותו הסוד הגדול והנורא, מתוך הני הסרסרים המרגלים ומסרסרים לאדם כל חטא ועון, הם המרגלים כפשוטו, מחפשים הם כמו בנרות, ומוצאים וממציאים לאדם כל נתח שמן מלא רע, מאכילים אותו ומשביעים אותו במה שבו רצונו! ומזה שאמנם "נזדמנה" לו ולא לחברו, זה גופא ההוכחה היותר גדולה כי רצונו ותשוקתו בכך, והוא ודאי מן "הפושעים" אשר יכשלו בם, אלא שהגמ' פרכה ע"ז מטעם "מי דמי אנן קאמרינן חדא דרך והכא שני דרכים" - "דלזה נזדמנה לו אשתו ולזה נזדמנה לו אחותו" (לשון רש"י).

וממשיכה הגמ': "אלא משל **ללוט ושתי בנותיו**, הן שנתכוונו לשם מצוה צדיקים ילכו בם, הוא שנתכוון לשם עבירה ופושעים יכשלו בם, ופריך דילמא הוא נמי "לשם מצוה הוא מכוין". וצ"ע הלא לוט לא ידע בכלום, ישן הי' וגם שכור, וא"כ מאי שייך כאן לומר שהי' מכוין לשם מצוה?! אתמהה?! הרי מזה מוכח, שיתכן שפיר להיות מעשה מצוה, אף בלי כל ידיעה וכוונה, גם שכור ממש, כשכרות דלוט, והמעשה יהיה מעשה מצוה! כי היוצא מצומח צומח הוא, והיוצא מבעל מצוה מצוה היא!

והוכרחה הגמ' להביא מאמרו של ר' יוחנן: "**כל הפסוק הזה לשם עבירה נאמר,** [זה הפסוק שלנו] **"וישא לוט"** - "ותשא אשת אדוניו את עיניה" (לקמן לט), **"את עיניו"**, - "ויאמר שמשון וגו' אותה קח לי כי היא ישרה בעיני (שופטים יד), **"וירא"** - "וירא אותה שכם בן חמור" (לקמן לד), **"את כל ככר הירדן"**, - "כי בעד אשה זונה עד ככר לחם" (משלי ו), "**כי כולה משקה**", - "אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושקויי". רצה לומר, כי איך תוכל לומר "ודילמא הוא נמי לשם מצוה הוא מכוין", כי הוא מבעלי מצוה הוא, אשר כל היוצא ממנו ממילא מצוה הוא, **הרי כל הפסוק הזה לשם עבירה נאמר, א"כ הרי איננו כלל מאותם ה"מציאותיים" אשר כמוהם מעשיהם כולם מצות! אלא להיפך, מעשיהם גם לעבירות מתהוים!**

ומכאן אגב הערה נוראה, כי הרי "כל הפסוק הזה" קרה לפני כמה שנים מקודם, וכבר אמרינן שא"א הוא שיהי' לשם מצוה קמכוין, אלא "ופושעים יכשלו בם", **נורא מאוד!**

ומקשה הגמ' שם עוד: "והא מינס אניס? ומשני תנא משום רבי יוסי בר רבי חוני, למה נקוד על וי"ו שבקומה של בכירה, לומר לך שבשכבה לא ידע אבל בקומה ידע, ומאי הו"ל למעבד מאי דהוה הוה? נפקא מינה דלפניא אחרינא לא איבעי לי' למישתי". **ע"כ הגמ'**. רואים מכאן, כי לולא הי' שותה לפניא אחרינא, לא היו קוראים עליו "ופושעים יכשלו בם", אלא אחרי שלא שמר עצמו ולא שם לבו על מכשולו אשר קרה לו פעם אחד, זה כבר הוציא אותו מכלל "אונס", וכבר הוא פושע גמור, כבר הוא מכת אחרת לגמרי, כבר הוא מכת "ופושעים יכשלו בם"!

ולמשל, אדם אשר ע"י אונס שינה איחר פעם אחד זמן ק"ש או תפלה, דבר שאפשר אמנם לקרות, אבל תלוי הדבר בהנהגתו למחרת היום, שאם למחר שוב הניח עצמו לישן בלי כל זהירות, ולא עשה כלום לשמור עצמו שלא יקרהו כמו שקרה לו כבר אתמול, הנה זו הוכחה ודאי, ומגלה גם למפרע, כי גם אתמול לא הי' בכלל "אנוס", אלא פושע ודאי, כי לולא כן, איך אתה מניח עצמך לישכב בבטח, בלי כל פחד על למחר? הלא כבר נוכחת לראות פעם שלא הקיצות בזמן, הלא כבר הנך עלול על כך, ועל מה אתה סומך עכשיו לישכב בלי כל שמירה? אין זה אלא כי לא איכפת לך באמת, הרי א"כ אתה פושע ודאי! [עי' בביצה טז: כעין זה] ואמנם כי זאת באמת הבחינה האמיתית והמדידה על אדם אשר נפל פעם בחטא, עד כמה הוא מחפש עצות ותחבולות שלא לשוב על קיאו, מכשולים יכולים לקרות בכל אדם, אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, אבל אם אחרי כן נקוט הוא בפניו, וזהיר הוא וער תמיד שלא ליפול עוד פעם במכמורי היצר, האיש הזה ודאי לאנוס יחשב, אבל הנכשל פעם, ולא משים על לב, לשית עצות בנפשו, להשתמר מכשלונות חדשים, האדם הזה הוא כבר ר"ל בכלל הפושעים! אם גם באונס יעשנו! - אם "בקומה ידע", ולא גדר עצמו מלשתות עוד פעם, הנהו כבר מ"כת הפושעים"! ואין לנו לשכוח כי לא מדברים כאן על איזה "קטלי קניא", הלא מדברים כאן על מחונך של א"א ע"ה! ואשר חז"ל אמרו עליו (עיין רש"י בראשית יט, ג) ומצות אפה - שקיים כל התורה קודם שניתנה. **ואין ספק כי עסק בתשובה כל ימיו על "כל הפסוק הזה", ועכ"ז נשאר על מצבו, ומעשיו כבר אינם "לשם מצוה הוא קמכוין"! אלא "ופושעים יכשלו בם". עכ"ד ר' ירוחם.**

הרי לן שכל הפסוק הזה העמיד את לוט בדרך אחר לגמרי שבמקום להיות בתוך מציאות של ישרים דרכי ה' וכל מעשיו יתפרשו כמעשים לשם מצוה, העמיד עצמו להיות במציאות אחרת לגמרי של רשעים יכשלו בם, וכבר אינו נשמר להזהר גם במקום שרואה שנכשל באונס גמור, ובכן יתפרש כל מעשה שלו כמעשה עבירה גם במקום שהי' אפשר לפרשו כמעשה מצוה, וממילא כבר יהי' עליו טענה ותביעה כל מה שיכשל גם אם יהי'

באונס גמור. וכ״ז קרה לו ממה שנשא את עיניו וחשב שאצל סדום טוב יותר.

מלחמת ד׳ מלכים הי׳ נגד אברהם אבינו

ויצא מלך סדום ומלך עמורה וגו׳ [י״ד ח׳]

פשטות הפסוקים מ׳ דעיקר כוונתם הי׳ להלחם נגד חמשת המלכים רק בדרך אגב שבו גם את לוט, אולם במדרש מבואר שעיקר כוונתם הי׳ נגד אברהם אבינו ולכן שבו את לוט שהי׳ בן אח של אברהם דהכי אמרי׳ שם ״ר״א בן הורקנוס דרש ״חרב פתחו רשעים״ זה אמרפל וחבריו, ״להפיל עני ואביון״ זה לוט, ״לטבוח ישרי דרך״ זה אברהם אבינו וכו׳ הרי דהי׳ כוונתם נגד אברהם.

עפ״י מדרש זה יישב **הג״ר דוד וועסעלי זצ״ל ראש ב״ד פרשבורג בספר שמן וורד** [16] מה דהקשו למה הכניס אברהם עצמו לסכנה לצאת למלחמה כשהסיכוי להנצל היו כמעט אפסיים, ולמדרש הנ״ל י״ל דכיון דסבר שיהרגו אותו א״כ יהי׳ בזה חילול שם שמים בזה שהצליחו להורגו והקב״ה לא הי׳ ביכולתו להצילו ח״ו, לכן עשה כאילו מפיל עצמו בידיהם ואז יגידו שהסבה שנהרג כיון שאיבד עצמו לדעת ולכן לא בא הקב״ה לעזרתו.

ובזה פי׳ מש״כ לקמן [ט״ו ו׳] ״והאמין בה׳ ויחשבה לו צדקה״ היינו שהאמין בה׳ לא לגרום חילול ה׳, וזה״פ הרימותי ידי אל ה׳ היינו בשביל הקב״ה הרמותי ידי ולא כוונתי לממון כלל רק עיקר כוונתי הי׳ לכבוד שמים.

בענין גימטריות

וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלש מאות וגו׳ [שם י״ד]

וברש״י **רבותינו אמרו אליעזר לבדו היה והוא מנין גימטריא של שמו [נדרים לב.] ובאבן עזרא** כתב **דחשבון אליעזר הוא דרך דרש כי אין הכתוב בגימטריא כי יכול יוכל כל הרוצה להוציא כל שם לטוב ולרע רק השם כמשמעו.** ותמוה הרי חז״ל דרשו גם הלכות מגימטריא עי׳ **נזיר ה.** דהא דסתם נזירות ל׳ יום ילפי׳ ממש״כ קדוש יהיה ״יהיה בגימטריא תלתין הוו״ וכן י״ב לוג דשמן המשחה ממלת זה [**הוריות יא:**] וכן בעוד מקומות.

ונראה לחלק, דבשאר מקומות כתוב מלה שיש לו משמעות לפי הפשט רק שיש בזה גם רמז לאיזה מספר ע״י הגימטריא אבל כאן כתוב בפירוש מספר וקשה לומר דעיקר כוונת המספר הוא שזה גימטריא של שם אדם. והראוני **רמב״ן ריש ספר הגאולה** שמאותו טעם שכתב האבן עזרא, לא שייך לקבל שום גימטריא רק מה שאמרו חז״ל, אולם עי׳ **ברכת פרץ להקה״י** הרבה רמזים בגימט׳ ובהקדמה מביא רשימה של גימט׳ בש״ס וממדרשים ואגדות, ושרבינו **בעל הטורים** הפליא לעשות פרפראות לחכמה לרמוז דברי חז״ל בקרא ע״פ גימט׳ ור״ת, וכבר אחז״ל מי איכא מידי דלא רמיזי באורייתא עכ״ד, וצ״ל דכוונת הרמב״ן דא״א **להכריח** שום דבר בגימ׳ רק שאם כבר ידענו איזה דין או איזה מימרא מחז״ל אפשר לרמזו בגימ׳ וכ״ה כל דברי בעל הטורים שלא המציא שום דבר מכח הגימ׳. **ובמשניות סופ״ג דאבות** תקופות וגימט׳ פרפראות לחכמה עי״ש **ברע״ב ותוי״ט ורש״י** כולם פי׳ כפשוטו דקאי על גימט׳ ממש רק דכללו בזה גם נוטריקון שהוא ר״ת אולם בספר **דרך חיים** פי׳ דקאי על חכמת המדידה והתשבורת. **ומידידי הרב בנציון פרישמן שליט״א** שידיו רב לו בגימטריות [17] שמעתי, שהציונים באו **להגרי״ח זוננפלד זי״ע** שהי׳ מרבה בגימטריות [18] והתלוצצו שגימ׳ אינו דבר מוכח וכנ״ל, וענה להם, שעם גימ׳ אפשר להרוג בן אדם כמבואר כאן באליעזר.

שו״מ בספר **פענח רזא** שיש בו הרבה גימ׳ ובתחלת פרשת בראשית כתב ״ומנין לגימטריאות מן התורה דכתיב כ״י ל״א דב״ר רי״ק הו״א מכ״ם בגימט׳ גימטריאות״, ובסוגריים הקשה ״מי התיר לדרוש את זה עצמו במספרו״, ״לכן נ״ל דוגמת ראי׳ והוא מסתבר מדכתיב במלקות והכהו לפניו כדי רשעתו במספר, רמז לנו שיכנו מכה שהוא כמספר רשע״ו שהוא מלקות כי מלקות בגימט׳ רשעו או הרשע עם המלה, שזהו רמז והי׳ אם בן הכות הרשע כלומר שיש להבין להכות כמנין הרש״ע כי באמת הרשע עצמו מוכה לכן תצורף המלה למספר מלקות, ועוד רצה להורות שיכנו במספר כלומר באיזה מספר הבא בפסוק אח״כ דהיינו ונקלה אחיך לעיניך שיהא הנקל״ה ונלק״ה כמנין אחי״ך העולה ל״ט, זהו במספר שכתוב בפירוש לדרוש מספר וגימטריא״.

מה שנקט חוט ושרוך נעל

אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך וגו׳ [שם כ״ג]

יל״ע דאם כבר אמר שלא יקח מכל אשר לו ל״ל להדגיש מחוט עד שרוך נעל, וביותר דמצינו בחז״ל **חולין פ״ט.**

---

[16] י״ל ע״י אאמו״ר שליט״א - הי׳ חמיו של **מו״ז הג״ר יעקב סניידערס זצ״ל** בזיווג ראשון לפני השואה.

[17] אחד מרמזיו הוא עמש״כ לקמן כ׳ ט״ז ״הנה נתתי אלף כסף לאחיך הנה הוא לך כסות עינים״ וכתב **בטעמא דקרא** ע״פ גמ׳ כתובות דבושת אשה בסתר יש לתת שתי שליש לאשה ונמצא שתי שליש של אלף כסף לשרה. ואמר ידידי שליט״א דכסות עינים גימ׳ 666 והסכים עמו **מרן הגרח״ק זצ״ל.**

[18] עי׳ **תפארת שמשון ר״פ תולדות** הביא גימ׳ של הגרי״ח זוננפלד שאמר ע״ז **הגר״א קוטלער** שזה וודאי ברוה״ק.

שכר מיוחד על דיבורים אלו. ד״אמר רבא, בשכר **שאמר** אברהם אבינו אם מחוט עד שרוך נעל זכו בניו לשתי מצוות לחוט של תכלת ורצועה של תפילין״, ומבואר שם דהנאה דתפילין הוא מה ששם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך, והנאה של ציצית הוא דתכלת דומה לים ופירש״י כשהקב״ה מסתכל בכסא הכבוד שלו נזכר מצוה זו, וצ״ב וכי כיון שהשתמש במילים אלו ממילא יקבל מצוה ששייך למילים אלו דוקא. והרי לכאורה עיקר הגדלות הי׳ במה שלא לקח אלפי פריטים בפועל ולא על מה שרק אמר.

וביאר **הג״ר אברהם יצחק ברזל זצ״ל** דבאמת יל״ע וכי מה הגדלות של אברהם אבינו לא לקחת כספו של סדום, וכי מי ירצה לקחת ממון של סדום שנלקח עם כ״כ הרבה רשעות ואכזריות, הרי יש בה כ״כ הרבה טומאה ובוודאי יכול להשפיע על האדם לרע.

החשיבות של דברים קטנים

ולזה ביאר דעיקר חידושו של אברהם הוא דס״ד דרק דברים גדולים של סדום יכולים להשפיע טומאה והרס וקילקול למי שלוקחו, אבל חוט א׳ קטן מהיכי תיתי שיש לו השפעה, לזה קמ״ל אברהם דאין דבר כזה קטן או גדול דכיון דסו״ס דבר זה הוא מכספו של סדום אז גם אם זה קטן מאד יכול כבר להשפיע השפעות מקולקלות, ויכול להרוס ולהחריב בית שלם של רוחניות, דכך הוא דרכן של צדיקים שמתחשבין עם כל דבר קטן כגדול ואין אצלם דבר שהוא מדי קטן להתעסק בו. ולכן הי׳ השכר לזה חוט של ציצית, שזה דבר קטן מאד ומ״מ יש בו קדושה עצומה וביכולתו לרומם את האדם לדרגות עצומות עד הכסא הכבוד, וכן רצועה של תפילין. ומצינו באמת שקרח נחלק על **חוט** של תכלת, ובא עם טלית **שכולה** תכלת לפי שהבנתו הי׳ שרק דברים גדולים יש להם חשיבות, ולכן סבר דכש״כ טלית שכולה תכלת ובית **מלא** ספרים בוודאי פועל הרבה יותר, אבל זה הי׳ טעותו דאדרבה רק בהיותו קטן חוט א׳ ומזוזה א׳ רק אז יש בכוחו לפעול. **ע״כ מדברי הרב זצ״ל.**

ויש להוסיף דדבר גדול לימד לנו אבינו אברהם בזה, ובפרט שהקדים לדבר על החוט והשרוך נעל שמראה בזה דזהו העיקר שמונח לו בראש, דהיינו תמיד היחס שלו הוא לפרטים קטנים דוקא, דמפרטים קטנים נבנים הדברים הגדולים, דמי שמזלזל בפרטים קטנים לעולם לא יגיע לדברים גדולים. ולדוגמא בענין ניצול הזמן לעליי׳ בתורה בפרט בזמן ארוך של החורף, שיש בו הרבה ימים ושעות של שגרה בלי ימים טובים, **וקל מאד לחשוב שלא יקרה כלום אם לא ינצל שעות בודדות,** אבל האמת דמי שמזלזל אפי׳ בדקות בודדות, היצה״ר יפתנו בכל יום ובכל שעה עם טענה זאת גופא, דלא יקרה כלום אם לא ינצל שעה זו דהרי יש חוץ מזה אלפי שעות, ופתאום ימצא עצמו בסוף הזמן בהישגים קטנים, וכן עד״ז **בשורה אחת של גמ׳** שלא נר׳ כ״כ חשוב אבל בסופו של דבר הגדלות בתורה של האדם נבנה מאוסף של שורות אלו, לזה מייעץ לנו אברהם שתמיד נסתכל בחשיבות על כל דקה, שזה מה שיבנה כל עתידינו הרוחני, [והימי השגרה הם הם עיקר בניית האדם השלם] ואז באמת יהי׳ לו סייעתא דשמיא שמדקה א׳ יבנה לעצמו עולם רוחני שירומם אותו מאד כציצית ותפילין. וכן הוא בפעולות קטנות של חסד וצדקה וכמפו׳ בגמ׳ **ב״ב ח:** דכבגד עידים כל צדקותינו **מה בגד זה כל נימא ונימא מצטרפת לבגד גדול אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול,** וכן בשאר מצוות דבסופו של דבר הם הם הבונים קומה הרוחני של האדם.

יש להודות להקב״ה גם על שרוך נעל

עי״ל בביאור הדגשת חוט ושרוך נעל, ע״פ מה שהי׳ **הג״ר אבגדור מילר זצ״ל** תמיד מדגיש דיש לנו להודות להקב״ה גם על דברים פעוטים כגון החור שבו נותנים הכפתור, ועד״ז יש לנו להודות גם על שרוך הנעל, דבדרך כלל בברכת שעשה לי כל צרכי חושבים רק על עצם הנעל ולא חושבין על השרוך, כיון שזה רק טפל ואין בו חשיבות, אבל באמת יש לו לאדם להתבונן במצב שלא הי׳ לו שרוך דאז היה קשה ללכת עם הנעליים וגם ע״ז יש להודות להקב״ה, וזה ההדגשה יש דוקא בנעל ולא בסנדל דסנדל עיקר מציאותו ע״י רצועות אבל נעל עיקר מציאותו שלא ע״י השרוך, רק שאם לא הי׳ שרוך אז או שהי׳ קשה להכניס הרגל או שהי׳ נשאר מדי רופף כל הזמן, ועי׳ **שבת קי״ב.** דמנעלים דרבנן הי׳ **רופפים** תמיד שפעמים חולצו ונועלו כשהוא עדיין קשור, ורק בשעת הטיט קושרו בדוחק כדי שלא ידבק בטיט וישמט מרגליו **[רש״י שם ד״ה בדרבנן]** ודבני מחוזא שהיו מקפידין על לבושיהן ונעליהן להיות מכוונים קושרים אותו בדוחק, ובפי׳ **רבינו חננאל** שם **דכד בעי למירהט קושרו בדוחק, וכשהולך בניחותא מרפי לי׳ כרבנן,** והנה אברהם הוא זה שהתפעל תמיד מחסדי הקב״ה עם ברואיו, וא״כ בוודאי הי׳ משים לב תמיד גם לדברים הקטנים כמו חוט בודד או שרוך נעל, ולכן הי׳ חושש שאם השרוך יהי׳ של סדום גם אם עצם הנעל לא יהי׳ לסדום, זה יפגום בכח ההודאה שלו להקב״ה כיון שכל נכסי סדום נושאים בתוכם ההכרזה של כוח ועוצם ידי.

ויש להוסיף בזה, דדוקא אברהם הוא זה שהתבונן יותר בטובת שרוך הנעל, כיון דבפרשה זו עיקר עסקו הי׳ **בהליכה ממקום למקום** וכעיקר שם הפרשה **לך לך,** וכדהארכנו בתחלת הפרשה, וגם הי׳ רץ הרבה ע״י

זריזותו וכתיב ולעיל **וירדוף עד דן,** וע״י הליכה וריצה הרבה מתרופף השרוך וצריך כסדר לחזקו, וכדהבאנו לעיל מגמ׳ שבת קי״ב, ולכן הי׳ כסדר מודה להקב״ה גם על השרוך, ולכן לא רצה שכל פעם שיחזק נעלו ע״י השרוך יזכר בטובתו של סדום וזה יפגום בהודאתו להקב״ה.

קשירת הנעליים בשמאל

והנה **בגמ׳ שבת ס״ב. ונפסק בשו״ע או״ח סי׳ ב׳ ס״ד** דיש לקשור מנעל השמאל תחלה, והטעם כיון דגם תפילין קושרין בשמאל, וכ׳ שם **בהג׳ רעק״א** בשם ספר **עמק המלך** טעם לשבח, דכיון דזכו לתפילין ע״י שהזכיר אברהם שרוך נעל, לכן ניתן חשיבות לשרוך הנעל דוקא לקושרו בשמאל. ולדברינו י״ל דכיון דבדרך כלל אנשים שוכחים ומתעלמים מטובת הקב״ה שיש ע״י השרוך, ואדרבה מסתכל ע״ז כמו עיכוב שכבר רוצה לרוץ לדרכו וצריך להתעכב כדי לקשור השרוך, לזה רוצים שיעצור לרגע ע״י שמקפיד על שמאל ועי״ז יזכור דיבורו של אברהם, שזה בא מחמת התבוננות בחסד ה׳, וגם הוא יתבונן בחסדי ה׳ ויודה להקב״ה גם על השרוך.

התבוננות בשלבים עד שהגיע להיות חוט

וכן יש להרחיב בזה לענין **החוט** ע״פ ר״א מילר זצ״ל, דהנה המתבונן היטב בחוט יוכל לראות בזה הרבה שלבים, דהרי עיקרו נעשה מצמר הבהמה שגדל עלי׳ ע״י שאכל עשב שגדל ע״י השמש והגשם, ואחר שגדל הצמר ה׳ צריך הרבה שלבים עד שיהי׳ חוט, וכמבואר בגמ׳ התנאים בכלאים עד **שיהי׳ שוע טווי ונוז,** וכמבואר **בסוכה י״ב:** כמה שלבים של סריקה וליבון וכדו׳ שכ״ז מחכמה שנתן הקב״ה בברואיו שיוכלו להמציא כ״ז, וא״כ אברהם אבינו כשראה חוט הי׳ רואה בזה כל השלבים, הוא ראה בזה השמש והעשב והבהמה, והי׳ מתבונן בחסדי ה׳ והודה על הכל, וא״כ אצלו חוט לא הי׳ דבר קטן כלל, אבל איש פשוט לא משים לב כלל לחוט, ולכן אברהם לא רצה לקחת חוט מסדום שלא רצה שיראה חסדי ה׳ ע״י חוט של סדום, שעיקר הבהמה הי׳ בגזל וכל השלבים שנעשו בחוט נעשה ע״י מחשבת כחי ועוצם ידי.

ולזה א״ש דהי׳ שכרו שיקבל מצות ציצית בחוט, דבחוט זה יש ג״כ התנאים של שוע טווי ונוז וכמבואר בתוס׳ **יבמות ד: ובתוס׳ נדה סא:,** וסגולת מצות ציצית יעזור ליהודי להגיע להקב״ה ע״י התבוננות בחוט ויגיע עד לכסא הכבוד.

בטעם שלא רצה אברהם לקחת השלל

ואם אקח מכל אשר לך ואל תאמר אני העשרתי את אברם: [שם]

וברש״י שהקב״ה הבטיחני לעשרני שנא׳ ואברכך וגו׳. הנה עצם החשש שמלך סדום יגיד כן צ״ע דהרי אברהם כבר הי׳ עשיר לפני זה ע״י פרעה, כמ״ש **[לעיל י״ג ב׳]** ואברם כבר מאד במקנה בכסף ובזהב. וגם דמ׳ דגם אם יקח ממנו חוט בעלמא כבר יוכל לומר אני העשרתי את אברהם, והרי לא נתן לו כמעט כלום. ואמר בזה **מרן הגרח״ק זצ״ל [בספר דעת נוטה]** שעל מלך סדום אין מקשים קושיות. היינו שמלך סדום אינו אומר דברים ע״פ אמת דוקא, רק דאם כבר הי׳ איזה עיסקא בין מלך סדום ואברהם כבר יכול מלך סדום לפרסם בעיתונים שיש לו חלק בכל עשירותו של אברהם. ובפרט שאנשים מן השוק לא מסתכלים על פרטים קטנים ולא מתבוננים מה בדיוק נתן לו רק רואים שהי׳ כאן עסק גדול, ורק אם אברהם מכריז שאין הוא לוקח כלום ממנו אז לא יהי׳ חשש. ולדברינו הנ״ל י״ל דכיון דאברהם עושה עסק כ״כ גדול מחוט ושרוך נעל, הרי שאברהם בעצמו מרגיש עצמו עשיר גדול גם בזה לבד, וכמו שכל אחד שחי כך מרגיש וכפי שהי׳ מרחיב כן **הג״ר אבגדור מילר זצ״ל,** ושפיר יש חשש שיגיד מלך סדום אני העשרתי את אברם, ויש להבין זה יותר **דכמו שמקבלים מאדמו״ר מטבע לברכה, כן מלך סדום יגיד שבחוט שלי מונח כ״כ עוצמה וברכה עד שמכוחה יוכל אברהם להתעשר.**

אלא דעדיין קשה דמהיכן ידע אברהם כיצד תתקיים הבטחת הקב״ה ואולי זה הדרך שרוצה הקב״ה להעשירו, וביותר שהרי לקח כסף מפרעה ורצה בזה ומ״ש מסדום. וכבר עמד בזה **השל״ה [מס׳ חולין פ׳ תורה אור]** ותי׳ דכיון דהי׳ זה מעשה ניסים שאברהם עם עבדו אליעזר הרגו ד׳ מלכים והצילו מן השלל סבר איך יעשירני ה׳ ממעשה ניסים עי״ש, **ובגור ארי׳** תי׳ דקיום ואברכך הוא רק בנותן לו מדעתו לכבודו וכמו שהי׳ אצל פרעה אבל כאן נותן לו כתשלום עבור שהציל אותו וזה לא נקרא ואברכך. **ובפענח רזא** תי׳ דלא רצה לקחת מרשעים. אולם כל תי׳ אלו צ״ב דמגמ׳ **חולין פ״ט.** מבואר דהטעם הי׳ שלא רצה ליהנות מן הגזל.

ובספר קומץ המנחה להג״ר חנוך ארנטרוי זצ״ל ובאמת ליעקב להגר״י קמינצקי זצ״ל תירצו, דסבר אברהם דל״ש שיהי׳ זה ברכת ה׳ דהרי כתיב ברכת ה׳ היא תעשיר ולא תוסיף עצב עמה, וכאן הרי יש בזה עצבות לאותם אנשים שהי׳ שייך להם הממון מקודם, וביותר י״ל דגם לא רצה לקבל ממון כזה שיש לאחרים מזה עגמת נפש, וכאן הרי זה השלל של אנשי סדום, וא״כ אף שע״פ דין הי׳ מותר לו מצד כיבוש מלחמה, ולכן הי׳ יכול ליתן מזה מעשר [19] וגם מה שאכלו הנערים, מ״מ לעצמו לא

[19] **בדרך אמונה פ״ז ממתנות עניים ה״ה בביאור ההלכה ד״ה ואחד** הוכיח מאברהם אבינו דהמוצא ממון שאין בו דין השבה רק ממדת חסידות חייב ליתן מעשר גם אם רוצה להשיבו. ודחה **הג״ר אליהו דיסקין**

רצה ליהנות מזה כיון שיש בזה עגמ״נ לאחרים, וא״ש דבגמ׳ כ׳ חשש גזל היינו לא גזל ע״פ דין אבל סו״ס יש בזה כעין גזל מחמת עגמ״נ לאחרים.

אי חשש ירושה הוא על לוט או אליעזר

ויאמר אברם ה״א מה תתן לי ואנכי הולך ערירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר: ויאמר אברם הן לי לא נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי: [ט״ו ג׳-ד׳]

הנה מה שאמר בן משק ביתי הוא דמשק אליעזר בפשוטו קאי על עבדו אליעזר וכדפירש״י, וא״כ מש״כ אח״כ והנה בן ביתי יורש אותי בפשוטו קאי גם על אליעזר, אולם במדרש כאן נחלקו, דלר״א בן משק ביתי זה לוט שנפשו שוקקת עליו ליורשינו, הוא דמשק אליעזר שבשבילו רדפתי מלכים עד דמשק, ולר״ל בשם בר קפרא קאי על אליעזר.

והנה פשטות לשונות הראשונים מורה דדאגתו הי׳ על ירושת ממונו, ראה ל׳ **הספורנו** ד״פעולות העבד בנהגת **הבית והממון** שהן מיראה נבדלות הרבה מפעולות הבן בהנהגתם שהן מאהבה״, וממשיך דהגם דהאמין שהקב״ה יתן לו זרע בסוף כפי שהובטח, מ״מ כיון דיהי׳ קטן כשימות אביו, לא יהי׳ מוכן **להנהיג ממון**, והי׳ בן ביתי המנהיג היורש, ולזה הבטיחו הקב״ה כי הבן יצלח **בהנהגת הממון בחייך** וכו׳.

אלא דא״כ יל״ע הרי מבואר בגמ׳ **קידושין י״ז.** דגוי יורש את אביו דבר תורה הרי מבואר דיש דיני ירושה בעכו״ם, **ובמאירי שם** מבואר דה״ה דגוי יורש משאר מורישיו, [**ובמקנה שם י״ח. ד״ה מי כתיב** כ׳ דילפי׳ לה מבני לוט ועי׳ **שו״ת חת״ס יו״ד סי׳ קכ״ז** דכמו בישראל איתא דליכא ישראל שאין לו גואלים ה״ה בגוי] וא״כ פשיטא דלוט יהי׳ היורש כיון דהוא בן אחיו, וא״כ בשלמא לד׳ ר״א דהקרא קאי על לוט א״ש, אבל לד׳ ר״ל דקאי על אליעזר מהיכי תיתי שאליעזר יהי׳ היורש.

האם יש דין ירושה לגוי בשאר קרובים

וכבר עמד בזה **הגרא״ו בקו״ש** [**ב״ב אות שנ״ח**] וכ׳ דמכאן הוכיח **הרמב״ם** [**פ״ו מנחלות ה״י**] דגוי יורש אביו מה״ת אבל שאר ירושותיהן מניחין אותם לפי מנהגם, וכ׳ **המ״מ** לפי שלא מצינו סדר נחלות רק בישראל, וכבר העיר **במנ״ח מצוה ת׳** על לשון הרמב״ם דלמה כ׳ דשאר ירושות מניחין אותו כמנהגן דהול״ל דאם אין לו בן דין לו יורש מה״ת הוי לי׳ נכסיו הפקר, [עי׳ בזה **בשו״ת מנחת שלמה קמא סי׳ פ״ו**] ועכ״פ אי נימא דכשאין לו בן נכסיו הפקר א״ש דבוודאי לא הי׳ לאליעזר שום דין יורש כלפי אברהם רק דכיון דאין לו בן הרי נכסיו הפקר, ולכן יקדים אליעזר לזכות מן ההפקר כיון דלוט לא הי׳ כאן, ואפי׳ **לרמב״ן סו״פ אמור** דהאבות הי׳ להם דין ישראל לענין נחלה וייחוס, אבל זה רק אחר שנימול אברהם ובא בברית, אבל כאן זה עדיין לפני הברית. וכעין זה נקט **דו״ז הג״ר בצלאל זצ״ל** בתשובה לשאלה הנ״ל [20] דכיון דהי׳ לפני מ״ת לא הי׳ עדיין דין ירושת בן אח, ולכן באם לא הי׳ בן הי׳ הולך למי שהי׳ קרוב יותר, ואליעזר כיון שהי׳ דולה משקה הי׳ הקרוב ביותר לאברהם.

אלא דכבר הק׳ בקו״ש ע״ז ממש״כ **רש״י לעיל** [**י״ג ז׳ עה״פ ויהי ריב**] דהרועים טענו דלוט הוא יורשו של אברהם, וזה נגד הכתוב הנ״ל, וכ׳ דאולי אברהם רצה באמת להעביר הנחלה ממנו ע״י שהרחיקו, כיון שלא הי׳ הגון כמו שיעקב העביר הבכורה מראובן דקודם מ״ת הי׳ מותר להעביר. וגם בלא״ה ל״ק דאז הי׳ לוט אצלו והי׳ הכי קרוב אליו אבל השתא שהרחיקו הרי לא הי׳ כאן ואליעזר הי׳ קרוב יותר.

אבל באמת כ״ז ק׳ מאד, דהרי לשון הפסוק הוא ״**יורש אותי**״ ומ׳ דמדין ירושה אתינן עלה ולד׳ קו״ש הכוונה לדין זכיי׳ מן ההפקר, וגם מה דאג בכלל על ממונו וכי מה איכפ״ל בממונו הגשמי.

הנושא הוא ירושה רוחנית

ואמר בזה **מו״ר הג״ר אברהם גורבין שליט״א ראש ישיבת גייטסהעד** [21] ע״פ דברי **זקינו הגה״צ ר׳ אלי׳ לאפיאן זצ״ל** שכבר עמד ג״כ דמה איכפ״ל לאברהם בממונו הגשמי,[22] ולכ״פ דפשיטא דקאי כאן על מורשתו הרוחנית לפרסם שמו של הקב״ה בעולם, וזה פשיטא דל״ש ללוט שאינו תלמיד אברהם בזה, ורק אליעזר שהוא תלמידו ודולה ומשקה מתורת רבו לאחרים

שליט״א [ואמרו להגר״ח] דשאני השבת אבידה דבגדר מדת חסידות יש בו תורת השבה וא״כ אם כבר משיב זה לא שלו כלל, אבל כאן לא הי׳ אברהם מחוייב גם לא מצד מדת חסידות רק מטעם צדדי שלא יאמר אני העשרתי את אברם. וכן באמת פסק **הגריש״א זצ״ל** דהמוצא אבידה ומחזירה פטור לעולם ממעשר. [**חשוקי חמד**] אולם **בטעמא דקרא** נקט הגרח״ק דבעצם אברהם לא הי׳ רוצה להחזיר מצד איסור השבת אבידה לגוי, ולכן נתן מעשר, אולם מלך סדום סבר שיש לו להחזיר מצד מדת חסידות כמו כל מציל מזוטו של ים המבואר בחו״מ, לזה סבר שהוא זה שמוחל לאברהם באמרו והרכוש קח לך, ולכן חשש אברהם שיגיד אני העשרתי אותו. אולם מרן **הג״ר דוב לנדו שליט״א** [נדפס בס׳ דעת נוטה] כתב לו דהי׳ כיבוש מלחמה ובזה אין מדת חסידות אולם הגרח״ק השיב לו דמ״ש כיבוש מלחמה מזוטו של ים ולעולם יש מדת חסידות להשיב. ויתכן דשורש השאלה בגדר כיבוש מלחמה האם הוא רק היתר על גזל או שזה נחשב שלו עי״ז, **עי׳ דבר אברהם ח״א סי׳ י׳.**

[20] **לאחי הרב יעקב שליט״א בס׳ בצל הקודש** עמ׳ ק״נ.

[21] לאחי הנ״ל כששאלו שאלה הנ״ל - **בצל הקודש שם**. ועי׳ באריכות בספרו של מו״ר **וענפי׳ ארזי אל עה״ת בפ׳ וארא. אח״כ אמר אחי ביאור זה לדו״ז זצ״ל ונהנה מאד.**

[22] באמת בתחלת הפרשה [י״ב ה׳] הודגש בקרא שאברהם לקח ״את כל רכושם אשר רכשו״, וביאר **בשער בת רבים** דאצל אברהם הי׳ הרכוש נחוץ מאד בשביל קיום מצוות שי״ב חסרון כיס וגם להשפיע על אחרים.

וכנרמז בקרא כאן, הוא זה שימשיך את דרכו של אברהם, וע״ז דאג אברהם. ואמר מו״ר שליט״א **דפשוט שכך צריך לפרש** וממילא ל״ק השאלה של ירושת לוט. וכן כתבו בכמה מפרשים [**בתפארת יונתן ובהעמק דבר ובספר דגל יהודה לחותנו של השפת אמת בשם חתנו**] ליישב מה דקשה דהרי הקב״ה כבר הבטיח לו שיתן לו בנים ומה הי׳ חששו כאן, ותירצו שבוודאי האמין אברהם שהקב״ה יתן לו בן אבל אולי זה יהי׳ רק בסוף ימיו וא״כ לא יספיק הזמן להשריש בו כל היסודות הרוחניים וזה״פ ואנכי הולך ערירי היינו ההליכה ברוחניות.

ויש להעיר דלד׳ ר״א במדרש דקאי פסוקים אלו על לוט לכ׳ ל״ש לומר דקאי על מורשתו הרוחני, אלא דאז ל״ק הקו׳ של ירושה די״ל כמאירי גוי יורש מכל מורישיו. [וי״ל דבזה גופא נחלקו במדרש כרמב״ם או כמאירי]

גם מו״ר הגרא״י ברזל זצ״ל הלך בדרך זו, והקדים לשאול על כפילות הפסוקים, שהקדים **הא כבר אמר ״מה תתן לי וגו׳ ומה הוסיף ״הן לי לא נתת זרע״** וכבר נתקשו בזה הראשונים, עי׳ **רמב״ן, ובחזקוני וספורנו** פירשו דדאג שיהי׳ לו הבן רק בזקנותו, וכשימות יירש אליעזר הכל, אבל לפ״ז חסר קצת בפסוק. גם קשה מש״כ כי אשר **יצא ממעיך** ל״ל להדגיש זה העיקר הוא שיהי׳ לו בן. עו״ק במש״כ **״והאמין בה׳ ויחשבה לו צדקה״** וכבר הקשה **הרמב״ן** וכי זכות הוא לאברהם שעמד בכל הנסיונות להאמין בה׳ בזה. [23] ועוד הרי כבר הובטח לו בתחלת הפרשה שיהי׳ לו בנים ובוודאי האמין בזה ומה נתחדש לו עכשיו.

בן טבעי לאברהם אבינו

ואמר בזה הרב זצ״ל דבר נפלא, דבוודאי האמין שהקב״ה יכול לתת לו בן גם בזקנותו, וזה אינו חידוש, אולם סבר שכיון שהם זקנים אז הילד לא יהי׳ כבן **טבעי**, רק כמו שיוצא **ילד מן הקיר**, והחסרון בזה היא שכל המדות והתכונות שהשריש אברהם בעצמו לא יעברו לו ממילא, ולא יהי׳ בגדר **ברא כרעי׳ דאבוה**, וזה טען אברהם הן **לי** לא נתת זרע, זה לא קשור **״לי״** וזה עדיין כמו אליעזר ולא יהי׳ בגדר ירושה ממש.

לזה השיבו הקב״ה **״כי אשר יצא ממעיך הוא יירשך״** שיצא ממך בדרך טבעי שיתהפכו לנערותם ויולד לכם בן בדרך הטבע, כל התכונות והמדות הטבעיים, יכנס בבן הזה וזה גדר ירושה ממש. וא״ש דזה כבר הבטחה חדשה שלא הובטח בתחילה וזה נס בתוך נס, וזה זכות לאברהם להאמין שגם הדבר הזה ה׳ יעשה לו.

המעיים של אברהם אבינו

ויש לצרף כאן דברי **רש״ר הירש** בביאור ענין ״ממעיך״ דלא כתוב יריכיך, דירכים הם חלקים החומריים של הגוף ואילו המעיים הם משכן ההרגשות של השתתפות ובצער והמיית רחמים וכמ״ש ע״כ המו **מעי** לו, שישו **בני מעי** שישו, וזה מדה יהודית מובהקת והיא נחלת זרע אברהם, דהנה אפשר ללמד תורה לאחרים ולמסור להם ערכי רוח **בשכל**, אך קשה לזכך את ההרגשות והתכונות והאופי, כח מקור **המדות והתכונות** הוא בעיקר ממעי האבות, גם זרע כנען יכול להוסיף דעת ולהתחנך לקיום המצוות אך א״א לחנך אדם להיות **בעל רגש יהודי** אנושי. והקב״ה השתית את בנין עמו על יסוד הנטיי׳ שיש בו מלידה להתנדב בשמחת לבב לכל מעשה מוסר וטוב. **ע״כ ד׳ רש״ר הירש.**

והרחיב בזה **הג״ר ישראל דוד שלזינגר שליט״א** דהכוונה בזה הוא שמושרש בזרעו של אברהם אבינו **ההרגש והשמחה** לעשות רצון ה׳ וזה כל השאיפה שלנו כמ״ש לעשות רצונך אלקי חפצתי **ותורתך בתוך מעי** [**תהילים מ׳**] שאנו מבקשים שהתורה הי׳ בתוך הרגשים שלנו שנשמח בלבינו בתורה הקדושה, ובזה אפש״ל מה דנקטינן בברכת התורה ״ונהי׳ אנחנו **וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל״ ויש מוסיפין ״וצאצאי צאצאינו״** וצ״ע למה תיקנו לשון ״צאצאים״ וי״ל דכתב אבודרהם דזה מלשון הפסוק ישעי׳ מ״ח י״ט ״וַיְהִי כַחוֹל זַרְעֶךָ **וְצֶאֱצָאֵי מֵעֶיךָ** כְּמֹעֹתָיו״ א״כ צאצאים מתייחסים למעיים וזה מורה על בנים שנושאים בתוכם ההרגשים שלנו ושל אבותינו ואבות אבותינו, וזה אנו מבקשים בברכת התורה שיהיו מושרשים בהרגשים של אהבה וחשק לתורה הקדושה.

אברהם תלי תניא בדלא תניא

וד״ז מביא שנוכל לעשות רצון ה׳ גם בלי שיהי׳ כתוב באיזה מקום ובלי שיהי׳ צריך להסביר ע״פ שכל רק שאנו יכולים להרגיש בלבינו מהו רצון ה׳, ובזה יל״פ מה שבכל מקום כשרצה רב יוסף להדגיש שמביאים דבר בלי מקור, התבטא **״מריה דאברהם תלי תניא בדלא תניא״** [**שבת כב. עירובין עה: כתובות ב. ב״ב קלד:**] וצ״ב למה

---

[23] לכן פי׳ הרמב״ן דמש״כ ויחשבה לו צדקה הוא שבח להקב״ה שאברהם החשיב מה שהבטיח לו הקב״ה כצדקה שלא מגיע לו, **ובסליחות ליו״כ קטן** נר׳ דנקט הפייטן כפירש״י דאיתא שם נשיא אלקים הנאמן וכו׳ **וכי האמין בה׳ ויחשבה לו צדקה** ושם אנו משבחים את אברהם מ׳ דזה הי׳ שבח לאברהם, **ובחי׳ חתם סופר עה״ת כאן** תי׳ קו׳ הרמב״ן דכתוב לשון **והאמין** ולא **ויאמן** ור״ל דלא קאי על מה שהאמין בעצמו אלא על מה שהפעיל כח האמונה לאחרים היינו דבאמונה זו השריש כח אמונה לדורות וע״י אמונה זו יש לנו אמונה עד היום הזה. עי״ש. ובזה יש ליישב לשון הגמרא **שבת צז.** שא״ל הקב״ה למשה דישראל הם **מאמינים בני מאמינים** שנא׳ ויאמן העם, בני מאמינים שנא׳ והאמין בה׳ וצ״ע דל״ל להזכיר אמונת אברהם הרי בלא״ה הם מאמינים בעצמם ולחת״ס א״ש דכל עיקר כח האמונה שלהם זה מאמונת אברהם, וכן מצינו בכמה מקומות בחז״ל דאברהם נקרא ראש למאמינים.- **הגרי״ד שלזינגר שליט״א. והגה״צ ר׳ מתתיהו סלומון זצ״ל** תי׳ ע״פ יסוד מהר״ל דאם כבר התחיל לעבוד ה׳ לפני ביאת המשיח יקבל שכר גם בימים שאי״ב חפץ, ה״נ אף שכעת לא הי׳ לאברהם נסיון באמונה כיון שמתחלה עבד ע״ז מקבל כעת שכר על כל אמונתו.

נקט דוקא אברהם ולא משה רבינו, ולהנ"ל א"ש שמאברהם מושרש בתוכינו ההרגש להשיג רצון ה' גם בלי שהי' כתוב באיזה מקום ושנצטרך להסביר ע"פ שכל.

אברהם יגל יצחק ירנן

ובזה א"ש מה שאומרים במנחה של שבת **אברהם יגל יצחק ירנן** ופי' **בב"י או"ח סי' רצ"ב בשם שבלי הלקט** דלפי שהאבות שמרו שבת מזכירים אותם בתפלה וגילה נאמר באברהם כדאיתא במדרש גיל יגיל אבי צדיק זה אברהם **בשעה שנתבשר לא יירשך זה בא שמחה וגילה בלבו** שנא' ויפל אברהם על פניו ויצחק וכיון שצדיק קאי על יצחק וכ' רננו צדיקים לכ"כ יצחק ירנן, ועוד כשאמר אברהם השה לעולה בני מיד רינן יצחק ואמר שירה על הקרבן. הרי דהי' לאברהם שמחה מיוחדת כששמע הבשורה דלא יירשך זה, ולהנ"ל מבואר היטב דאף שהאמין שיהי' לו בן מ"מ לא ידע אם יהי' לו זה לבן טבעי שיורש תכונותיו להרגיש חשק ואהבה בעבודת ה' מן הלב, ולא רק בשכל, לזה כששמע **כי אם אשר יצא ממעיך** דהיינו שהתכונות וההרגשים הטבעיים שלך יעבור לבנך הי' לו שמחה מיוחדת בזה, וי"ל דע"ש זה נקרא יצחק, וכן הי' באמת אצל יצחק שהי' שש ושמח כששמע שנבחר לעולה שזה בא רק מתוך הרגשי אהבת ה'.

*האם לקיחת הבהמות היה לשם קרבן

ויאמר אליו קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש ותר וגוזל: [שם ט]

ובתרגום "קרב קדמי" ויותר מפורש ביונתן ב"ע "סַב לִי תְּקָרוּבְתִּין וּקְרֵיב קֳדָמָי" משמע שהיו אלו קרבנות ממש ולא רק לסימן, [ויש דוחקים בתרגום שר"ל שיקח אותם למעלת קיום רצון ה' כיון דל"ש לקנות קנין ממוני עבור הקב"ה אולם **באגרא דכלה** כתב על התרגום "אפשר דעתו שהוא הקרבה בתורת קרבנות כמו כל הקרבנות שבתורה"] וכ"כ **הרד"ק ורבינו בחיי** שהוסיף דלכ"כ קחה לי ולא קח לך אף שהיו אלו לתועלת אברהם להבטיחו על מתנת הארץ, מ"מ כיון שהיו קרבנות הי' כאן קיחה לצורך שם המיוחד. ולפ"ז צ"ל שמה שביתר אותם לחתיכות הי' אחר שחיטה וזריקה, וא"כ צ"ל שאחרי הכריתת הברית לקח כל החלקים והקטירן. ולפ"ז מש"כ אח"כ ואת הצפור לא בתר אין הכוונה שהשאירם בחיים דבאמת שחט אותם רק שלא חתכם לחלקים וכ"כ הרד"ק להדיא, ולשי' רבי יוסי **זבחים קז:** דבמה צריך מזבח צ"ל שבנה כאן ג"כ מזבח וצ"ע. [שוב העיר לי **ידידי הרב אלעזר חיים ליבערמן שליט"א** דשיטת הרד"ק בעצמו שכל פרשה זו כולל לקיחת הבהמות היה רק בנבואה וכן הבין ה**אברבנאל** בפי' ראשון ע"פ שי' **הרמב"ם במורה נבוכים א' ד'** וא"כ ל"ש לדון הלכות קרבנות]

אולם **ברש"י** משמע שאברהם לא הקריב בהמות אלו לקרבן אלא ה' אמר לו לקחתם רק לצורך כריתת ברית שהדרך היה לבתר בהמה ולעבור בין בתריה להראות שבכך כורתים ברית, וה' אמר לו לקחת כמה מיני בהמות ועופות לרמז לכמה סוגי קרבנות. והסברא הוא באמת בכריתת ברית שיהיו החלקים ממה שנחלקו בעודם חיים, ע"פ מש"כ **בספר העקרים ד מ"ה** בטעם שכריתת ברית הוא ע"י חלוקת בהמה להורות שהיה יחס כל אחד מאנשי הברית לחבירו כמו היחס של כל אחד מן הבתרים אל רעהו כי כמו שטבע וקיום כל אחד מהבתרים הוא כשיחובר אל רעהו וא"א שיפרד ממנו אלא כשיפרד גם הוא כן יחס כל אחד מאנשי הברית שבריתם דבר קיים וא"א שיפרד ביניהם רק מצד המיתה המפסיד כל דבר אחר, ולכן בחרו דוקא בעל חי כי דבר דומם לא יפסד כשיפרד מהחלק הקרוב אליו, וא"כ מסתבר שיקחו החלקים מבעל חי דרק אז יש מעלה שעובר בין חלקיו שמראה שבעצם דזה דבר אחד וכך יהי' קשר וכריתת ברית ביניהם, אבל אם כבר שחטו לפני זה הרי זה כבישרא בדיקולא וכעץ שחתכו לשנים. ולפ"ז יתכן שמש"כ ואת הצפר לא בתר היינו שהשאירם בחיים וככל זה משמע ג"כ **בפרקי דר"א פרק כ"ח** וז"ל "רבי יהושע אומר, לקח אברהם חרבו ובתר אותם כל אחד ואחד לשנים, שנאמר ויבתר אתם בתוך. אלולי לא בתר אברהם לא היה העולם יכול לעמוד, הואיל ובתר אותם התיש את כחם. והקריב כל בתר ובתר לקראת רעהו, שנאמר ויתן איש בתרו לקראת רעהו. וגוזל בן יונה הניח חיים, שנאמר ואת הצפר לא בתר". משמע להדיא שלא הי' זה לשם קרבן וגם לא הי' כבר שחוטים לפני זה דאז אי"ז חרבו שהתיש את כוחם, וכן שהעופות הניח חיים וקיימים.

ובטעם שא"ל הקב"ה לקחת דוקא מינים אלו, כ' רש"י שהם מרמזים לקרבנות שבהם יתכפר זרעו של אברהם, ולרש"י הי' זה תשובה למה ששאל באיזה זכות יתקיימו בארץ, **ומהרי"ל דיסקין** נקט בפשיטות שהי' כאן קרבנות ממש ולזה פי' שאברהם שאל למה הוציאו ה' מאור כשדים לכרות אתו ברית בא"י, ולא כרת אתו ברית במקומו ולזה השיב לו שזכות אריכות זמן בא"י הוא בשביל הקרבנות ולכן הכריתת ברית צ"ל עם קרבנות דוקא וא"א להקריב בחו"ל.

*זכות הקרבנות היה לצורך קיום שמים וארץ

אולם למעיין בגמ' **תענית כז: ומגילה לא:** יראה שלכ' הי' זה תשובה לשאלה אחרת דאמרי' שם בטעם שקוראים מעמדות בשעת הקרבנות שזה מעניני מעשה בראשית **שלולא המעמדות** [-קרבנות שעליהם מוסב המעמדות-רש"י] **לא נתקיימו שמים וארץ** [-שלולא כפרת הקרבנות היו ישראל כלים בחטאיהם ולא יהי' טעם לקיום שמים וארץ-רש"י] **שנא' אם לא בריתי יומם ולילה חקת שמים וארץ לא שמתי וכתיב ויאמר ה' אלקים במה אידע כי אירשנה** [ופי' הפסוק הוא] **אמר אברהם לפני הקב"ה רבונו של עולם שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול** [שהתחייבו כליה] **וכדור הפלגה** [שפיזרם ה' בכל העולם ואם הם כלים ממילא לא יהי' קיום לשמים וארץ] **אמר ליה** [הקב"ה] **לאו** [לא אכלה אותם אפי' אם יחטאו] **אמר לפניו: רבונו של עולם, הודיעני, במה אדע** [מה תאמר לי ללמדן דבר שיתכפרו בו עוונותיהם] **אמר ליה: קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת וגו'.** [היינו ע"י הקרבנות וכיון שע"י הקרבנות יש קיום לשמים וארץ ראוי לאנשי מעמד שיקראו במעשה בראשית] **אמר לפניו: רבונו של עולם, תינח בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם? - אמר לו: כבר תקנתי להם סדר קרבנות, בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עונותיהם."**

וברש"י תענית הק' איפה יש רמז בפסוק ששאל גם על זמן הגלות, ותי' **מהרש"א** שם ממה שלא שאל אברהם במה אדע כי תתננה לי רק אירשנה שמשמע ג"כ לשון גירוש ובכל נרמז בזה ששאל איך יתקיימו ישראל כשאין להם קרבנות **ובתוס' יו"ט פ"א דאבות מ"ב** כ' דזה סברא שאם אין קיום למעשה בראשית בלי קרבנות בהכרח יש אופן קיום קרבנות גם בזמן הגלות וזה"פ במשנה שאחד מן הדברים שהעולם עומד עליהן הוא עבודה וזה"פ אם לא בריתי היינו לולא הקרבנות שהובטחה בברית בית הבתרים חוקות שמים וארץ לא שמתי. ומכאן המקור למה שנוהגים במועדים לקרוא בו פרשת מוספים וכן לומר פסוקי הקרבנות כל יום לפני פסוקי דזמרה. והנה עיקר התשובה לאברהם הי' לזמן המקדש רק שאם לא יהי' בית המקדש כבר תיקן להם סדר קרבנות אולם **בשם ושמואל תרע"ד** כתב שעיקר הדו"ד הי' לזמן הגליות שזה הראה לו אח"כ בנבואה שכולם באים מחמת העדר הקרבנות, ולזה שאל איך יתקיימו ישראל בלי קרבנות ולזה השיב לו הקב"ה ע"י קריאת סדר הקרבנות.

עכ"פ מבואר מגמ' זו שעיקר שאלת אברהם הי' על קיום שמים וארץ, וביאר מהרש"א תענית שהכרח הגמ' שא"א לומר שאברהם ביקש אות על ירושת הארץ שהרי אם האמין לבשורת הזרע למה לא יאמין להבטחת הארץ ולכן פי' בגמ' קאי על עצם קיום שמים וארץ כיון שישראל עלולים לחטוא מה יהי' עם מעשה בראשית.

והעיר **הבית הלוי** כאן אי הפחד שלו שלא יעשה להם כדור המבול בהכרח שחשש שיעשו עבירות במזיד והרי ע"ז לא מהני קרבנות ותי' שעיקר המכשול במזיד בא רק אחרי שכבר נכשל בשוגג ונעשה העון קל בעיניו ועושה במזיד וע"י הכפרה על השוגגים ממילא לא יבוא לידי מזיד.

*ביאור הרמז במינים המשולשים

ובעיקר רמז מינים אלו ומש"כ משולשת כ' רש"י עגלה משולשת הם שלשה עגלים רמז לג' פרים פר יוהכ"פ פר העלם דבר של ציבור ועגלה ערופה, ועז משלשת - רמז לשעיר הנעשה בפנים, ושעירי מוספין של מועד, ושעיר חטאת יחיד, ואיל משולש - אשם ודאי, ואשם תלוי, וכבשה של חטאת יחיד ותור וגוזל רמז לקרבנות תורים ובני יונה גם **רמב"ן** כ' כרש"י שמרמז לקרבנות אבל בפירוט הקרבנות לא כתב כרש"י רק שרמז לו שמכל מין יקריבו זרעו ג' מיני קרבנות עולה חטאת ושלמים ואשם בכלל חטאת. ובדעת רש"י כבר העיר **באילת השחר** שהרי ביו"כ ובהעלם דבר לא מביאים עגלה, וצ"ל שמ"מ מביאים מאותו המין, עוד העיר דבשלמא פר יוהכ"פ זה קרבן קבוע, אבל פר העלם דבר של ציבור ועגלה ערופה, אף על פי שהם מכפרים, מ"מ הם באים רק במקרה מיוחד ואין הכרח שיצטרכו להביאם ולמה רמז עליהם, ובע"כ צ"ל כיון שזה נעשה חלק מפרשיות התורה שייך כבר לרמז על המצוה שיש בזה.

*מה שלא רמז מוספי שבת

ויל"ע למה לא רמז **מוספי שבת**, ובשם משמואל עמד בזה ופי' בב' אופנים **א: [שנת תרע"ג]** דקרבנות אלה הם לכפר והוא העומד נגד כח האומות שאין להן כח ושליטה אלא מעוונות ישראל ח"ו ולולא עוונות ישראל היו כלא היו. וכל חשש אברהם הי' מחמת שיחטאו ישראל וממילא יתגבר כח האומות, ומזה באה גם טומאת מקדש וקדשיו ולזה הראה לו הקרבנות. אבל מוספי שבת שאינם באים על חטא אלא להיות כלי מוכן לקבל קדושת שבת ל"ש לכאן כי לא באו לכפר. **ב: [תרע"ד]** ע"פ הקדמתו שם בהא דמבואר בגמ' מגילה לא. שהבאנו לעיל שהקיום בגלות הוא ע"י שקוראים בסדר קרבנות, וא"כ צ"ע שהרי כל ישראל הכשרים והסנהדרין וגדולי התורה בודאי לא פסקו מלקרות בסדר הקרבנות, וא"כ איך נאמר במדרש שישראל פרשו מקרבנות, ולזה חידש דעיקר פעולת קריאת הקרבנות הוא רק כשנאמר בהתלהבות וברשפי אש קודש והשתוקקות להקרבת קרבנות מאהבה להקב"ה ונעשה מזה כבשים של אש, וא"כ אם ח"ו מתקררת מעט האהבה מכלל המון ישראל

שוב אין כאן קרבן כלל לא מהני מה שלא פסקה מכמה יחידים צדיקים כי אין קרבן ציבור בא משל יחיד. והנה עיקר הזכרת הקרבנות כאן בוודאי הוא רק לצורך הגלות שכולם באים מחמת העדר הקרבנות, וא"כ זה שייך רק בשאר הקרבנות שחשובים נעדרים כאשר ישראל הם ח"ו בקרירות, אבל קרבן שבת שכל ישראל יש להם התעוררות בצד מה ביום השבת ואפי' ע"ה אימת שבת עליו, והצד השוה שבהן שבכל ישראל הלב דופק ומתקיים ומעי המו עליו ע"כ קרבן שבת לעולם בלתי נעדר כלל ואין מטעם הפרשה להזכירו. **ע"כ דברי השם משמואל.**

*ביאור מלת משלשת

והנה **רש"י ורמב"ן** ותרגום ביארו דמשלשת הכוונה לשלש עגלות וכן פירשו חז"ל במדרש מ"ד י"ד, ומש"כ משלשת ולא שלש עגלות כ' רמב"ן שאולי נאמר לאברהם שיביא את שלש העגלות רצופות ויהי' כל מין לבד, וצ"ע באמת ל"ל להיות רצופין דוקא, אבל מפרשי הפשט נתקשו בזה כי "משולשת" הוא שם תואר לא שם המספר, וכן הי' קשה להם דשם עגלה הוא שם המין ולא שייך עליו שם המספר, ולכן פי' **הראב"ע** משלשת היינו בת שלש שנים, אבל רמב"ן השיג עליו ממשנה מפורשת **פ"א דפרה מ"א** כי בת שלש לא תקרא עגלה רק פרה אבל עגלה היא בת שתים ואדרבה שם מבואר דלרבי יהושע שהקפיד שפרה יהיה בת שלש קראה "שלשית" שזה מורה שתהי' דוקא בת שלש, וגם **רד"ק** מיאן בזה ופי' ע"פ פשט דהיינו שלישי לבטן, **וחזקוני** פי' שמינה ובריאה כמו עגלת שלישית וכמו ששנינו עגלה תלתא. וכ' **הרא"ם** בדעת רש"י שאף שלשון עגלה משלשת לא משמע בפשוטו כדרשת חז"ל מ"מ בחר רש"י לפרש ע"פ הדרש, דכן מסתבר דאל"כ למה בחר כל אלה המינים, הלא עיקר הכוונה היה רק לבתר אותם בתוך כדי שתעבור השכינה בין בתריהם כמנהג כורתי הברית והיה די במין אחד, מה צורך לכל אלה המינים. ולזה פי' דזה רמז לג' מיני קרבנות בכל אחד.

והכתב והקבלה כתב שגם ע"פ פשט דעת חז"ל נכון יותר עי"ש באריכות ובתו"ד שביאור מלת משלשת הוא כמו החוט המשולש היינו כפול שלש, או שלחן משולש, דהכוונה שהמספר שלשה נמצא בו בעצמו, שמשולש יש בו בעצמו ג' צדדים וכמו מרובע שיש בו ארבע צדדים, וכיון שלא שייך שעצם מין עגלה או עז יהי' משולש הבינו חז"ל דקאי על מספר בהמות, וממילא יתפרש משולשת שכל מין יהיה משולש מין העגלה בעלת שלש עגלים, מין עז בעלת שלש עזים, מין איל בעלת שלש אילים, אולם עגלה בת שלש שנים לא שייך בו שם משולש רק שְׁלֻשִׁית, וכן איל מן ג' שנים יתואר שלשי, וזהו שאמר רבי יהושע ריש מס' פרה לענין גיל של פרה אדומה **"לא שמעתי אלא שלשית"** [-פרה שלישית] **"אמרו לו מה לשון שלישית אמר ליה בן עזאי אם אתה אומר שלישית לאחרון במנין** [-ר"ל שלישית לבטן שנולדה בלידה שלישית] **וכשאתה אומר שְׁלֻשִׁית בת שלש שנים** [כ"ה הניקוד האמתי וכ"כ הגר"א שם ודלא כבעל תוי"ט ע"ש], **כיוצא בו כרם רבעי אם אתה אומר רביעי רביעי לאחרים במנין, וכשאתה אומר רְבָעִי בן ארבע שנים"** ואין להשיב עליהם מצד הסברא כי הם היו בקיאים בלשון יותר ממנו, לכן גם בשמושי הלשון אחר קבלת רבותינו נרדוף ונלכה באורחותם כי מהם תצא תורה. **ע"כ דברי הכוה"כ.**

ולדברי כוה"כ א"ש מש"כ רמב"ן דלזה כ' משלשת כדי שיביא אותם רצופים דרק אז יחול על שלשתם שם משולש, וכן מיושב למה הכניס בכל מין גם אם זה לא ממש הגיל, כגון פרים הכניס בעגלה, וכבשה הכניס באלים, וגם לא כלל עוד קרבנות דאז היינו מפסידים החפצא של שילוש אלא דצ"ע למה הקפיד הקב"ה שיהי' במציאות של משולש.

***אברהם קבע מציאות הקרבנות בתוקף של משולש**

והנראה בעז"ה ע"פ מש"כ **החת"ס בדרשות לפ' זכור [קצג.]** במש"כ הקב"ה ויתר עשירית האפה משלו [שלא רמז כאן קרבן מנחה] ומצא הפי' **כל הקרבנות קבעום אברהם אבינו ע"ה** חוץ ממנחה שהמציא הקב"ה משלו ולא משל אברהם אבינו עי"ש מש"כ בזה, מבואר מלשונו שאברהם הוא זה שקבע המציאות של קרבנות, ולא הי' רק רמז וסימן בעלמא ולזה אמר לו הקב"ה להקריבם כעת כדי להעמיד מציאות הקרבנות, וא"כ י"ל שכיון שרצה הקב"ה שיהי' להם לזה כח וקביעות נצחי היה צריך לזה כח של שילוש, שכח של שילוש עושה דבר קיים **ונצחי** וכמ"ש **בפרי צדיק לפסח** אות ל"ה [לענין שביעי של פסח שחל בשבת שיש בו ג' קדושות כח שבת ויו"ט וקרי"ס ונוגע לכל ג' ימים קדושים ביחד כגון ר"ח שבת וחנוכה] וז"ל "וכשהוא קדושה משולשת אז נשאר הקדושה בקביעות כמו קדושת יעקב אבינו שהיה שלישי וכמו שאמרו במדרש **[ב"ר ס"ח, י"ב]** יעקב חבל נחלתו מה החבל הזה אין מפקיעין אותו פחות משלושה כך האבות וכו', ויכולים לזכות לקדושה זו שתשאר בקביעות בהתגלות עתיקא אף בלא שום אתערותא דלתתא" וא"כ רצה הקב"ה שאברהם יקבע מציאות נצחי בקרבנות אלו.

וי"ל עוד שג' מיני קרבנות הם נגד אברהם יצחק ויעקב וכמ"ש כאן **אברנאל** שעגלה רומז לאברהם שנא' ואל הבקר רץ אברהם, ועז רמז ליעקב שניתנו עליו שני עורות גדיי עיזים כשנכנס לקבל ברכה מיצחק, ואיל רומז ליצחק, והשילוש בכל אחד מרמז שג' אבות נעשו כאחת וכל אחד מהן משולש בכל הכוחות, והרי חזינן במתן תורה גודל כוחם של קדושה משולשת עי' **שבת פח.** "בריך רחמנא דיהב אוריאן תליתאי לעם תליתאי,

על ידי תליתאי, ביום תליתאי, בירחא תליתאי" **ובתנחומא יתרו סי' י** עה"פ הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת דקאי על התורה (שאותיותיה משולשים אל"ף בי"ת גימ"ל, והכל היה משולש **תורה** משולשת תורה נביאים וכתובים, **משנה** משולשת תלמוד הלכות ואגדות, **הסרסור** משולש מרים אהרן ומשה, **תפלה** משולשת ערב ובקר וצהרים, **קדושה** משולשת קדוש קדוש קדוש, **ישראל** משולשין כהנים לוים וישראלים, **משה** אותיותיו משולשין, **משבט לוי** שאותיותיו משולשים, **מזרע משולש** אברהם יצחק ויעקב, **בחדש משולש** ניסן אייר וסיון, **על הר סין** שאותיותיו משולשין שנאמר ויחנו במדבר סין, לשלשת ימים **נתקדשו** שנאמר והיו נכונים לשלשת ימים, אמר רבי יהושע בר נחמיה לעולם השלישי חביב עי"ש באריכות. ומובן מה שבקדושה מדגישים שבח כלל ישראל **"המשלשים לך קדושה"** ובשומר ישראל וגו' **המשלשים בשלש קדושות לקדוש.**

ובאמת יש בזה תוס' עומק עפ"י קבלה **מש"כ בתיקו"ז י.** ששם אדנ"י שהיא המלכות מתמלא בארבע אותיות שכל אות יש במילוי שלה ג' אותיות אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד ומרמז על ארבע גוונים שכל אחד כלול משלש כיון שכל הגוונים מושרשים בחסד גבורה תפארת שהם שלשה אבות, וכן כהנים לוים וישראלים מושרשים בחג"ת וע"ז נאמר קדושה לך ישלשו כי ג"פ קדוש הוא ג"כ נגד חג"ת. ובזה אפש"ל שחידש אברהם בפרשה זו שם **אדנ"י** [ויאמר אדנ"י אלקים במה אדע כי אירשנה וכן לעיל פסוק ב' ויאמר אברם אדנ"י אלקים מה תתן לי וגו'] עי' **ברכות ז:** שאברהם הי' הראשון שקראו להקב"ה בשם זה, וזה לרמז בו הענין של שילוש.

***רמז הקב"ה מעלת קרבן ישראל לעומת קרבן גוי**

והנה עיקר תשובת הקב"ה לאברהם על במה אדע וגו' היינו בזכות הקרבנות, והוסיף הנצי"ב דבזה הי' אפשר לומר לו באופן כללי שיקריבו קרבנות אבל כל אריכות הפסוק בא לבטא דעיקר סגולת הקרבנות לענין ירושת הארץ שייך רק לכלל ישראל ולא לגוים, אף שגם הם מקריבים ולזה אמר "קחה" ולא "קח" **שבירושלמי סוכה פ"ד ה"ג ובויקרא רבא פ"א** על מלת דרשינן על מלת "ולכה" שאם אין אתה הולך לא יהא אחר הולך, ה"נ כאן הפי' אם אין אתה, אם לא יהיו בניך עוסקים בקרבנות, לא יהיה זרע אחר שיהא מסוגל לזה ומש"כ "לי" היינו לשמי, ובזה הפרש בין ישראל לעמים דישראל משעת הלקיחה מחויב לדעת ולדקדק שכשר לקרבן, שהרי בעל מום כל שהוא פסול לקרבן ואסור להקדיש [**תמורה ו.**] אבל גוי מותר להקריב בעל מום רק שלא יהי' מחוסר אבר שניכר לכל, וא"כ בשעת לקיחה לקרבן אין צריך ליקח לשמו. והרמז בג' מינים אלו עגלה ועז ואיל שבאלו נשתנו ישראל להביא נסכים משא"כ גוים וסבת החילוק שהנסכים גורמים שיעלו לרצון וקרבן גוי אינו עולה לרצון שאינו לריח ניחוח ולכן כשר אצלו בעל מום.

***מה שבתר את הבהמות ואת הצפור לא בתר**

וברמז מה שביתר את הבהמות ולא העופות כ' רש"י שמרמז על האומות וישראל, דאומות נמשלים לפרים אילים ושעירים וישראל נמשלו לבני יונה, ולכן ביתר את הבהמות להורות שיהיו כלים והולכים אבל העופות לא בתר להורות שיהי' קיימים לעולם. ובטעם שהאומות נמשלים לבהמות וישראל לעופות כ' **בגור אריה** לפי שהבהמה גדולה, והאומות גדולים בכמותם, אבל תור וגוזל הוא קטון, נגד ישראל שהם קטנים בכמות. ועוד כי הבהמות יש להם גוף עב וגס, וכזה הם האומות, והעוף יש לו חומר דק, ולפיכך הם פורחים באויר. ולכן ישראל נמשלים בהם שגם אין להם חומר גס ועב. ומטעם זה העופות מוכנים להגיד העתידות, וכדכתיב "כי עוף השמים יוליך הקול", וכן יש בישראל הנבואה מה שלא תמצא בשום אומה. עוד כ' **רד"ק** בביאור הסימן מה שהבהמות מחולקים שכל האומות האלה שהרעו לישראל כולם יהיו מחולקים ומבותרים, ויהיו אלה כנגד אלה וילחמו זו בזו עד שיכלו, וכן יהיו מחולקים בתורתם ובאמונתם כי זה גורם השנאה והתחרות אשר ביניהם עד אשר יכלו אלו את אלו, ולא יהיה כן בישראל, אף על פי שהיה מעט זמן מלחמה בין אפרים ויהודה תורתם ואמונתם לא נחלקה, ולימות המשיח יהיו לאחדים לא יהיה ביניהם קנאה ותחרות כמ"ש אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצר את אפרים לפיכך אמר ואת הצפור לא בתר, ובצפור הוא כולל התר והגוזל, כי ישראל מפוזרים בגלות בארבע רוחות השמים, והם לעם אחד דבקים בתורתם ובאמונתם כלם ממזרח עד מערב, תורה אחת להם, לא שנו דתם במצר הגלות והגזירות הקשות העוברות עליהם תמיד **עכ"ד הרד"ק ודבר זה אנו רואים בזמנינו** איך שהגוים נלחמים זה עם זה, והורגים וטובחים אחד בשני עד שזה גופא יגרום לכליון שלהם, אבל כלל ישראל גם אם יש חילוקי דעות מ"מ סו"ס תורה אחד ושפה אחת לכולנו וכולם רוצים לעשות רצון בוראם.

***בנ"י הם כעופות שיכולים להתרומם בכל המצבים**

ואפש"ל בביאור רמז ישראל לעופות עפמש"כ **רש"ר הירש** כאן שצפור היא חסרת אונים ונטולת כח התנגדות, ואעפ"כ היא משתמטת משלטון האדם בכוח מעופה. ונקראת ציפור דרור, הבורחת ופורחת, שרודפים אחריה בערמה, והיא נמלטת בכנפיה ומסמלת מי שאין לו כלום ויכול לרומם את עצמה מכל המצבים, עי"ש באריכות, וא"כ י"ל דזה רמז על ישראל שבכל המצבים בגליות

יכולה להתרומם וזה ע״י המצות המרומזים בכנפים עי׳ שבת מט. וי״ל עוד שזה ע״י כח הקדושה וטהרה ולזה נטילת ידים נקראת בפי חז״ל **כנפים** [**בכורות ל:**] שע״י קדושה וטהרה כלל ישראל מתרוממים יותר מכל האומות.

*מה שכתוב ואת הצפר בלשון יחיד

ומש״כ **ואת הצפר לא בתר** בלשון יחיד כ׳ **אבן עזרא** דצפור הוא שם הכולל לכל העופות וי״ל עוד דכיון דרמז לישראל הם תמיד בסוד האחדות, אולם **בספר משלחנו של רבי אלי׳ ברוך** פי׳ ע״פ גמ׳ **כריתות ט.** שלא מצינו חובה של עוף יחידי רק כזוג של שנים וביאר **הגרי״ז סוף הל׳ מעה״ק** דב׳ עופות נחשבים קרבן שלם ועוף אחד הוא רק חצי קרבן ורק בנדבה נתחדש הבאה של חצי קרבן, וא״כ י״ל דלכן כ׳ לשון יחיד דשני עופות נחשבים כאחד.

גבולות של אברהם אבינו

ביום ההוא כרת ה׳ את אברם וגו׳ מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת את הקיני ואת הקניזי וגו׳ [**ט״ו י״ח – כ״א**]

הנה לענין קיני קניזי וקדמוני כבר **פירש״י** דהכוונה לעמון מואב ואדום ודבר זה לא יתקיים רק לעתיד לבוא, אבל יל״ע במש״כ **״עד הנהר הגדול נהר פרת״** דע״ז לא כ׳ רש״י כלום משמע דזה ל״ש לעתיד לבוא, וא״כ צ״ע הרי בפרשת מסעי בגבולות הארץ לא מגיע הגבול לנהר פרת רק להר ההר שזה רחוק מאוד מנהר פרת שהוא קרוב לבבל, [וזה שטח ענק למזרח עד נהר פרת שמכונה היום ״המדבר הסורי״] ועי׳ פ׳ משפטים כתוב **ושתי את גבולך מים סוף עד ים פלישתים וגו׳ עד הנהר הגדול נהר פרת** [**שמות כ״ג ל״א**] גם שם קשה כנ״ל ושם גם צ״ב במש״כ ״ים סוף״ שלא נזכר בפ׳ מסעי.

ובמדרש לקח טוב כתב דכל הפסוק שם הוא לעתיד לבוא בגדר הרחבת גבולות וכ״כ **החזו״א שביעית סי׳ ג׳ סק״ל** לענין מש״כ באברהם, ובפי׳ **ר״א בן הרמב״ם** כתב לענין פרת דזהו מדין הרחבת גבולות דלעתיד, וכ״ה הפשטות, דהרי ידענו דסוריא הוא כיבוש יחיד, וזה בין הר ההר ונהר פרת, וכדכתב **הרמב״ם פ״א מתרומות ה״ט** דכל הארצות שליד פרת מארם עד בבל הוא בכלל סוריא, וא״כ י״ל דה״ה לענין מש״כ ים סוף הוא גם לע״ל, אבל באמת גבול הדרומי הוא הרבה יותר למעלה כמבואר בפרשת מסעי.

אולם מהלך מחודש מצינו בספר הנפלא **אשר אני שוכן בתוכה פ״ה** [**להג״ר אוריאל בוקוואלד שליט״א**] שהציע דבאמת גם עד נהר פרת הוא חלק מציווי של הכיבוש, דכ״ה פשטות הפסוקים שהרי נאמר בפ׳ עקב [**דברים י״א כ״ד**] **מן המדבר והלבנון מן הנהר נהר פרת יהי׳ גבולכם** ופי׳ **הרמב״ן** דמן הים האחרון יהי׳ גבולכם שאתם חייבים לכובשו, ולאבד משם העמים, וכ״כ **בס׳ יהושע א׳ ד׳** סמוך לפני הכיבוש **מהמדבר והלבנון ועד הנהר הגדול נהר פרת** וגו׳ **יהי׳ גבולכם.** ואף שבימי יהושע לא הגיעו ישראל לגבולות אלו אבל עד זמן דוד המלך כבר הגיעו ישראל לגבולות אלו כמש״כ **בדברי הימים א׳ ה׳ ט-י** וכן אצל שלמה המלך כתוב במלכים א׳ ה׳ ד׳ **״כִּי הוּא רֹדֶה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר מִתִּפְסַח וְעַד עַזָּה** [24] **בְּכָל מַלְכֵי עֵבֶר הַנָּהָר״**

ומצינו לדינא דמנהר מצרים עד נהר פרת נתקדש בקדו׳ עולי מצרים כמפורש **במשנה פ״ו משביעית ה״א** שהחזיקו עולי מצרים מכזיב עד הנהר **ולרמב״ן גיטין ז:** הכוונה לנהר פרת ומבואר **במדרש ב״ר פט״ז אות ג׳** דלכן נקרא נהר פרת ״גדול״ שהקיף כל א״י ואיתא שם דרב אמר לחייא ברי׳ בנה לי בית בא״י בעבר הנהר של פרת מבואר דאצל פרת יש מעלת א״י לענין דירה בה, ולד׳ **הרמב״ם פ״ד מסנהדרין ה״ו** בשביל חיבת הארץ לדירה ולסמיכה מספיק שיש בה קדו׳ עולי מצרים אולם לד׳ **התוס׳ ריש גיטין** [**ב. ד״ה ואשקלון**] דבעי׳ דוקא קדושת עולי בבל בשביל חיבת הארץ יהי׳ מוכח דיש שם גם קדו׳ עולי בבל.

מהר ההר עד נהר פרת הוא בגדר חצר א״י

אלא דכ״ז סותר למה הורגלנו בהם מילדותינו שא״י אינה אלא ארץ כנען וזה באמת מתאים לגבולות פ׳ מסעי שמגיע רק עד הר ההר אלא דהתם זה **לענין חלוקת נחלת השבטים דתלוי בארץ כנען דוקא,** וצ״ב למה באמת בפ׳ מסעי אין שטח זה שבין הר ההר לנהר פרת בכלל החלוקה, ותי׳ בספר הנ״ל **יסוד גדול בענין גבולות הארץ** דגבולות א״י בכללותה לחוד וגבולות נחלת השבטים לחוד, וכמו שמצינו לענין עבר הירדן ביחס לגוף א״י דנחשב כחצר ביחס לארמון או טרקלין וכמבואר **ברש״י פ׳ פינחס כ״ז י״ב** דסבר משה דכיון שנכנס לחצר א״י

---

[24] **עזה** זה חלק מארץ פלשתים שיצחק אבינו גר בתוכו והי׳ לו עסק עם אבימלך, ואחרי שנכנסו ישראל לארץ לא הצליח יהושע לכובשם ונשארו כמכת רצועה עבור כלל ישראל ותמיד באו להצר את ישראל כמבואר בס׳ שופטים, עד שבא דוד המלך וכבשם ולזה הי׳ גם תחת שליטת שלמה כמ״ש כאן, ועדיין היו גרים שם הפלשתים אלא שהי׳ בשליטה יהודית, עד שבא נבוכדנצר וסנחריב והגלו את הפלשתים משם ולא חזרו לשם לעולם, והנביא צפני׳ ב׳ ד׳ מנבא עליהם **״כִּי עַזָּה עֲזוּבָה תִּהְיֶה וְאַשְׁקְלוֹן לִשְׁמָמָה אַשְׁדּוֹד בַּצָּהֳרַיִם יְגָרֵשׁוּהָ וְעֶקְרוֹן תֵּעָקֵר״** [אלה הם מחמשת סרני פלשתים שכ׳ בספר יהושע] והעם שנמצא שם עכשיו הם מעם הערבי שהשתלטו על א״י לפני מאות בשנים, ומה שנקרא א״י בפי העמים **״פלסטין״** הוא המצאת הגוים ממאה שנים האחרונות ואין לזה קשר לעם פלשתים. **ויל״ע האם מה שאנו סובלים היום מהעם הערבי היושב שם יש לזה שייכות גם לקליפת פלשתים** מצד מה שיושבים באותו מקום ולפני ביאת המשיח אנו צריכים שוב לסבול מפלשתים וכעת זה צירוף קליפת ישמעאל ופלשתים, ובביאור קליפת פלשתים הארכנו בפ׳ תולדות.

כבר הותר הנדר ויכול ליכנס בפנים ממש, ומבואר **בגו"א למהר"ל ר"פ ואתחנן** דמשה ידע שלא יכבשו ישראל כל עשרה עממין רק לע"ל והי' רוצה באמת לכבוש רק א"י עצמו, וגם ארץ סיחון ועוג הי' כובש רק ע"מ שלא ישב בו איש כדי שיהי' כל ישראל ביחד בא"י עצמו, ועוד שאין עבר הירדן ראוי לשכינה וא"כ שטח זה הי' נחשב כחצר של א"י בלי יישוב, ה"נ י"ל לענין השטח הענק למזרח עד נהר פרת אע"פ שאינו מיועד לנחלת השבטים הוא נכבש כציווי ה' ונתקדש בקדו' א"י ונשאר בגדר חצר א"י. **ועד"ז י"ל לענין גבול מערב** דמבואר **בגיטין ח.** שהוא בים הגדול עד החוט שנמתח מטורי אמנון עד נחל מצרים ולר' יהודה עד האוקיאנוס דגדרו רק בגדר חצר לא"י שיש לו קדושת א"י אבל אי"ז בגדר נחלת השבטים.[25]

ובזה מדוקדק היטב פסוק שלנו שנר' שיש שתי חלקים בא"י דבהתחלת הפסוקים כ' לזרעך נתתי וגו' מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת ובהמשך מפרט עשר עממין, וקשה דהרי השטח של נהר מצרים לנהר פרת גדול פי הרבה מהארצות שהתיישבו ע"י עמי כנען וצ"ל דהרישא מתאר את השטח הכללי כולל שטחים לא מיושבים, והסיפא מפרט את מקום היישוב הנמצא בתוך שטח הכולל שאינו אלא ארצות כנען ומתוך שמקום היישוב ארצות כנען מפורט לעצמו משמע ששם עיקר החשיבות של א"י. ומה שצריך שטח כ"כ ענק בלי יישוב, וודאי י"ל דיש בזה סודות גדולות, אולם ע"פ פשט י"ל שמטרת שטח החצר היא להיות שטח מבדיל בין ארץ כנען לחו"ל כמו שהחצר מרחיקה ומבדילה את הבית והטרקלין מהמבוי והרה"ר וכן מועיל להגנה כמו שהחצר מועיל להגנת הטרקלין ויתכן שיש שם אוצרות טבע או שלע"ל יהי' שם נחלה ממש.

ועד"ז הי' אפשר לפרש דמ"ש בפ' משפטים כ"ג ל"א **"וְשַׁתִּי אֶת גְּבֻלְךָ מִיַּם סוּף וְעַד יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד הַנָּהָר"** קאי גם על כיבוש יהושע ולא רק לע"ל וכמפורש כן באמת בס' **הכוזרי מאמר ב' אות י"ד**, ואף דלא כלול בגבולות פ' מסעי, דבפ' מסעי הגבולות הם יותר רק מנחל מצרים להר ההר, ולהנ"ל א"ש דשם זה לענין מקום הפלת גורל הנחלה דתלוי בארץ כנען אבל א"י הכללית נמשכת עד ים סוף [אולם מאריך שם בפ"ז דים סוף הכוונה ללשון המערבי של ים סוף דהוא החלק שישראל עברו שם ע"ש בהרחבה עוד כתב דבתוך שטח זה לדרום ישנן ארצות שהקב"ה ייחד לאומות אחרות עד הגאולה העתידה דהיינו עמון ומואב ואדום] ומבאר לפ"ז נוסח התפלה במוסף של שבת **והעלינו בשמחה לארצינו ותטעינו בגבולינו** דארצינו קאי על נחלת השבטים וגבולינו קאי על גבול הכללי של א"י. עי"ש באריכות.

והג"ר משה מרדכי קארפ שליט"א [**בקונטרס בענין גבול הדרומי שבספרו משמרת השביעית**] האריך ג"כ בבקיאות ובפלפול, להוכיח מהרבה ראשונים דס"ל דגבולות של אברהם אבינו הם הם הגבולות של כיבוש ז' עממין דכיבוש ראשון, אלא שלא נשלם הכיבוש בימי שלמה, אבל שלמה שלט מים עד ים כמש"כ **וְיִרְדְּ מִיָּם עַד יָם** וּמִנָּהָר עַד אַפְסֵי אָרֶץ, [**תהילים ע"ב ח'**] דהיינו מנהר פרת עד ים פלשתים, אלא שהוא סובר דגבול צפון דפרשת מסעי שהוא הר ההר מקביל לעיקום נהר פרת שהוא גבול א"י לצפון, וגם גבול הדרומי מתפשט עד ים סוף ממש ולכן יש קדו' עולי מצרים גם עד אילת עי"ש באריכות וא"כ נחלת השבטים אכן מתפשט עד לשם וא"צ להסבר הנ"ל. ובוודאי שהדברים מחודשים מאד.

ויש בכל זה נפק"מ להלכה למעשה דאי נימא דגבולות אברהם אבינו הם הם הגבולות של א"י עכ"פ לקדושת עולי מצרים א"כ הפירות שבאים מנהר פרת עד ים פלישתים למטה, יש להם דין קדושה ראשונה ונאכל ולא נעבד בשביעית, ויש להקפיד על כל מה שמגיע משם לנהוג בו קדושת שביעית. ובלא"ה פסק **מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל** לענין הגבול הדרומי לחשוש לא"י מ30 מעלות ולא לסמוך על הבנתינו בגבולות פ' מסעי [**וכדנקט מרן הגרח"ק זצ"ל בספרו דרך אמונה פ"א מתרומות ה"ז עי"ש הערת חמיו הגריש"א שאף שדבריו מיוסדים מאד מ"מ אין לסמוך ע"ז למעשה**] ולמהלך הנ"ל גם אי היינו יודעים בדיוק גבולות פ' מסעי לנו לחשוש. וכבר יצאו בשנים האחרונות ספרים רבים לברר הדין בזה.

---

[25] הנה בשנים האחרונות הי' עסק גדול בסוגיית הגבול הימי של מדינת ישראל עם לבנון, וזה שייך לנושא רחב אצל אומות העולם בעיקר גבולות הימים בכל העולם האם שייך בכלל בעלות של מדינות על הימים ואיפה זה מסתיים. ויש מאות סכסוכי גבולות ימיים וחלק גדול מהם לא נפתרו בהסכמה. ומעניין לציין דעיקר הנושא בזה אצל האומות העולם התחיל רק לפני 400 שנים מחמת מעשה שהי' ונשאלו בזה חכמי אומות בעולם ונחלקו ע"פ מקורות חז"ל דהי' גוי אחד חכם שהוציא ספר לברר ע"פ מקורות חז"ל שמושגי גבול וריבונות אינם יכולים לחול על מהות בלתי ניתנת להתיישבות כמו הים, אולי גם הסתמך על המושג של כרמלית דל"ש לים להיות רה"י רק כרמלית, [גוי זה גם המציא את חוקי מלחמה ושלום שעלי' מתבססים עיקר חוקי מלחמה ושלום ויחסי מדינות של זמנינו המקובלים בכל העולם, ולקח יסודותיו מתורת עם ישראל ומצורת מלכיו וכהניו מוסדותיו וחוקיו וז' מצוות בני נח] מאידך הי' גוי אחר חכם שבירר ע"פ ברייתא דגיטין דגבולות א"י מסתיימות בחוט שבתוך הים ולר' יהודה גם כל הים למערב ומצדד כדעת ר' יהודה בזה, אבל בכל אופן בוודאי לגבולות יש תוקף גם באמצע הים ועפי"ז נקבעו כללים בין לאומיים אצל אומות העולם גם באמצע הים. ולנתב' בפנים יתכן דבאמת לא חלה בעלות ישראל על הים דהרי לא נתחלק ומ"מ הי' לו קדושת א"י לענין מצוות התלויות בארץ וי"ל מזבולון לחוף ימים ישכון. **חזינן מכל זה דכל שאלה בעולם אפשר למצוא בתורתינו הקדושה. וע"ז נאמר ג"כ וראו כל עמי וגו' כי מי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים.**

עומק שם ישמעאל [26]

ויאמר לה מלאך ה' הנך הרה ויולדת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל עניך: [ט"ז י"א]

והנה בפשוטו נצטווה הגר לקרוא אותו כן ובפסוק ט"ו כתוב שאברהם קרא כן לבנו, **וברש"י שם** שאע"פ שלא שמע אברהם דברי המלאך שרתה רוה"ק עליו וקראו ישמעאל וא"כ לא דיבר כלל עם הגר בענין זה והגר לא קיימה את הציווי שלה. **ורמב"ן הוסיף על רש"י** שקרא אותו ישמעאל כי שמע אלקים אל עני אמו כדבר המלאך כנר' שג"ז נתגלה לו ברוה"ק. אולם רמב"ן כאן פי' כפשוטו שהגר בעצתה היתה יראה לקרוא שם לבן אדוניה רק שגלתה לו הענין, ואברם קיים דבר ה' ולא הוצרך הכתוב להאריך בזה. עוד פי' הרמב"ן שלא הי' כאן ציווי להגר לקרוא אותו כן רק שהודיע לה המלאך שכן יהי' השם שלו, ואמר לה שהיא תקראנו כן ותזכור כי שמע אלקים אל עניה ואברהם מעצמו קרא שמו כן שישמע אל ויעננו. **ובספורנו לקמן פט"ו** מבואר דמצד שני סיבות נקרא ישמעאל, מצד הגר שנתגלה לה המלאך ומצד אברהם שהתפלל עליו אח"כ ונאמר לו **ולישמעאל שמעתיך [לקמן י"ז כ']** נמצא דבשמו כלול שני ענינים א' ענין שבח להקב"ה שה' שמע לקול אמו כשהיתה בצרה ב' מה שיהי' לו הכח שהקב"ה ישמע תפלתו תמיד. ויתכן דמה שכ' ישמעאל בל' עתיד מורה על הענין השני.

שם ישמעאל ע"ש מה שעתיד הקב"ה לשמוע נאקת ישראל

והנה **בפרקי דר"א פל"ב** איתא **"למה נקרא שמו ישמעאל שעתיד הקב"ה לשמוע בקול נאקת העם ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים לפיכך נקרא שמו ישמעאל שנא' ישמע קל ויענם"** וצ"ב הרי מפורש בקרא טעם שמו כי שמע ה' אל עניך, וגם לפי כוונת אברהם הרי קאי על מה שישמע ה' לתפלת ישמעאל ולא מה שישמעאל יגרום לישראל להתפלל, ועוד דכידוע שמו של האדם מורה על מהותו וכיצד העובדה שאותה תפלה שיתפללו ישראל תתקבל לפני הקב"ה מבטאת את מהות ישמעאל, והלא הדעת נותנת שלפי פי' זה דוקא בנ"י יהיו ראויים לשם זה.

כשלא זכה ישמעאל קיבלו ישראל כח זה ע"י ישמעאל

והנראה בעז"ה **[יסוד הדברים שמעתי מפי הג"ר משה שפירא זצ"ל רק שאיני זוכר דבריו בבירור]** דבוודאי ע"י שהגר התענה תחת שרה וברחה ממנה והיתה במצב של עוני וצעקה לה' מתוך עניה [כך משמע מתרגום עה"פ כי שמע ה' אל עניך ארי קביל ה' את צלותך וענייך מלשון ענייה דהיינו צעקה ולכ"כ כי שמע ולא כ' כי ראה אולם **בתרגום יונתן** מבואר דהפי' שה' ראה את צערה והיינו שיעבודה תחת שרה] זכתה להוריד כח עצום של שמיעת הקב"ה לתפלה הנאמר מתוך קושי ועוני, ולזה הובטח לה שיהי' לה בן שיהי' לו כח זה, ולכן יהי' נקרא כן כדי לקבוע בתוך מהותו עצם כח זה, ונמשך כח זה גם בפ' וירא כשבכתה הגר כשחשבה שהנער ימות ונאמר **"וישמע אלקים את קול הנער"**, ואמר לה המלאך **"אל תראי כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם" [לקמן כ"א י"ז]** ואם הי' ישמעאל וזרעו הולכים בדרך הטוב הרי באמת הי' להם כח עצום זה, גם שהיו נטפלים ליצחק מ"מ היה להם כח זה, אבל מ"מ השתא שישמעאל לא הלך בדרך הטוב ואף שהוא עשה תשובה בסוף מ"מ זרעו אחריו לא הולכים בדרך הטוב, א"כ נמסר כח זה לזרעו של יצחק, ומ"מ צריך לעבור דרך ישמעאל דוקא, וכ"ז שזרעו של יצחק אינם הולכים בדרך הטוב ואינם ראויים להגאל אז ישמעאל הוא זה שגורם לזרעו של יצחק שיתפללו מתוך עוני וצרה ואז הם הקב"ה שומע לתפלתם בכח שם ישמעאל.

כח תפלה זו מתוך חטא שרה בעינוי הגר

ויש להעמיק יותר בזה דהנה כ' **הרמב"ן לעיל פסוק ו'** עה"פ ותענה שרה ותברח מפניה, שחטאה אמינו בעינוי הזה וגם אברהם בהניחו לעשות כן ולזה שמע ה' אל עניה ונתן לה בן שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני עינוי [וכ' **במעשי ה'** דלזה גופא נקרא ישמעאל בל' עתיד כדי לגלות על העתיד שהוא יענה זרע ישראל] וכ"כ **הרד"ק** שלא נהגה שרה בזה לא מדת מוסר ולא מדת חסידות, לא מדת מוסר כי אע"פ שאברהם מחל על כבודו וא"ל עשי לה הטוב בעיניך הי' ראוי למשוך את ידה מפני כבודו, ולא מדת חסידות כי אין ראוי לאדם לעשות ככל יכולתו במה שתחת ידו, וזה שעשתה שרה לא הי' טוב בעיני ה' כמו שאמר המלאך כי שמע ה' אל

---

[26] הנה כבר כתב **הרמב"ן לעיל י"ב ו'** "אומר לך כלל גדול תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב, והוא ענין גדול, הזכירוהו רבותינו דרך קצרה מעשה אבות סימן לבנים ואמרו כל מה שאירע לאבות סימן לבנים ולכן יאריכו הכתובים בסיפור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים, וישוב החושב בהם כאילו הם דברים מיותרים אין בהם תועלת וכולם באים ללמד על העתיד וכו' ואם כתב כן הרמב"ן על המסעות והפעולות שעשה אברהם, כש"כ בענין ישמעאל שהתורה האריכה בו כ"כ בין בפ' לך לך בין בפ' וירא ובדו"ד שהי' בין אברהם ושרה בענין הגר ובנה, **בוודאי יש בזה משמעות גדול לעתיד,** ובמה שאנו רואים בעינינו היום איך שאנו סובלים כ"כ מבני ישמעאל מתבקש מאתנו ללמוד ענין ישמעאל בתורה בעומק כדי שנבין את כוחו ואיך שנוכל להתגבר עליו, ומובן היטב הדו"ד והויכוחים בין אברהם לשרה דהי' הכל ע"ש כלל ישראל בעתיד, דשרה ראתה כל הצרות שנסבול מבני ישמעאל, וכבר ראתה השורש אצל הגר ולכן רצתה לרסן את הגר, ואח"כ לשלחה ואת בנה, ומה שנר' כל הזמן שאברהם מנסה לקרבם יתכן שגם אברהם ראה בו שורש רע ומסוכן אבל חשב שאפשר לחנכו ולהפקיע הפראות שבו ע"י קירבה ועידוד ובנוסף שיתפלל עליו לו ישמעאל יחי' לפניך ביראתך, וזה בוודאי עדיף, אבל הקב"ה ידע של"ש כלל לחנכו מצד השם "פרא" שבו, והתקבל תפלת אברהם עליו למחצה לענין הריבוי והנשיאות, אף שבוודאי אין לאברהם נחת מזה, מ"מ הקב"ה השתמש עם עוצם כח התפלה של אברהם לתת שליטה לישמעאל כדי להחזיר כלל ישראל בתשובה באחרית הימים וכדנבאר כ"ז לקמן.

ענין, ואברהם לא מנע משרה מפני שלום בית אבל סו״ס הי׳ כאן פגם. [אולם **בתוספתא סוטה ה׳ ז׳** מבואר שהקב״ה הסכים לשרה בזה וכן מבואר **בספורנו ואברבנאל ורלב״ג ורבינו מיוחס**] ולפ״ז י״ל דכמו שכ׳ אצל עשיו והי׳ כאשר תריד ופרקת עולו וגו׳ היינו שעד כמה שיעקב אינו מתנהג כהוגן חוזר וניעור הטענה שלך על יעקב שלקח הבכורה, ה״נ אצל ישמעאל שעד כמה שכלל ישראל לא מתנהגים כהוגן יכולים בני ישמעאל להתנקם על מה שאמם הגר התענה תחת ידי שרה.

ביאור ענין פרא אדם שבישמעאל

והוא יהי׳ פרא אדם יד בכל ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכון: [שם י״ב]

ברש״י פי׳ פרא אדם אוהב מדבריות לצוד חיות, וכמ״ש כ״א ב׳ וישב במדבר ויהי רובה קשת, וביאר **הרא״ם** דלכן נמשל לפרא שהוא חמר הבר החי במדבר, **והר״ן** כ׳ שיהי׳ מצד טבעו איש רע שאינו מקבל מרות ושיעבוד כלל כמו הפרא שאינו מקבל מרות, **וספורנו** פי׳ שיהי׳ פרא במזגו וכמו חמור הבר מצד אמו המצרית ומצד שיהי׳ במדבר ואדם מצב אברהם אביו ולכן עשה תשובה בסוף. **והגרש״ר הירש** פי׳ מושג ״פרא״ ״פרוז״ ״פריסה״ ״פירצה״ בענין בן חורין שיהי׳ פטור מעול בני אדם וחפשי משיעבוד העיר והוא ענין ההתפרקות מכל סייג והשתחררות מכל גבול הכובל, וזה מש״כ ידו בכל ופירש״י לסטים כי פרק מעצמו עול דרך ארץ, והכל אצלו הפקר ואין דבר עומד בפני רצונו. [ולקמן הבאנו מהלך אחר דאדם זה מצד בחי׳ אברהם שיש בו והי׳ בו מעשה המילה ולכן שונה משאר גוים שלא קרויים אדם ופרא זה מצד אמו הגר ומצד שהי׳ חסר לו פריעה והי׳ לו בחינת הערלות **ובשפ״א וירא תר״נ** דישמעאל הוא בחינה אמצעית בין מדבר שהוא כל הגוים לבחי׳ אדם]

וצ״ב דלכ׳ רוצה לפייסה ולברכה והנה הוא מקלל אותה שיהי׳ לה בן רע כזה, וביאר **הר״ן** דהמלאך רצה לומר לה בזה שאף כשתחזרי לבית שרה יקל מעליך השיעבוד אל תחשוב שזה מחמת מעלת ישמעאל דאדרבה הוא יהי׳ פרא אדם, **ובפנינים משלחן גבוה הביא בשם הג״ר דניאל מובשוביץ זצ״ל** שביאר שהמלאך אמר לה שבזה שאינה מקבלת עול ובורחת משרה יהי׳ טבע בנה פרא אדם ולכן ראוי לה לשוב. וכעי״ז פי׳ **אברבנאל** שהמלאך הוכיח את הגר למה יצתה למדבר השומם וכי את רוצה שבנך יהי׳ פרא אדם? **ובאזנים לתורה** כ׳ שהמלאך ידע שאברהם יגרש את הגר ובנה לפני שעור יספיק להדריכו היטב ואפשר שהגר לא יעמוד על טבעו, ולכן הזהיר אותה שתדע להדריכו לאהבת הבריות ולתרבות אנושית, וכן עשתה הגר שלקחה לו אשה מארץ מצרים שהיתה באותה העת מרכז התרבות וההתפתחות ואעפ״כ לא הועיל לו ונשאר פרא אדם. **והגרי״ז** [רשימות תלמידים] תי׳ ע״פ **הרמב״ם פ״ו מדעות ה״א** דדרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם... וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים, ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה כמו זמנינו, או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגייסות או מפני החולי ישב לבדו יחידי כענין שנאמר ישב בדד וידום, **ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותו לישב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגם הרע יצא למערות ולחוחים ולמדברות**, ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים כענין שנאמר מי יתנני במדבר מלון אורחים. **עכ״ד הרמב״ם.** וכיון שגורש ישמעאל מבית אברהם שהי׳ המקום היחידי בעולם שהי׳ קדוש וטהור והוצרך לילך בגלות ברכו שיהי׳ מרוצה גם לגור במדבר ולא יהי׳ איכפ״ל כלל מהסביבה.[27]

ישמעאל מהותו פרא ולא ניתן לשנותו

והנה כתוב פרא אדם ולא אדם פרא, אף שבכ״מ נכתב התואר אחר העצם וביאר **המהרי״ל דיסקין** שעיקרו של ישמעאל הוא פרא ושם אדם טפל אצלו, והיינו דמדת הפרא שבו אינה סתם ביטוי חיצוני המתלוה לאישיותו של ישמעאל אלא זהו עיקר מהותו ושורשו, וכבר קבע **החי״ח [כמובא בהקדמת ספר נאות דשא עמ׳ י״ט]** דמכיון שהתורה מעידה כן פשוט שאין דבר זה ניתן לשנות דאפי׳ אם יתאספו כל עמי התרבות וירצו לחנכו לא יוכלו בשום אופן ולא יעלה בידם כלל, ובסוף נאנח

---

[27] עוד נוסח הובא שם **מספר משנת רבינו מאיר הלוי** דפעם שאל א׳ את הגרי״ז מד׳ הרמב״ם הנ״ל דלפי ההסתכלות שלכם הייתם צריכים לגור כעת במדבר, וענה לו הגרי״ז **״ריכטיג אבער א מלון אורחים דארף דאך זיין איך האב נישט קיין מדבר מיט א מלון אורחים״** ר״ל הרי הרמב״ם מצטט דברי ירמיהו שאמר מי יתנני מלון אורחים ואעזבה את עמי ואלכה מאתם ומ״מ לא הלך כיון שלא מצא מלון אורחים, אולם הראני ידידי **הרב יוסף שיין שליט״א** בחי׳ רבו **רבינו משולם דוד הלוי** [רמב״ם עבודה- מכתבים עמ׳ 120] שכתב במכתב [וכך שמע מפיו] שלפי׳ ד׳ הרמב״ם הי׳ צריכים לצאת מא״י מפני גזירת שמד, ״אבל השאלה היא להיכן, וכפי הנשמע המצב במקומות אחרים אינו יותר טוב, ולצאת למערות ולחוחים ולמדברות אינן מהדברים הקלים, **אף שאיני יודע מה הפטור בזה וברמב״ם מבואר להדיא שצריכין לעשות כן** אבל לא ראינו גדולים וטובים שיעשו כן״. כנר׳ שלא שמע דברי אביו.

וסיפר הגר״מ הלוי שבעת המלחמה בין רוסלאנד לפולין הכל ברחו משם וכאשר בורחים מחפשים המקום הבטוח ביותר ולכן ברחו הרבה לארה״ב, אבל דעת הגרי״ז הי׳ לברוח לא״י הגם דהי׳ אז א״י בסכנה גדולה שכבר הי׳ פצצות בתל אביב אבל להגרי״ז הי׳ חשבונות אחרים ועיקר החשבון שלו הי׳ דברי הרמב״ם דהרי ברוסיא הי׳ גזירת שמד וד׳ הרמב״ם שיש לברוח מזה, ואז בארה״ב הי׳ ג״כ מצב גרוע ברוחניות, [ואולי היום שכבר הי׳ שם ר׳ אהרן והסאטמר רב שאני] ואז חיפש הגרי״ז אגרת השמד להרמב״ם ללמוד עם בניו, דשם מאריך הרמב״ם ביסוד זה, מתחלה לא מצאו עד שמצאוהו בשטראשין אוצה״ס ולא נתן המנהל רשות להוציא הספר ולכן העתיקו א׳ מבני הגרי״ז מלה במלה, וקרא הגרי״ז את האגרת עם בניו והגר״מ עוד זכר בדיוק איך הגרי״ז קורא המילים בהטעמה.

הח״ח ואמר ״**אוי!**[28] **מי יודע מה הפרא אדם הזה עוד עלול לעשות לעם ישראל באחרית הימים**״. וכבר התאונן כן **דוד המלך ע״ה** [תהילים ק״כ ה׳ -ז׳] **אוֹיָה לִי כִּי גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם אָהֳלֵי קֵדָר**: [-קדר זה מלכות ישמעאל כמ״ש סו״פ חיי שרה] **רַבַּת שָׁכְנָה לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: אֲנִי שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה: הרי שישמעאל לא יאותו לשום הסכם שלום וכל שירבו לדבר עמם בצורה של שלום עוד יתעוררו למלחמה וכמו שאנו ראוים בעינינו היום**, וכ״ז מורה על תכונת הפרא של ישמעאל, שלא יסכים לשום הגבלה לרצונו אלא ילחם על רצונו עד הסוף.

ובספר מצמיח ישועה עמ׳ 9 [29] העיר דהנה לקמן [**כ״א ט׳ י״א**] מבואר שהטעם שעבורה נדחה ישמעאל מלהיות ממשיך דרכם של אברהם ושרה הי׳ משום שהתנהג במדת הצחוק מדת ההתלוצצות בבחינת פרא, שזה טבעה של מדה זו לשחרר מכל דבר חשוב ומגביל, ועד שיכול להגיע גם לרציחה וגילוי עריות וכמבואר שם ברש״י, לעומת זאת זרע העיקרי של אברהם יצחק אבינו הגביל את רצונו וצמצם אותו כפי הראוי בדין ואף שמו יצחק הוא ע״ש ״קץ חי״ דהיינו לעשות חוק וקץ לאותו חסד בלתי מוגבל שהי׳ אפשר לירש מאברהם. ולפ״ז כדי לינצל מבחי׳ ישמעאל הוא לשעבד את רצונינו להקב״ה לגמרי.

ישמעאל נחשב כמלכות בפני עצמו

עוד הביא שם דברי **ר׳ חיים ויטאל** [בעץ הדעת טוב על תהילים ק״כ שם] דשאר ד׳ גליות הן משולות אל החיות כמ״ש בס׳ דניאל אבל ישמעאל להיותו בן אברהם ונימול נקרא פרא אדם, ולא אדם גמור לפי שמל ולא פרע כי להיותו אדם לסיבת היותו בנו של אברהם ויש לו זכות אבות וכמ״ש לו ישמעאל יחי׳ לפניך, וגם יש לו זכות המילה כי גם לסבה זו נקרא אדם, **[עי׳ לקמן בענין ברית מילה שהארכנו בנקודה זו]** [30] ולכן גלותו תקיפה משאר ד׳ מלכיות וכמ״ש רז״ל כי לכן נקרא ישמעאל על שעתידין ישראל לצעוק צעקות גדולות בימי גלותו ואז ישמע אל ויענם.

וצ״ב הרי גם עשיו הוא בנו של יצחק ולמה הוא לא נקרא אדם, וביאר בספר הנ״ל ע״פ ד׳ **מהר״ל ריש נר מצוה** שבא ליישב למה מלכות ישמעאל לא נמנית במערכת ד׳ מלכיות [**לאבן עזרא דניאל ז׳ י״ד** אכן נכלל במלכות רביעית ולא אדום אבל **רמב״ן במדבר כ״ד כ׳** דחה דבריו כי בוודאי החי׳ הרביעית הוא רומי] וביאר דד׳ מלכיות הם באים לבטל מלכות שמים ובנויים לבטל מלכות ישראל ואז נראה כאילו יש מציאות למלכות אחרת חוץ ממלכות שמים, אבל מלכות ישמעאל לא באים לבטל מלכות שמים דאדרבה כל כח שלהם הוא כח בלתי תלוי במלכות ישראל בזכות כי כוחו ותוקפו נתן לו הקב״ה בפני עצמו בשביל שהי׳ מזרע אברהם וה׳ אמר לו ולישמעאל שמעתיך, ואכן עד היום הישמעאלים מאמינים בהקב״ה בלי שיתוף כלל ועושים כל מעשיהם בשם ה׳ ומשתחווים להקב״ה לעומת כל הגוים שיש שעובדים לע״ז ויש המאמינים בשיתוף כמו הנוצרים.

ולפ״ז א״ש דדוקא ישמעאל ראוי לתואר אדם לפי שיש לו את מדת האמונה, וזה קיבל ע״י המילה שלו, והמלכות והתוקף שלו קיבל מהקב״ה בעצמו כדבר בפנ״ע. ואעפ״כ הם נדחים מן השלימות ע״י הבחינה של פרא הנמצא בו שאין לו שום קבלת מרות להתגבר על רצונם ולכן אין האמונה שלהם מועיל לרסן את רצונם רק אדרבה האמונה שלהם גורמת שיפעלו ככל העולה על רוחם בתלותם הכל ברצון ה׳, ולכן גם הם מוכנים למות ע״ז כין שבטוחים שגם ה׳ מסכים על ידם.

ובזה מובן מש״כ **בפרקי דר״א פרק ל׳** במה שכתוב אצל בלעם ״**וַיִּשָּׂא מָשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אוֹי מִי יִחְיֶה מִשָּׂמוֹ אֵ-ל**״ **[במדבר כ״ד כ״ג]** אמר בלעם שבעים לשונות שברא הקב״ה בעולמו לא שם שמו לאחד מהם אלא לישראל הואיל והשווה הקב״ה שמו של ישמעאל לשמו של ישראל אוי מי יחיה בימיו שנא׳ אוי מי יחי׳ בשומו אל. מבואר דזה גופא ששמו של הקב״ה משותף בשמו- דמרמז על האמונה שלו- נותן לו התוקף והעוצמה שלו, **ולכן הם פועלים החורגים לגמרי מדרכי ההגינות והמוסר השכלי הן כלפי עצמם שמוכנים למות כדי להשיג מטרתם והן לגבי אחרים שמוכנים להזיק בצורה אכזרית ביותר** כי לדעתם ה׳ מסכים עם כל מה שהם עושים ואוי לי למי שנצב בדרכם.

גלות האחרונה היא גלות ישמעאל

והנה כבר כתוב בקדמונים כי האחרונה שבגלויות ישראל יהי׳ גלות ישמעאל כמבואר **בפי׳ הרי״ד והרס״ג בדניאל ז׳** ז׳ ובד׳ רבי חיים ויטאל שהזכרנו לעיל, וכן מרומז בגמ׳ **ב״ב עג:** לענין העורב הנקבה שבלע התנין, ופי׳ **מהרש״א** דקאי על מלכות ישמעאל שהוא טמא מצד אמו הגר, שהלך לא״י לכבשה ובידו א״י עד בוא הגאולה. ובסוף פ׳ חיי שרה במעבר בין חיי אברהם לחיי יצחק כ׳ **ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם וגו׳ על פני כל אחיו נפל ואלה תולדות יצחק בן אברהם וגו׳ וכ׳ בבעל**

---

[28] ראה לקמן דגם בלעם ודוד והתנאים הקדושים בזוה״ק השתמשו במלת ״אוי״ לענין ישמעאל.

[29] **ספר נפלא בענין גלות ישמעאל מהג״ר אלכסנדר מנדלבוים שליט״א ע״פ משנתו של הגר״מ שפירא זצ״ל ורוב דברים שכתבתי לקמן בענין ישמעאל ראיתי שם.**

[30] **ובשפ״א וירא תר״נ** מבואר דישמעאל הוא בחינת ממוצע בין ישראל לעמים ולכן נקרא פרא אדם ולכן יד כל בו וידו בכל כי על ידו יש התקשרות בין מדרגת מדבר למדרגת אדם.

הטורים שם ״לומר כשיפול ישמעאל באחרית הימים אזי יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק״ מבואר דחיי אברהם אבינו מייצגים תקופת הגלות, וחיי יצחק מייצגים תקופת אחרית הימים שאז מתגברים על בחינת ישמעאל. ובברית בין הבתרים [**לעיל ט״ו י״ב**] כ׳ ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשיכה גדלה **נופלת עליו,** וכ׳ **בפרקי דר״א פכ״ח** ד״נופלת״ זה מלכות בבל ״עליו״ אלו בני ישמעאל שעליהם בו דוד יצמח וכו׳ ושם **בפרק ל׳** אמר **רבי ישמעאל** [31] ט״ו דברים עתידים ישמעאל לעשות באחרית הימים וכו׳ **ובפרק כ״א** אמר עוד **רבי ישמעאל** דג׳ מלחמות של מהומה עתידין בני ישמעאל לעשות באחרית הימים וכו׳ ומשם בן דוד יצמח ויראה באבדן אלו ואלו וכו׳ וכ״כ **בזוה״ק ח״ב לב.** שבני ישמעאל באחרית הימים יהיו בא״י ויתעוררו לעשות קרבות עזות בעולם ויתקבצו בני אדום ויערכו אתם קרב וכו׳ ואח״כ לא ישאר שום כח למעלה חוץ מכלל ישראל לבד וכו׳ ועל אותו זמן כ׳ כי אז אהפוך וכו׳ וכ״כ **הרמב״ם באגרת תימן** דדניאל סוף מה שסיפר הוא מלכות ישמעאל ועמידת מחמד ואחריו ביאת הגואל בסמוך, וא״ש דבנבואתו האחרונה של בלעם שאמר וציים מיד כתים וגו׳ דמבואר **בתרגום יונתן** דקאי על מה שכל העמים יאבדו ע״י מלך המשיח כ׳ שם אוי מי יחי׳ משמו א-ל, דקאי על ישמעאל, הרי מבואר מכ״ז דצרת ישמעאל היא זה שתוליד את אור הגאולה.

גלות ישמעאל היא הקשה ביותר

עוד מבואר **ברמב״ם שם** שלא תעמוד על ישראל יותר אויבת ממנה ולא אומה שהרעה בתכלית הרעה לדלדל אותנו ולהקטין אותנו ולמאוס אותנו מאד, וכן מבואר **בזוה״ק שמות יז.** במש״כ ושפחה כי תירש גבירתה זה הגר שהולידה את ישמעאל שעה כמה רעות לישראל ושלט בהם ועינה אותם בכמה מיני עינויים ואילך גלות קשה יותר מישמעאל, ועד״ז כ׳ **רבינו בחיי דברים ל׳ ז׳** דישמעאל נקרא אויב דאויב גדול משונא שבלבו איבה עולמית אויב מלשון ״אבוי״ שהנופל בידו צועק **אבוי,** [32] [וא״ש דבלעם אמר עליו **אוי** וכן דוד אמר עליו **אויה לי**] וכן ביאר **ר׳ חיים ויטאל בס׳ עץ הדעת טוב על תהילים** שם דכל האומות כוונתם הי׳ רק להמיר דת ישראל שלא יעסקו בתורה, רק שאם לא רצינו להמיר דת היו הורגים אותנו, ועצם זה שמסרנו נפשינו גרם הסרת הקיטרוג מעלינו, אבל ישמעאל רוצים לבלוע אותנו למחות שם ישראל כדמיון דבר הבלוע שאין מציאותו נודע כלל ובמצב כזה לא נראה שום מוצא מאותה גלות.

ישמעאל יגרום לנו אותה התפלה הנצרכת לגאולה

ובביאור הדבר למה ישמעאל צריך להיות האחרון שבגליות, וכן במה שגלותו צריך להיות יותר קשה, י״ל דהנה כבר אמר **הגר״א ווסרמן זצ״ל ששמע כמ״פ ממרן הח״ח זי״ע,** ללמוד מה שיהא בסוף גלותינו מאשר הי׳ בסוף גלות מצרים כמ״ש מיכה ז׳ ט״ו **כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות,** והרי בגלות מצרים מצינו דמה שגרם להחיש הגאולה הי׳ התפלה שהגיע מתוך עומק יסורי הגלות שנא׳ ויהי בימים הרבים ההם וגו׳ ויאנחו בנ״י מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה וישמע אלקים את נאקתם ויזכור אלקים את בריתו את אברהם וגו׳ [שמות ב׳ כ״ג] וביאר **באור החיים הק׳** שם דיש כאן הדגשה שתפלתם באה מעומק הצרה וכמ״ש מן המצר קראתי קה, וה״נ גאולה העתידה תלוי בזה כמ״ש **רבינו בחיי שם,** וכעי״ז כ׳ **הח״ח בחומת הדת פי״ד,** דלא סגי בתפלה בלחש שאנו מתפללין כל יום אלא צריך לצעוק לה׳, והנה כ״ז שיש לנו איזה זיק של תקוה מצד אחר כבר חסר באותה תפלה של עת צרה.

וממילא מובן שהצרות יגיעו דוקא מישמעאל לנתב׳ לעיל דהוא נושא בתוכו הכח העצום של תפלה מתוך עומק וקושי השיעבוד, ומצד היותו ״פרא״ שאין עליו שום שליטה וא״א כלל לעשות שום הסכם עמו דעושה ככל אשר ברצונו, וגם יש בו בחי׳ אדם שמכוחו דבוק בשם ה׳ ועושה הכל מצד שמאמין שכך הוא רצון ה׳

---

[31] מעניין שיש כמה מימרות שאמר **רבי ישמעאל** בענין **בני ישמעאל**. והנה **ביומא לח:** מבואר דרשעים לא מסקינן בשמייהו, והק׳ שם **בתו״י ותו׳ הרא״ש בשם רבינו אלחנן** דהלא מצינו התנא רבי ישמעאל ורבי ישמעאל כהן גדול, ששמם הי׳ ישמעאל, ולדעה שישמעאל לא עשה תשובה [עי׳ **סנהדרין קד.** שדרשו עה״פ אין מידי מציל שאין אברהם מציל את ישמעאל מדין שמים ושיטה זו חלוקה על ר׳ לוי **ב״ר נ״ט ו׳** שישמעאל עשה תשובה **ובריטב״א** יומא שם תי׳ באמת דקי״ל כמ״ד שעשה תשובה] איך קראו לצדיקים בשמו, ותי׳ שכיון שהקב״ה קראו בשם זה, אינו כשאר רשעים, **ובס׳ בניהו** תי׳ דמאחר שנענה הקב״ה לתפלת אברהם לו ישמעאל יחי׳ לפניך וא״ל ולישמעאל שמעתיך הנה ברכתי אותו וגו׳ הרי שם זה נתברך מפי הקב״ה ולכן אינו כשאר שמות רשעים. ולנתב׳ לעיל דשם ישמעאל הוא ע״ש כח תפלה עצום שקיבל א״ש דמצד עצמו הי׳ לו כח זה רק שנתקלקל וא״כ צדיק שנקרא כן וודאי יכול להגיע לכל הכוונות הטובות המונחים בשם זה וכן לכל מה שכוון אברהם להתפלל על בנו.

[32] עי״ש במש״כ על אויבך ועל שונאיך. ״אויבך״ זה ישמעאל, ״שונאיך״, זה עשו... והן שתי האומות שאנחנו משועבדים תחתיהם ומפוזרים ביניהם.. ומה שהזכיר ״אויבך״ על ישמעאל ו״שונאיך״ על עשו, מפני **שהאויב גדול מן השונא**, כי השונא אף על פי שיריע לו יעשה על דרך הרחמנות, אבל האויב הוא שבלבו איבה עולמית, לא ישים לו רחמים, על זקן יכביד עולו מאד, וזה מסוד הלשון ודקדוקו, כי ״אויב״ הוא מלשון אבוי, ואותיותיהם שוות, ועל שם שהנופל בידו צועק ״אוי ואבוי״. ומה שהתחיל ב״אויבך״ כדי שיסמוך הרדיפה אל השונאים שהם בני עשו, שעקר גלותנו בכל מקום שהוא לבני אדום הוא.. **ומפני שבני ישמעאל קשין לישראל יותר מבני עשו,** לכך קראן הכתוב ״אויבך״... ועליהם אמר ישעיה ע״ה: ״המתקדשים והמטהרים אל הגנות״ (ישעי׳ סו, יז). ״המתקדשים״ אלו בני אדום שדרכן לנענע אצבעותיהן לכאן ולכאן, ״והמטהרים״ אלו בני ישמעאל שדרכן לרחוץ ידיהם ורגליהם ולא לבם שהוא העקר. ״אחר אחת בתוך״ (שם), ירמוז לשתי וערב של אדום שהם מתקדשים בו, או יאמר: אחר אחת בתוך, על יום אידם הקבוע להם, **אלו ביום ששי קודם השבת ואלו אחר השבת ומניחים אותנו בתוך**. ״אוכלי בשר החזיר״ (שם), אלו בני אדום, השקץ והעכבר (שם), אלו בני ישמעאל. ״יחדו יסופו נאם ה׳״.

א״כ אין גבול לאכזריותו וסכנתו ואין שום עצה נגדו, וזה יביא שכלל ישראל יצעקו להקב״ה מתוך עומק הצרה ויבואו לבחינת ״אוי ואבוי״ שזה עומק מיוחד של צרה שאין שום דרך לינצל, ונגיע למש״כ בסוף סוטה אין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, וממילא יבוא הגאולה.

וכ״ז נרמז בדברי **בעל הטורים דברים ל״א כ״ט** עה״פ **״וקראת אתכם הרעה באחרית הימים״** ״הרעה באחרית הימים ר״ת בגי׳ גוג וקראת ד׳ במסורה וקראת אתכם הרעה. וקראת שמו ישמעאל. וקראת שמו עמנואל [**ישעי׳ ז׳ י״ד**] וקראת ישועה חומותיך [**שם ס׳ י״ח**] כשתקרא אתכם הרעה, **וקראת שמו ישמעאל שתתפלל לאל שישמע אליך ויהי׳ עמנו,** ותשוב אליו בתשובה אז וקראת ישועה חומותיך״ הרי מבואר דהישועה הגדולה באחרית הימים תהי׳ אחרי צרת ישמעאל שעי״ז נתפלל אל ה׳ ואז יביא ה׳ את הגאולה השלימה.[33]

וע״ע להלן המשך ביאור תוקפו של ישמעאל מכח מה שיש לו ברית מילה ושלכן יש לו אחיזה בא״י.

החומר בקריאת שם אברם

ולא יקרא עוד את שמך אברם וגו׳ [י״ז ה׳]

בברכות יג. דהקורא לאברהם אברם עובר בעשה ולאו, וכבר העיר **בח״א מהרש״א [שם סוד״ה עובר בעשה]** ושאר מפרשי הש״ס בהשמטת הפוסקים בזה **ובמג״א קנ״ו סק״ב** כן הביא הדין. ויל״ע באמת במי שמלמד לבנו פרשת לך לך האם יכול לדבר על **אברם** דהרי הפסוק קורא לו אברם, או שכשמבאר התיבה ״אברם״ יש לו לומר אברהם. עוד לכ׳ פשוט דכ״ז בקורא כן לאברהם אבינו אבל מי שקורא לאיש מכלל ישראל כן ל״ש איסור זה. [הי׳ לי מנהל בחדר ויזניץ לונדון שהי׳ נקרא בפי כל **הר״ר יעקב ״אברם״ טויב ז״ל** שנפטר בדמי ימיו לשמו ולזכרו תאוות נפש]

ומבואר בגמ׳ שם, שכ״ז באברהם אבל ביעקב גם אחרי הוספת שמו ישראל לא נעקר שם הראשון ממקומו וצ״ב באמת החילוק בין אברהם ליעקב, **ובמהרש״א** שם פי׳ דישראל ביחס ליעקב הוא רק בגדר שררה, אבל אברהם ביחס לאברם זה דבר אחר לגמרי דאברם הוא רק על ארם ואברהם הוא על כל הגוים. ומ״מ לא נתבאר מה כ״כ החומר בדבר.

וביאר **דו״ז הג״ר בצלאל זצ״ל** [34] דבעצם השם אברהם ניתן לו כשכבר הגיע לשלמותו ע״י המילה ונעשה אב המון גוים, ואנו מתייחסים רק לחלק זה של אברהם, ולכן אנו עושין ברית מילה מיד בשעת הלידה, ואין אנו צריכים לחכות עד זקנה ושיבה כמו אברהם אבינו, וכל השלימות שקנה אברהם אז הוריש לזרעו, וכן מי שקורא אותו אברם מורה בזה שהוא מתייחס לאברם לפני הברית מילה ומראה שלא איכפ״ל בכל השלימות שקנה אברהם והוריש לנו. משא״כ השמות יעקב וישראל מורים על מצב ירידה ועלי׳ אצל כל בן ישראל ולכן שפיר יש לקרוא בשם זה.

והנה בהזדמנות אחרת [ביארצייט של אביו **אא״ז הג״ר יו״ט ליפמן זצ״ל** בט״ו סיון תשד״מ שהיו מתכנסין בבית מדרשינו בלונדון מידי שנה לזכרו] הזכיר דברי **המאירי [שבת נ״ו. ד״ה אע״פ]** דכל מילי דחסידותא שיש לאדם אף שלשאר אדם אין חיוב בזה, מ״מ אם בא בנו למלא מקום אביו, ראוי לו לאחוז במדה זו ויוכל להענש עלי׳, והוכיח כן מאברהם אבינו דמה שקנה אברהם ע״י עמל הרבה במשך עשרות שנים יש לנו מיד בשעת הלידה.

ובשפת אמת תרנ״ב כתב דאחר המילה נעשה אברהם לברי׳ חדשה ולכ״כ התהלך לפני והיה תמים וכי עד עתה לא הי׳ תמים, אלא דנעשה עתה כברי׳ חדשה וכל מה שעשה עד עתה הוצרך לעשותו מעתה בדרך פנימי ואופ״א מכל מה שהי׳ מקודם. ולכן אסור לקרוא אותו אברם משא״כ ביעקב וישראל.[35]

---

[33] כבר הבאנו כמ״פ ד׳ **הג״ר אליהו דיסקין שליט״א** שהעיר דפרקי תהילים שאומרים כעת אחר התפלה מצד צרת ישמעאל יותר חשוב מתפלת שמ״ע כיון שתפלה בעת צרה דאורייתא גם לשי׳ הרמב״ן. והעירוני **ידידי הג״ר אברהם גודמן שליט״א בעמח״ס אבא ביתך** דעד כמה שזה שעת צרה הי׳ צריך להיות גם בשמו״ע תפלה בעת צרה דעלינו לכוון ע״ז גם בברכת ראה בענינו וכדו׳ והעיקר תלוי בהרגשת האדם בתפלתו. עוד העיר דלא ברור כ״כ הגדרת עת צרה, דלדוגמא לפני כמה שנים בערי המרכז לא הי׳ הסכנה מוחשית לעינינו כמו אצל גבולי צפון ודרום, לא מוכח דמקרי צרה לענין תפלה דאורייתא ומה שיש להתפלל על אחרים בצרה אינו מהווה דין תפלה בעת צרה דא״כ תמיד יהי׳ תפלה דאורייתא. עכ״ד. ובאמת למעיין בסוגיות פ״ג דתענית יראה דרק העיר שיש שם הצרה חלה עליהם מ״ע דאורייתא לזעוק ולהרי״ע ומד״ס גם להתענות כדי להתעורר בתשובה ולדעת שכ״ז נגרם מחמת מעשיהם הרעים וכדהסביר הרמב״ם כ״ז בריש הל׳ תענית במתק לשונו, אבל עיר אחר סביבותי׳ מתענה ולא מתרעת או להיפך, ובפשטות כיון דעיקר תפלתם רק מחמת שנושאים בעול חבריהם, אבל הצרה לא בא לעורר אותם לתשובה, ולכן סגי בתפלה או תענית לבד וכ״מ **ברמב״ם שם פ״ב ה״ב**, אלא **דריטב״א שם** [בדף י״ח ובמוסד הרב קוק זה בדף כ׳] כ׳ הטעם דיש חשש שיתפשט הצרה גם על השכנים הגם דבעצם לא מגיע להם הצרה אבל כיון שגם הם אינם צדיקים כ״כ לא ינצלו, ומ״מ סגי בתפלה לבד, ולפ״ז זה נחשב הצרה שלהם, ויש לדון כאן בארץ האם נחשב סכנת הערבים כמכה משולחת שמבואר שם במשנה שכולם מתענות ומתריעות.

[34] **בצל הקודש עמ׳ קנ״ב.**

[35] והנה יל״ע למה יש ספר **״ברית אברם״ להמגיד מזאלאשין** וספר **בעלי ברית אברם להג״ר אברהם אזולאי** וי״ל בדרך צחות דבעלי ברית אברם קאי על ענר אשכול וממרא, שבעצם הי׳ מבעלי בריתו רק בהיותו אברם, אבל כשנעשה אברהם הפסידו בריתו, וענר ואשכול לא הסכימו, וממרא הסכים, ובזכות זה נתעלה, וכדהארכנו בריש פ׳ וירא ע״פ שפ״א עי״ש, ולכן מה שנשאר לנו מאברם הוא רק חלק הבעלי ברית אברם, **ונשאר לממרא זכות שנקרא ספר על שמו.**
שוב שמעתי **מפי מו״ר הגרמ״י רייזמן שליט״א** דמתוך עיון בהקדמת ספר בעלי ברית אברם, נר׳ דאדרבה שם זה לחסרון הוא, דהנה ר׳ אברהם אזולאי לפני הגיעו לחברון שבא״י הי׳ במורוקו ושם חיבר ספרים עפ״י דרך פילוסופיא, וע״ד ספר מורה נבוכים, והסביר ענינים בתורה עפ״י דרכי הטבע, ובהגיעו לחברון וראה ששם לא מערבין בין

השייכות בין מצות ברית מילה והבטחת א״י

והקמתי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך: ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלקים: ויאמר אלקים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריך לדרתם: זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם וגו׳ המול לכם כל זכר וגו׳ [שם ח - י״א]

הנה מבואר כאן ג׳ ענינים **א:** עצם הקמת ברית בין הקב״ה לאברהם וזרעו. **ב:** הבטחת א״י לאחוזת עולם. **ג:** הציווי על מצות ברית מילה. ויש לבאר הקשר בין כל אלה.

הנה לעיקר הברית י״א שהכוונה למה שכבר הובטח בברית בין הבתרים לתת לו א״י **[לעיל ט״ו י״ח]** וכוונת הקב״ה שיקיים הברית הזו לאברהם ולדורות עולם וא״כ זה הקדמה למש״כ אח״כ ונתתי לך וגו׳, אולם רש״י פי׳ דנתחדש כאן ברית חדשה **״להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך״** ובביאור ענין זה כ׳ **רש״י [לקמן כ״ח כ״א]** שיחול שם ה׳ עליו ועל זרעו, **וברמב״ן [לעיל ט״ו י״ח]** ביאר שה׳ בכבודו ינהיג אותם ולא יהיו תחת ממשלת כוכב ומזל או שר משרי מעלה. והוסיף **הספורנו** שכל הברואים הנפסדים אין ה׳ מייחד שמו עליהם אלא ע״י אמצעי, כי הם פעולתו ע״י אמצעי אבל על בריואיו הנצחיים הוא מייחד שמו בלי אמצעי, וע״י הקמת הברית ושמירתה יהיו אברהם וזרעו נצחיים וההשגחה עליהם תהי׳ על היחידים ולא רק על המין בכללותה. [זה מה שאנו קוראים השגחה פרטית וכמבואר **בנצי״ב** כאן ורק כלל ישראל זוכים לזה אבל בכל שאר הברואים יש רק השגחת המין בכללותה].

א״י מונהג ע״י הקב״ה לבדו

ולענין הבטחת א״י כ׳ הרמב״ן דהקב״ה הבטיח לאברהם את מתנת הארץ פעמים רבות, ובכל פעם הוא לצורך תוספת מסויימת, [עי׳ לעיל י״ב ז׳, י״ג י״ד ט״ו, ושם ט״ז, ולעיל ט״ו י״ח] וכאן בפעם הרביעית התחדש שנתן לו את הארץ **לאחוזת עולם** שגם אם יגלו ממנו עוד ישובו וינחלוה, [והוסיף **רבינו בחיי** שרק לישראל יהי׳ לאחוזת עולם ולא לאומות אחרות וזה סימן גדול שמיום שגלו ממנה לא נתיישבה שם אומה כלל אלא חריבה היא ושוממה עד שישובו אפרוחי׳ לתוכה] וגם הוסיף ואמר לו **״והייתי לכם לאלקים״.** וצ״ע דהרי בפסוק הקודם כבר כ׳ הבטחה זו. וכנר׳ דזה הי׳ ק׳ לו לרש״י וביאר דרק בא״י אהי׳ לכם לאלקים אבל הדר בחו״ל דומה כמי שאין לו אלוה. **ובמדרש מ״ו ט׳** אם נכנסים בניך לארץ הם מקבלים אלהותי ואם לאו אינם מקבלים. וכ׳ **הרמב״ן [לעיל ט״ו י״ח]** דבא״י הקב״ה בעצמו ינהיג אותם ולא יהיו בממשלת כוכב או מזל ובטעם הדבר כ׳ **הרמב״ן [ויקרא י״ח כ״ה]** שהקב״ה נתן לכל עם ועם בארצותם לגוייהם כוכב או מזל ידוע וכמ״ש דברים ד׳ י״ט וראית את השמש ואת הירח וגו׳ אשר חלק ה״א אתם לכל העמים כי חלק לכולם מזלות בשמים וגבוהים עליהם מלאכי עליון נתנם להיות שרים עליהם, אבל א״י היא נחלת ה׳ המיוחדת לשמו ולא נתן עלי׳ מן המלאכים קצין שוטר ומושל בהנחילו אותה לעמו המייחד שמו לזרע אוהביו, והנה ה׳ הנכבד ית׳ הוא אלקי האלקים בכל העולם ואלוקי א״י שהיא נחלת ה׳ ולכן הדר בחו״ל דומה כמי שאין לו אלוה, ששם עצמו תחת שרי מעלה ולא תחת ממשלת הקב״ה ואין לו אלוה לעזרו ולסייעו וכאילו יוצא מרשות הקב״ה. [וכ״כ **בשו״ת הרשב״א א׳ קל״ד דרשות הר״ן דרוש הרביעי בית אלקים למבי״ט שער התפלה ה׳** ועי׳ רמב״ן ויקרא שם שביאר בהרחבה מעלת א״י] **ובספורנו** ביאר שבא״י תוכלו לעשות רצוני ובזה אהי׳ לכם לאלקים וההשגחה עליכם תהי׳ גם על יחידים ולא רק על המין בכללותו וכ״כ **בהעמק דבר** שזה **ענין השגחה פרטית ובכפתור ופרח פ״י** כ׳ בשם אביו דלכן הדר בחו״ל דומה כמי שאין לו אלוה, מפני שא״י מושגחת ומושקפת לטובה בפרט ותמיד בהשגחה מוספת על השגחתו בכלל הארץ כולה. וע״ע בס׳ **שיחת מלאכי השרת לרבי צדוק הכהן פ״א ט׳.** [36]

קודש לחול, ולומדים רק ע״פ דרך הקבלה, חזר בו וחיבר ספריו עפ״י דרך זה ועל הספרים הישנים שכתב רצה שיאכלם העש, ומה שנשאר מאז הוא ספר זה ולכן קראו בעלי ברית אברם, והספר החדש שחיבר אח״כ קראו חסד לאברהם, להראות דהספר הקודם הוא בדרגת אברם, דהיינו שאברהם בתחלת דרכו עסק בפילוסופיא וכך השפיע על העולם ואז נקרא אברם, אבל כשנתקדש ע״י המילה עזב לגמרי דרך זה ונקרא אברהם, וענר ואשכול וממרא הם בעלי בריתו מאותה הדרך.
ולענין ספר ברית אברם מעיון בהקדמת הספר נראה דל״ש לשם אברם כלל רק שזה ר״ת של שמו משה בן ר׳ אלקנה, ולכן הי׳ צ״ל באמת להיות מודפס בכריכת הספר אבר״ם עם ר״ת.

[36] **וד״ז ראינו בעינינו** אשר בזמן תחלת המלחמה בשמחת תורה תשפ״ד הי׳ השגחה נפלאה ושמירה על שומרי תורה ומצוות או על אלו שקיבלו איזה מצוות, [כבר סיפרנו על היישובים השומרים שבת שניצלו, קיבוץ אלומים צמוד ממש ליישוב בארי ואין שום הסבר ע״פ דרך הטבע איך אף שנכנסו דילגו על בתי התושבים, רק מצד שמירת שבת, עוד שמעתי על אשה ביישוב בארי ששמעה המחבלים מגיעים והתקשרה לבנה שהי׳ שוטר ואמר לה שאין מי שיכול לעזור לה כעת רק הקב״ה וקיבלה ע״ע שמירת שבת ולא הגיעו המחבלים לביתה, וכן הי׳ אחד שם שבנה לעצמו בית כארמון ולא הי׳ בדעתו לתת מזוזה אבל הקבלן א״ל הרי כ״כ הרבה כסף הוצאת בשביל הבית אני אוסיף מזוזות ממכיס שלי ונתן שם מזוזות והמחבלים רק דפקו על הדלת ומשלא ענה לא פוצצו אותו כמו שעשו אצל אחרים רק הלכו, עוד שמעתי בשם **הרב בנימין כהן שליט״א** שכל המשפחות שקיבלו על עצמם שמירת שמיטה ניצלו, ושמעתי ממקור נאמן באשה אחת מיישוב בארי שקיבלה על עצמה לפני כמה חדשים רק טהרת המשפחה וניצלה היא וכל משפחתה וכהנה רבות, וחוץ מזה רואים יום יום ניסים גלויים במאות רקטות שלא פוגעים באיש, בשעה שרקטה אחת בלבד שנשלחה מעזה ונכשל ונפל על בית חולים שלהם והרגו אנשים רבות בבחינת חרבם תבוא בלבם, וכן מה שהקב״ה הציל אותנו ממאות הטילים הענקיים שנשלחו מאירן שבכ״א יש מאות קילוגרמים של חומר נפץ ולא הצליח לפגוע באף יהודי רק בערבי אחד שיצא מעזה, וכן מה שנשלח מכאן, אם פגע הי׳ זה כמעט הכל בערבים או דרוזים או עובדים זרים, לדוגמא שפגע טיל

ובמה שנצטווה כעת על ברית מילה הוא המשך על הקמת הברית וכדכ׳ רש״י על המילים ואתה על בריתי תשמור, דוי״ו מוסיף על ענין ראשון דאני הנה בריתי אתך ואת הוי זהיר לשמרו, כלומר האמור לעיל הוא חלקו של הקב״ה בברית עם אברהם ולעומת זאת חלקו של אברהם בברית הוא מה שנאמר מכאן ואילך. וביאר **ברי״ן ומעשי ה׳** דכל ברית שנכרתת בין שנים על כל אחד מוטל לעשות דבר מה, וראוי לבאר בשעת הברית מה מוטל על כל אחד.

מתנת א״י דוקא ע״י קיום ברית מילה

ומבואר לפ״ז דכדי לזכות לא״י ולהשגחתו הפרטית צריך לקיים מצות מילה, וכ״כ **במדרש מ״ו ט׳** אם מקיימים בניך את המילה הם נכנסים לארץ ואם לאו אין נכנסים לארץ וכו׳ אמר להם יהושע בכניסתם לארץ מה שאתם סבורים שאתם נכנסים לארץ ערלים כך אמר הקב״ה לאברהם אבינו ונתתי לך ולזרעך אחריך וגו׳ ע״מ ואתה את בריתי תשמור. [והובא **ברש״י עה״פ בספר יהושע ה׳ ד׳** וזה הדבר אשר מל יהושע כל העם היוצא ממצרים היינו ע״י דיבור מל אותם שאמר להם כנ״ל] וכן מבואר במה שתיקנו לומר **ברית ותורה** בתוך **ברכת הארץ** הרי דענין ברית מילה קשור למתנת א״י.

אלא שצ״ב מה באמת הקשר ביניהם, והתשובה לזה מבואר **במהר״ל [נתיבות עולם א׳ נתיב העבודה פי״ח]** דכמו שהארץ היא קדושה ונבדלת משאר ארצות, לכך צוה שיהיו נימולים כי צריך לארץ אומה נבדלת משאר אומות כמו שהארץ מובדלת משאר ארצות, ואין דבר שנבדלים בו ישראל לגמרי משאר אומות רק המילה והיא הקדושה מפני שהמילה היא הסרת הערלה שהיא גנות וגנאי גשמי חומרי לכך סילוק הערלה היא קדושה, ולכן אנו אומרים אשר קידש ידיד מבטן וכו׳. וכן מבואר בדבריו **בתפא״י פ״ב** דלכן מילה בשמיני כי האדם מצד הטבע נברא עם הערלה והוא פחיתות הטבע, והמילה הוא תיקון הטבע, ולכן תיקון הזה הוא ביום השמיני לפי שהוא אחר הטבע שנבראת בששת ימי בראשית.

הברית הזה ל״ש לישמעאל כלל

והנה לפי כ״ז ל״ש כל ענין א״י רק ליצחק שהרי הקב״ה הקים ברית זה עם יצחק שיהי׳ לו לאלקים כמבואר לקמן פסוק י״ט אחרי שביקש אברהם על ישמעאל **״לו ישמעאל יחי׳ לפניך״** א״ל הקב״ה **אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת שמו יצחק והקמותי את בריתי לברית עולם לזרעו אחריו** [וזה קאי על ברית מילה כמבואר ברש״י דזרע ישמעאל אינם מצווים במילה כמבואר **בסנהדרין נט:**] **ולישמעאל שמעתיך הנה ברכתי אותו והפריתי אותו מאד מאד י״ב נשיאים יוליד ונתתיו לגוי גדול ואת בריתי אקים את יצחק** ופי׳ **הרמב״ם באגרת תימן פ״ב** דמש״כ ואת בריתי אקים את יצחק קאי על כל מש״כ לעיל אצלינו שיהי׳ לו לאלקים והבטחת א״י, וזה אמר לו הקב״ה דאמנם אברך את ישמעאל בריבוי מספר אבל לא אכרות עמו ברית כלל **ובר״ן** פי׳ דלכבוד אברהם לא א״ל הקב״ה במפורש שלא קיבל את תפלתו להיות לישמעאל לאלקים אלא רק א״ל המקצת שקיבל שיהי׳ לגוי גדול ולכן האריך והפליג באותו מקצת. עכ״פ לפ״ז מבואר דאין לישמעאל שום אחיזה ושום זכות על א״י.

לישמעאל יש זכות בא״י

אולם מ״מ מבואר **בפרקי דר״א סוף פרק ל׳** בשם **ר׳ ישמעאל** דבני ישמעאל יהי׳ להם שליטה בא״י באחרית הימים, וכן מבואר ברמז הגמ׳ **ב״ב עג:** בההיא עורב נקיבה שבלע את התנין שבלע ס׳ בתים, והלך וישב לו על ענף של אילן ואמרי׳ כמה חזק כוחו של האילן, וביאר **בח״א מהרש״א שם ד״ה דאתא** דעורב קאי על ישמעאל כמבואר **בב״ק צב:** דלא לחנם הלך זרזיר [עשיו] אצל עורב [ישמעאל] וסליק לא״י וכבשה ויתיב באילנא היינו בזכותו של אברהם אבינו שהבטיחו והפריתי אותו וגו׳ שאברהם הוא אילנא דחיי ע״ש היש בה עץ וע״ש ויטע אשל וגו׳ ואמר חזי כמה נפיש זכותי׳ וחילי׳ דההיא אילנא דויטע אשל דעוד זכותו והבטחתו נטוי׳ ובידו של ישמעאל א״י ורוב הגולה עד בוא יום הגאולה, [37] **והנתיבות בספרו אמת ליעקב** שם כתב דמלכות ישמעאל שהיא הגלות האחרון תעלה לא״י ואין שום אומה יכלה להזיזן משם אף שלוקחין ממנו לפעמים מקומות אחרים, מ״מ אינה יכולה ליקח א״י מהם, ואילן הכוונה למה שנשלח ישמעאל תחת אחד השיחים ושם עשה תשובה ובזכות התשובה הובטח כי לגוי גדול אשימנו וגדול היינו גדול באיכות, ובשכר זה ניתן לו א״י כל ימי היות ישראל בגלות עד ימות המשיח.

בטירה והרג 19 ערבים, כן נהרגו 13 ילדים מן הדרוזים, עד כדי כך שגם הגוים מבחינים בכך, עד שסיפר א׳ תושב חצור בצפון שנופלים שם טילים כל הזמן והזמין קבלן ערבי לבנות לו מַמַד, ופתאום באמצע בני׳ הפסיק לבוא, התקשר אליו היהודי למה לא בא ענה לו איך אתה רוצה שאני יבוא אליך הרי אצלכם יש טילים, **אתה יודע הטילים מחפשים אותי כי אני ערבי, הערבי בעצמו רואה בעיניים הדבר המפליא הזה איך שהקב״ה שומר עלינו מן הטילים** ופוגע רק בערבים, וכמ״ש הרנינו גוים עמו וגו׳.

ושמעתי בשם כמה ת״ח מופלגים שנדמה להם **שמעת ליל יציאת מצרים לא הי׳ לנו גילוי עצום כזה,** ולמש״כ כאן בקרא דעיקר הבטחת השגחה פרטית היא בא״י ומי שדר בחו״ל דומה כמי שאין לו אלוה, א״ש דזה יכול להיות רק בא״י שעיני ה״א בה, אבל בחו״ל היו ניסים רק בהסתר.

[37] **כמה יש להתחזק מגמ׳ זו** שאם יש כ״כ תוקף לישמעאל רק מחמת זכותו של אברהם ואף שאין לו זכות יצחק ויעקב וגם הקב״ה לא כרת עמו ברית ועוד שאינו הולך כלל בדרכו של אברהם, כש״כ אנחנו שנוסף לנו גם שאנו בני יצחק ויעקב, ואמהות קדושות, ואנו מנסים ללכת בדרכיהם הקדושות, והקב״ה כרת עמנו ברית נצחי, איזה תוקף גדול יהי׳ לנו לנצח נצחים.

וצ״ב לפי הנתבאר דהבטחת א״י שייכא להקמת הברית עם יצחק א״כ איזה זיקה יש לישמעאל בא״י וההבטחה לא הי׳ אלא לענין ריבוי המספר וגם אם עשה תשובה למה לא ניתן לו שכר אחר על זה.

שייכות ישמעאל לא״י מכח המילה

אבל באמת שורש הדבר כבר מבואר בדברי חז״ל **בזוה״ק** שאף הם ביארו לנו סוד זיקתו של ישמעאל לא״י, ואלו דבריהם **בשמות ל״ב.** עה״פ לו ישמעאל יחי׳ לפניך, [בתרגום ללשה״ק] נאנח ר׳ חייא ובכה ופתח ואמר אוי על זמן ההוא שילדה הגר את ישמעאל [38] [היינו מה שנתעכב שרה מללדת ועי״ז נולד ישמעאל] והקב״ה השיב לאברהם ולישמעאל שמעתיך וכו׳ ואח״כ נימול ונכנס בברית הקודש עד שלא יצא יצחק לעולם, בא וראה ד׳ מאות שנה עמד השר ההוא של ישמעאל וביקש לפני הקב״ה וא״ל מי שנימול היש לו חלק בשמך? א״ל הן. א״ל הרי ישמעאל נימול מפני מה אין לו חלק בך כמו יצחק? א״ל יצחק נימול כראוי וכתיקונו וביום השמיני אבל זה אינו כן. מה עשה הקב״ה הרחיק את בני ישמעאל מדביקות העליונה ונתן להם חלק למטה בארץ הקדושה, **ועתידים בני ישמעאל לשלוט בארץ הקדושה כשהיא ריקם מהכל זמן רב, כמו שהמילה שלהם ריקנות בלי שלימות והם יעכבו לבנ״י מלשוב למקומם עד שתכלה הזכות ההיא לבני ישמעאל״.**

הרי פירשו לנו חז״ל דבמש״כ ״ולישמעאל שמעתיך״ נכלל ג״כ כי יהי׳ לישמעאל שייכות פנימי ע״י זכות המילה שבידם, ומאחר שהמילה אינה בשלימות אצלם ממילא אין להם זכות בא״י רק כ״ז שלישראל אין את הזכות להיות שם אבל בזמן שתכלה זכות ישמעאל ותתגבר זכות ישראל אז תחזור א״י לבעליה האמיתיים לזרעו של יצחק שאתם הקים הקב״ה את בריתו.

והנה כבר הקדמנו שכבר הובטח אברהם אבינו כמ״פ על א״י אלא שבכל פעם נתוסף משהו וכאן נתוסף תנאי של **״ואתה את בריתי תשמור״** וא״כ מצד ההבטחות הראשונות היו גם בני ישמעאל בכלל אבל מצד הבטחה זו דיש תנאי נוסף של שמירת הברית, הופקעו בני ישמעאל ורק עד כמה שכלל ישראל נכללים היטב בשמירת ברית זו. **ובס׳ אורי וישעי להג״ר אורי יונגרייז שליט״א עמ׳ שי״ב** הוסיף דהבטחה זו מתייחס כנגד ביאתנו לא״י בזמנינו שהוא לאפוקי מישמעאל ולכן בעי׳ שמירת הברית.

[38] כבר הזכרנו לעיל דצרת ישמעאל מביא לתפלה מתוך צרה ובחינת ״אוי ואבוי״ וכלשון בלעם ודוד, וא״ש דר׳ חייא התבטא בלשון ״אוי״.

ברית מילה של יצחק הוא עם גילוי הקדושה

ועדיין צ״ב מה משמעות ההבדל בין ברית מילה של יצחק וברית מילה של ישמעאל. ופי׳ בספר **מצמיח ישועה עמ׳ 49** ע״פ המבואר בפי׳ **זיו הזוהר על זוה״ק שם** כי כוונת חז״ל שיצחק נימול במילה ופריעה [הגם שלא ניתנה מילה לאברהם אבינו עד זמן יהושע כמבואר **ביבמות עא:** אבל אברהם בעצמו עשה פריעה כמו שקיים אפי׳ עירובי תבשילין וכמבואר **בתו׳ שם ד״ה לא**] אבל ישמעאל נימול ואחרי חיתוך הערלה קפץ ממקומו ולא הניח לעשות פריעה וכן עושים הישמעאלים עד היום מילה בלא פריעה. ועדיין צ״ב מה המשמעות בחסרון פריעה. וביאר בס׳ הנ״ל עפ״י ד׳ **שפ״א פ׳ שמות תרנ״ה** דפריעה הוא התגלות אור המילה היינו דבחינת הקדושה שבמילה אינו יכול התגלות רק ע״י הפריעה, וכן ביאר **ר׳ צדוק הכהן בספרו ישראל קדושים אות י׳** דאברהם שהתפלל לו ישמעאל יחי׳ לפניך, חשב שכיון שישמעאל נימול יש בו שורש קדושה, וה׳ הודיעו כי ביצחק יקרא לך זרע דלא כל מי שנימול נקרא מהול וביאר שם שיש ב׳ עורות המכסים ברית קודש ואם לא עשה פריעה עדיין נשאר אוטם וטימטום בלב שלא יניח ליכנס שם דברי קדושה.

לישמעאל חסר כח הפריעה

ולפ״ז מובן בחינת בני ישמעאל שמצד אחד התרחקו מאמונות הזרות ומאמינים באמונה אמיתית וזה מכוח המילה שלהם ומכח אברהם אבינו ובבחינה זו נקראים **״אדם״** אף שכל הגוים התמעטו מבחינת אדם [יבמות סא.] מאידך כל מעשיהם טמאים בטומאת הערלה בבחינת ״פרא״ לפי שחסר להם הפריעה,[39] מאידך זרעו של יצחק נכנסו בברית אמת עם הקב״ה וד״ז מתבטא ע״י שמקיימים מילה ופריעה, וד״ז מתבטא ע״י התורה שקיבלו מהקב״ה כמ״ש השפ״א שם דבכח התורה שקיבלו בנ״י יצא הארת הברית מן הכח אל הפועל, וד״ז זיכה אותם להבטחת א״י לאחוזת עולם, וא״ש דמיד בכניסתם לא״י נצטווה יהושע על הפריעה כמבואר ביבמות עא: כיון דכדי לזכות לא״י הי׳ נצרך בחינת הפריעה. [40]

[39] **ובשפ״א וירא תר״נ** מבואר דישמעאל הוא בחינת ממוצע בין ישראל לעמים ולכן נקרא פרא אדם ולכן **יד כל בו וידו בכל** כי על ידו יש התקשרות בין מדרגת מדבר למדרגת אדם.

[40] והעיר ידידי **הרב אהרן הכהן ארנטרוי שליט״א** בכ״ז דאף דאברהם נצטווה לימול את ישמעאל מ״מ זרע ישמעאל לא נצטוו לימול וכמפורש **בסנהדרין נט:** וא״כ איזה משמעות יש למילה של זרע ישמעאל וכי זכותו של זרע ישמעאל הוא רק בעבור מילת ישמעאל עצמו. והנה בגמ׳ שם מבואר דבני קטורה באמת נצטוו על המילה ולרש״י שם קאי רק על ששת בני קטורה אבל לד׳ **הרמב״ם פ״ב ממלכים ה״ח** כל זרעו של קטורה חייבין במילה ומטעם זה גם כל בני ישמעאל כיון שנתערבו בהם, וכ׳ **בשאג״א סי׳ מ״ט** דמ״מ בוודאי לא נצטוו על הפריעה ולכן עדיין נקראים ערלים לענין הא דנודר מערלים **נדרים לא:** וכן שפסול מלמול למ״ד **בע״ז כז.** דתלוי במש״כ ואתה את בריתי

[עוד בחינה כ' **השפ"א מטות תרנ"ח דא"י תלוי בברית** שנא' וכרות עמו הברית דכמו הנפש סוד המילה גנזו חותם בתוך חותם וכאשר הוסר הערלה ונפרע אז נגלה סוד המילה, כן א"י הי' עליו מכסה כדי שלא ישלטו עלי' החיצונים בפנימיות, וזה ענין שמירת סיחון ועוג והיא הערלה החופף סביב הברית וזה נמסר ע"י משה רבינו, ואח"כ כשנכנסו וכבשו ז' אומות זהו סוד הפריעה דכמו עור הפריעה שדבוק ביותר ואין הפנימיות נגלה עד שהוסר עור הפריעה כן נגלה קדו' א"י באיבוד אותם הרשעים.]

ולכשת"ל **ישמעאל שייכא לבחינת אברהם של פ' לך לך** שזה ענין מילה בלי פריעה והגילוי הפנימית של המילה, אבל **יצחק שייכא לבחי' אברהם של פ' וירא** שענינו גילוי פנימיות הברית וכמו שנבאר בעז"ה בריש פ' וירא ולכן אכן נולד רק בפ' וירא.

ההתגברות על ישמעאל ע"י קדושת המילה

והנה כבר הבאנו לעיל דגלות האחרונה יהי' תחת בני ישמעאל, ולנתבאר השתא נמצא שהמאבק עם ישמעאל הוא יותר קשה מכל הגליות כיון שמבחינה חיצונית ישמעאל כאילו ממשיך את הנהגת א"א ע"ה ומחזיק בבריתו וממילא יש להם קצת טענה על א"י בגלל מילתם ויש להם מעין אחיזה בקדושה **וכ"כ הרמח"ל [קנאת ה' צבאות ע' קי"ב]** דלשורש הסט"א יש שני כוכבים שורש עשיו וישמעאל, וישמעאל יותר קרוב לקדושה שהוא אינו נוגע באלקות רק שמשנה הנבואה, אבל עשיו הגיע לשלוח יד באלקות עצמו ולישמעאל יש מילה מה שאין לעשיו כלל וישמעאל הארץ הקדושה תחת ידו משא"כ עשו.

קדושת המילה ענינה השתעבדות מוחלטת לרצון הבורא

ולפ"ז כדי להתגבר על מה שבני ישמעאל יושבים בא"י צריכים להתגבר בבחינת הפנימיות של קדושת ברית מילה, ועיקר קדו' הברית הרי היא יצירת קשר אמיתי עם הקב"ה עד כדי שמוותר מרצונו האישי עבור הברית וכמ"ש **הגר"א בפי' לספר יצירה פ"א מ"ח** אופן א' דענינו של ברית הוא שאם יש לאדם אוהב כנפשו ורוצה שלא יפרוש ממנו אבל א"א להיות אצלו, נותן לו דבר שכל מגמתו ותשוקתו אליו והן נקשרים ע"י הדבר ההוא אע"פ שנוטל ממנו את הדבר מ"מ כל מחשבתו שם, וזה ענין **כריתה** שכורת מעצמו דבר הדבוק לו ונותן לו, וא"ש דענין ברית מכשירה את האדם לחיות בא"י דשם הוא עיקר מקום הקשר וההתדבקות להקב"ה שנא' ביום חתונתו וביום שמחת לבו דקאי על בית המקדש שבא"י.

בעקידת יצחק התברר מעלת יצחק על ישמעאל

ולפ"ז א"ש הדו"ד שהי' בין ישמעאל ויצחק לפני העקידה שמובא **ברש"י לקמן כ"ב א'** ד"ישמעאל הי' מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה ולא מיחה א"ל יצחק באבר אחד אתה מיראני אילו אמר הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב" והיינו דישמעאל טען דמצד עצם מעשה המילה הרי הוא יותר חשוב מיצחק כיון שכבר הי' בר דעת ולא עיכב, לזה ענה לו יצחק שאצלי המילה אינו סתם מעשה גרידא, **רק שזה הכניס בי כח של כריתת ברית עם הקב"ה שמכוחו אני מוכן לוותר גם על עצם החיים שלי עבור הקב"ה,** ואדרבה לכן נכנסתי לברית כבר בבן שמונה להורות שעיקר מציאות החיים שלי מיוסד על הקשר עם הקב"ה. ולזה אחרי שבאמת מסר יצחק עצמו לעקידה ומבואר שישמעאל התלווה לאברהם שהי' א' משני נעריו, הרי הכיר והודה במעלת יצחק ולבסוף באמת עשה תשובה, ולכן כ' בסו"פ חיי שרה ע"פ כל אחיו נפל ואלה תולדות יצחק וגו' דזה מכח מעשה עקידת יצחק.

תפקידנו נגד ישמעאל בעת הזאת

וע"פ כל הדברים האלה יאיר לנו באור נפלא את הקורות אתנו בזמננו בהתגברות העצומה של בני ישמעאל, עד שלא נראה שום עצה אמיתית נגדם, ולהנ"ל א"ש דזה בא מכח שיש להם הבטחה להאחז בארץ כ"ז שבני יצחק אינם שלמים ליכנס בארץ, ואין עצה להתגבר נגדם אא"כ נקיים ענין הפנימי של ברית מילה שהוא הקשר הגמור להקב"ה ולוותר מרצונות האישיים עבור קדו' הברית, אבל כ"ז שנאחז בארץ ישראל בלי פנימיות קדו' הברית יש לבני ישמעאל טענה אמיתית עלינו. ועוד יש להם תפקיד להביא אותנו לתפלה מתוך צרה וכמו שהארכנו לעיל בביאור שם ישמעאל, [41] ובכן עלינו גם

תשמור, דאחרי ציווי הפריעה מי שאינו פורע אינו בכלל הברית. ולדברינו בפנים א"ש דעיקר כריתת הברית הוא בהוספת הפריעה.

[41] **והגרמ"י רייזמן שליט"א** בשיעורו האריך דבברית בין הבתרים אברהם הוא זה שבחר בד' מלכיות כדי לזכך את בני ישראל לבל ידח ממנו נדח, ועד"ז התפלל להקב"ה **"לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ: [לקמן יז יח]** והטעם כדי שעל ידם יזכה אחרון שבישראל לתיקון השלם, ואברהם ראה גם פרעות הערבים עד לתשפ"ד והסכים לזה כדי לזכך את ישראל ולזה כ' בברית בין הבתרים **וַיֵּרֶד הָעַיִט עַל הַפְּגָרִים וַיָּשֶׁב אֹתָם אַבְרָם: [לעיל טו יא]** ופי' רש"י שלא הניח לדוד בן ישי לכלותם עד שיבוא משיח היינו שאברהם ידע שצריך ד' מלכיות ומלכות ישמעאל עד הסוף כדי שכולם יזכו לתיקון.

ובאמת אחרי שכבר עבר תקופה מעת פרעות בני ישמעאל בשמחת תורה תשפ"ד הגם דעדיין יש רבים מישראל שעדיין סובלים מזה ביום ובלילה באובדן בני משפחה, מ"מ חזינן גודל ההתעוררות שנעשה אצל רבים מהחילונים איך שנתקרבו עי"ז להקב"ה ולא מתמרמרים רק התחזקו באמונה בה', וסיפר **בזה הרב ישראל גולדוואסער שליט"א** - ששהה בשמחת תורה תשפ"ה בירושלים עם משפחות חטופים וכמעט מאתיים מניצולי הטבח ברעים שהיו מאד רחוקים מתורה ומצוות ולפני שנה לא ידעו כלום על יהדות- דברים נפלאים עד מאד, דהנה מתחלה חששו לחגוג ביום כאוב כזה ורצו להפריד שמחת תורה ליום מחר כמו בחו"ל, [היו משפחות החטופים שהתלבטו אם שמחת תורה הוא רק היום שנפרדו מבן משפחתם ועדיין יראו אותם או שזה היארצייט שלהם] אבל בסוף הצליחו לעשות הכל ביחד [ויש כאלה שזה יום שנהרגו או נחטפו חביריהם לעיניהם ומאידך ניצולו בעצמם בניסים גלויים], והי' מיזוג עצום בין עצב והזכרת נשמות והדלקות נרות לנרצחים [הי' שם הורים שהדליקו עבור בניהם, יש עבור חבריהם, יש שלא הדליקו שהיו מקווים שהם עדיין בחיים, ויש עבור אלה שכבר נרצחו אבל עוד לא נקברו שהגוף חטוף בעזה] ובד בבד שמחה עצומה

להתחזק בתפלה וזעקה להקב"ה שיצילנו מצרת ישמעאל ויוציאנו מאפילה לאורה. וי"ל דכמו שישמעאל בעצמו עשה תשובה אחרי שראה מדרגת יצחק ה"נ לע"ל יכירו בני ישמעאל מדרגת כלל ישראל ויעשו תשובה.[42]

קיום בריתו של אברהם אבינו אחר מתן תורה

ויאמר אלקים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור וגו' ונמלתם את בשר ערלתכם וגו' [י"ז ט' – י"א]

כאן נצטווה אברהם אבינו על מצות מילה לו ולזרעו אחריו. והוזכר עוד הפעם מצוה זו בריש פ' תזריע "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" **[ויקרא י"ב ג']**. ויש לחקור, כשאנחנו מקיימים מצות מילה כיום, האם אנו מקיימים בזה הציווי שנאמר לאברהם אבינו בפ' לך לך, או דנימא דכיון שכבר ניתן לנו הציווי של מילה בפ' תזריע אנו מקיימים אותו רק מחמת ציווי זה ולא מצד אברהם אבינו.

הנה בגמ' **סנהדרין נט.** מבואר דכל מצוה שנאמרה ונשנית לזה ולזה נאמרה. ומבואר שם, דמה שנאמר לאברהם נוגע לבני קטורה, ומה שנאמר בפרשת תזריע וביום השמיני ימול בשר ערלתו, נאמר רק לישראל. אבל עדיין לא מבואר האם מה שנאמר לאברהם אבינו עדיין נוגע לישראל, וקצת משמע דכן נוגע דהרי הרבה מהלכות מילה נלמדים מפסוקים בפ' לך לך הנאמר לאברהם.

ויתכן דנחלקו בזה בבלי וירושלמי **דבקידושין כט.** יליף מה שמוטל על האב למול את בנו ממש"כ לקמן כ"א ד' "וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים כאשר צוה אותו אלקים". ופריך אשכחן מיד לדורות מנלן ומשני ממש"כ בלשון ציווי כאשר צוה אותו אלקים. אולם **בירושלמי קידושין א' ז'** למדו ממש"כ בריש פ' תזריע וביום השמיני ימול בשר ערלתו. ובדעת הרמב"ם יל"ע **דבספר המצוות רט"ו** כתב שלמדנו מצות מילה ממה שאמר הקב"ה לאברהם המול לכם כל זכר. וכ"כ **בשאילתות אחרי מות צ"ג**, מאידך **בסה"מ הקצר עשה רט"ו כתב דילפי' מפ' תזריע וכ"ה בסמ"ג עשין כ"ח.**

אולם ידועים דברי **הרמב"ם בפיה"מ חולין ז' ו'** "דאין אנו מלים מפני שאברהם מל עצמו ובני ביתו אלא מפני שהקב"ה צווה אותנו ע"י משה רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו והמילה הוא בכלל תרי"ג מצוות שנאמרו למשה מסיני". אולם גם לפיה"מ שאנו עושין מצד ציווי הקב"ה למשה, אכתי יש לומר דאנו מצווין לעשותו כאברהם, וכן הוא לשון פיה"מ שם **שהקב"ה ציווה שנימול כמו שמל אברהם אבינו** ובזה א"ש שבסה"מ הארוך כתב המקור למצות מילה ממה שנצטווה אברהם, ובקצר כתב המקור מפ' תזריע כיון דגדר המצוה הי' למול כמו אברהם אבינו.

ומעתה יש לחקור האם כמו שבאברהם ע"י המילה נכנס לברית, ה"נ ע"י המילה שלנו אנו מכניסים את בנינו

עם התורה ומה שזכו להיות יהודים, והי' להם ס"ת שנכתב לע"נ א' הנרצחים.

ובעת ההקפות במקום למכור פתיחה והקפות בשביל כסף כבשאר מקומות, מכרוהו כאן עבור מצוות, פתיחה נמכר עבור מי שיקבל ע"ע לשכנע הכי הרבה אנשים להתחיל חברותא עם חרדי וא' צעק שלש, א' צועק עשר, עד שנמכר עבור מי שקיבל לשכנע 18 איש לקבוע לימוד עם חברותא, ולפני תחלת ההקפה נעמד אבא כאוב שבנו חטוף ואומר שכיבדו אותו כעת בהקפה לזכות בנו החטוף, אבל הוא רוצה למוכרו בתמורת שמירת שבת, מיד צועק אחד אני מקבל לשמור שבת אחד, שני צועק שלש שבתות, וכך המחיר עולה עד שנמכר למי שקיבל ע"ע 15 שבתות והתחלק עם אחר, אח"כ ההקפות וא"א לתאר עוצמת הריקודים עם כל הלב ועם כל העומק הקב"ה אנחנו אוהבים אותך.. שמע ישראל .. אני מאמין.. במקום שהיו יכולים להיות בעצבות ובטענות על ה', בא' ההקפות כיבדו עוד אבא של חטוף שהי' חילוני לגמרי, והוא מוכרו תמורת הנחת תפילין, ועלה המחיר מחודש הנחת תפילין לחודשיים הנחת תפילין, וכן הלאה, ובסוף הבן שלו קונה זה מאביו תמורת שנה של הנחת תפילין לזכות אחיו שנחטף. בכל השנה האבא כבר התחזק אבל לא בנו וכעת לבו נמס, [**ונתקיים הפסוק והשיב לב אבות ע"י הבנים שנחטפו ולב בנים הנשארים ע"י אבות שנתחזקו**] וככה עוד ועוד חיזוקים, ועוד שמירת שבת וחברותות, וכן כ"א שעלה לתורה קיבל מי שברך בעבור איזה קבלה, כמו ק"ש שעל המטה, או שמירת הלשון, ואחד קיבל מעתה רק להשתמש בחפצים שלו.

גם למדו ביחד ספר דברים וסיימו אותו בהדרן עלך, והתחילו בראשית בכזה חשק ועוצמה, אח"כ חילקו תהילים וגם אמרו אותיות נשמה וכ"א אמר אותיות של שם הבן משפחה או החבר החטוף או ההרוג, אח"כ נעמדו האבות השכולים לומר קדיש ונאמר לצעירים שם אתם תגידו אמן שאתם במקום הנרצחים להמשיך מה שהם לא זכו. ושמע שני ניצולים מדברים זע"ז ואחד אומר לחבירו "**הנה בשנה שעברה שאלתי את עצמי איפה נמצא האלקים?? עכשיו אני יודע אנחנו היינו שם אבל הוא היה בבית הכנסת, וכעת אני באמת מוצא אותו כאן**".

ואמה של חטוף אחד שלא היה ידוע לה עד אז האם נחטף חי או מת - ולא ידעה אם בשמחת תורה זה יארצייט שלו ותגיד יזכור או שתגיד תהילים שיחי'- היתה לוקחת התפילין שלו בכ"מ בעולם ומבקשת שבכל יום יהי' אחד שילבשנו לזכותו.

עוד העיר שכמו שידוע שהעיקר מה שנתברר אז הי' שאם הי' לא ישמור עיר אז גדר בטחוני המתקדם ביותר לא מועיל מאומה, כן התברר שכל מה שאדם הי' סומך עליו כמובן מאליו להנצל מהמחבלים זה גופא הי' הי' סבה שלא ניצל, כגון מה שברחו אז רבים במיגוניות בטון שאמור להגין מטילים, אז אלו שהתרגלו שזה מה שמגין ברחו לשם ושם נלכדו ע"י המחבלים שזרקו בו מרגמות, וכן מי שהי' לו רכב וחשב שעי"ז יכול להתרחק ממקום הסכנה זה גופא גרם שיהרגו ע"י המחבלים שירו בהם בדרך דמי שנשאר במקומו הי' יכול להסתתר בתוך איזה שיח וכדו' וכן בעיר "שדרות" המקום העקרי שרצחו בו הי' בתחנת המשטרה ומי שהתפתה לרוץ שם לפי שחשב שמסתמא זה המקום הבטוח ביותר הי' בסכנת מוות, בזה רצה הקב"ה להראות שהעיקר מה שיש לנו לסמוך הוא על הקב"ה ורק מתוך מחשבה זו עושים השתדלות.

ויש להוסיף בזה בנס העצום של המטוס בחוה"מ סוכות תשפ"ז, שבחסדי ה' נמנע אסון עצום ונורא, שבאמת מעת אסון מגדלי התאומים שמחבלים השתלטו על המטוס, הנהיגו שלא יהי' באפשרות ליכנס לחדר הטייס רק ע"י קוד, וכך חשבו שיוכלו להיות בטוח מנסיון חטיפת מטוס, ולא העלו בדעתם מה יעשו אם הטייס בעצמו הוא המחבל והוא זה שיטרפד האפשרות ליכנס, והצטרכו כאן לנס עצום שהי' עוד בכח הטייס העקרי לפתוח הדלת, וזה מראה עד כמה קצרה כח אנוש להושיע עצמו ומוכרחים לסמוך על הקב"ה.

[42] וא"ש דלע"ע אומרים בני ישמעאל שבמעשה עקידת יצחק הי' שם ישמעאל ולא יצחק וכן כתוב בקורן שלהם, דעד כמה שיצחק הוא זה שנעקד בע"כ יסכים למעלת יצחק.

לברית, או דנימא דכיון דישראל שנולד יש לו כבר קדושת ישראל הרי כבר נכנס בעצם לברית, אלא שחלה בגופו דין להיות נימול כדי שלא תהי' הפרעה ופגיעה לבריתו של א"א וכדכתיב **את בריתי הפר**. והנה מנוסח הברכה ד"**להכניסו בבריתו של א"א**" משמע דבזה אנו מכניסים אותו לברית.

מחלוקת הגר"ח והחזו"א בביאור גמ' שבת

והנה **בגמ' שבת קל"ה.** מבואר דדין שמיני תלוי בטומאת לידה מסמיכות הפסוקים בפ' תזריע, והק' אביי דורות הראשונים לפני מתן תורה יוכיחו דהי' דין שמיני בלי טומאת לידה, ומשני ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, ומבואר בהמשך דיתכן דרק דין חילול שבת תלוי בטומאה ולא דין שמונה. **ובחי' הגר"ח על הרמב"ם** [**פ"א מהלכות מילה ה"י**] ביאר החילוק, דבעצם כל מה שנאמר בפרשת תזריע תלוי בטומאה, אבל דין שמונה לא תלוי בטומאה, כיון דדין שמונה נאמר לאברהם, ומצד מצות אברהם חייב למול בשמונה. וכן ביאר השו"ט בגמ' בקושיית אביי ודין יליד בית ומקנת כסף עי"ש. אולם **בגליונות החזו"א** שם חולק, דאין שום צורך לחדש דאכתי יש חיוב למול מצד זרעו של אברהם. ונר' קצת דנחלקו בחקירה הנ"ל.

מחלוקת היעב"ץ והחת"ס

והנה **בשו"ת חת"ס יו"ד סי' ש'** הביא קושיית **היעב"ץ** בסתירת שי' רבי יוסי, **דבע"ז דף כ"ז.** ס"ל דא"צ מילה לשמה, **וביבמות מו:** ס"ל דגוי שבא לפנינו ואמר מלתי לא מהני כלל, וביארו **הראשונים** כיון דיתכן דלא מל לשמה [וכ"ה **בתו"י** שם] וכתב היעב"ץ **דלית נגר ובר נגר לפרקיניה.** וכתב החת"ס, "**דאין כאן ריח קושיא כלל,** דבוודאי גוי שרוצה ליכנס לברית כאבותינו שנכנסו לברית ע"י מילה וטבילה צריך לשמה לשם הכנסת דת, דאל"כ במה יכנס לברית, אבל אנחנו עם קודש שכבר נכנסנו לברית בימי צאתינו ממצרים אנו ובנינו אחרינו עד עולם, וכל הנולדים המה בברית אפילו ערלים, ואין המילה אלא אחד מתרי"ג מצוות דיש מהם שצריכים כוונה וכו' ע"ז פליג רבי יוסי כיון שא"צ למילה להכנס לדת, כי הוא נולד ממעי אמו בקדושת ישראל ממילא א"צ לשמה" **עכ"ד**. מבואר דמה שאנו עושין אינו בגדר כניסה לברית רק מצוה בעלמא להיות נימול.

ועד"ז כתב **במשך חכמה** [**לקמן פסוק י"ג**] דגם לשיטת רבי יהודה דס"ל **בע"ז כ"ז.** דגוי כשר למול, ופי' **תוס'** [**שם ד"ה וכי**] דהגם דס"ל לר"י דבעי' לשמה וגוי אדעתא דנפשי' קעביד, אבל במילה אמרי' סתמא לשמה, מ"מ ה"מ בישראל הנימול דהוא רק בגדר **מצוה פרטית**, אבל בגר שמתגייר וע"י המילה נכנס לברית, בוודאי ל"א סתמא לשמה וגוי פסול לכו"ע, עי"ש. וע"ע **בתו"י יבמות** שם אות ד', דביאר דעת הבה"ג דס"ל דגוי מהול שנתגייר צריך הטפת דם ברית משא"כ בנולד מהול, כיון דבגוי שנכנס בזה לברית שאני. [**ותמוה שהתו"י בעצמו שם בד"ה קמ"ל הק' כקושיית היעב"ץ לעיל ולא תי' כתי' החת"ס**]

ולפ"ז צ"ב איך אנו מברכים להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, הרי אנחנו כבר נכנסנו לברית ביציאת מצרים.

האם קטן שלא נימול חייב כרת

וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא וגו' [**שם י"ד**]

וברש"י משיגיע לכלל עונשין ונכרתה אבל אביו אין ענוש עליו כרת אבל עובר בעשה. ר"ל דפסוק זה יש בו עונש כרת למי שלא מל אינו מדבר על אב שלא מל את בנו וגם לא על הקטן בן שמונה שלא נימול שאינו בר עונשין אלא מיירי בגדול שאביו לא מל אותו ונמנע מלמול את עצמו. וכ"כ **ראב"ע ורד"ק.**

אולם חידוש מצינו **בפי' רבינו חננאל ביומא פה:** במה שנתב' שם דלשי' ר' אליעזר הא דפיקו"נ דוחה שבת ילפי' ממילה דמה מילה שהוא אחד מרמ"ח אברים שבאדם דוחה שבת ק"ו לכל גופו שדוחה שבת. ופי' רבינו חננאל הטעם שמילה באמת דוחה שבת שהמל תינוק מצילו מן המיתה מאליעזר בנו של משה רבינו שנא' ויהי בדרך במלון וגו' [**שמות ד' כ"ד**] ואמרה תורה למולו אפי' בשבת כדי לפדותו מן המיתה "**וכתיב וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה מלמד שהקטן נתפש בעון האב והגדול בעון עצמו ושניהם בחיוב מיתה**" הרי דפי' בקרא דידן שהקטן בעצמו מתחייב כרת מחמת עון האב שלא מלו.

וברש"י שם פי' ע"פ המפורש **בתוספתא פט"ז דשבת ה"ג,** שהטעם שמילה דוחה שבת לפי שחייבין עלי' כרת **לאחר זמן**, וי"ל רש"י לשיטתי' דהשתא בלא"ה ליכא חיוב כרת, עוד מקום שמצינו שרש"י לשיטתי' הוא **בפסחים צב. ד"ה דרך** בהא דאמרי' שם דחז"ל העמידו דבריהם לאסור הבאת אזמל של מילה בשבת אף שהוא במקום כרת, ובפשטות כרת הכוונה דמי שלא מל חייב כרת, אבל רש"י שלל זה דלא יתכן דהרי הא דמילה דוחה שבת הוא רק במילה של קטן שהוא מילה בזמנה וקטן לאו בר כרת הוא, ובהכרח דקאי בערב פסח דמילת זכריו ועבדיו מעכבין אותו מלאכול בפסח ואם לא יוכל למול אותם יהי' מנוע מלעשות פסח שהוא בכרת. אמנם **הריטב"א ר"ה לב: ד"ה שופר** ביאר דמיירי בשבת דשאר ימות השנה, וזה גופא הטעם שהעמידו דבריהם לאסור להביא אזמל כיון דכרת יהי' רק כשיגדיל, **ורש"ש פסחים שם** כתב דכן משמע מרש"י **שבת קל: ד"ה שלא** והוסיף הרש"ש דלפ"ז צל"פ בגמ' דנחשב מקום כרת הגם

דלקטן ליכא כרת אבל כיון שמילה הוא מצוה שיש בו כרת לגדול לכן נחשב מצוה חמורה ונחשב שהעמידו דבריהם במקום כרת וכן מצינו **ביבמות ה:** דכל מילה בזמנה נחשב מצוה שיש בו כרת ופי׳ שם **הריטב״א ד״ה מה** כיון שיש בה כרת גדול. עכ״פ כ״ז לפי הצד דל״ש כלל כרת בקטן, אבל לדעת ר״ח דיש כרת לקטן ולאביו יל״פ הגמ׳ כפשוטו.

והנה גם אי נימא דאינו חייב כרת רק כשיגדיל עדיין יל״ע אי חייב כרת מיד או רק בסוף ימיו כשכבר אין בידו למול עצמו. ונחלקו בזה **הרמב״ם והראב״ד בפ״א ממילה ה״ב** דלרמב״ם אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל במזיד ופי׳ **כס״מ** הטעם כיון שעד שמת בידו למול את עצמו אבל כשימות תכרת נפשו מעוה״ב, וד׳ **הראב״ד** שבכל יום עומד באיסור כרת.

אי מילת אברהם הי׳ דינו כמילה בזמנו

ויקח אברהם את ישמעאל בנו וגו׳ וימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתו אלקים: וגו׳ בעצם היום הזה נימול אברהם וישמעאל בנו: [שם כ״ג—כ״ו]

וברש״י בו ביום שנצטווה ביום ולא בלילה, לא נתיירא לא מן הגוים ולא בוש מן הליצנים ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום. מ׳ מרש״י דאילו הי׳ בוש הי׳ דוחה אותו לעשותו בלילה ועדיין הי׳ מקיים המצוה, דהרי לא צווה לו הקב״ה להיות דוקא ביום אלא מחמת זריזותו של אברהם קיים המצוה מיד שנצטווה הגם שהי׳ ביום בפירסום לעין כל ולא התבייש, וזה הכוונה בעצם היום הזה.

ובמש״כ לקמן בעצם היום הזה נימול אברהם פי׳ רש״י דהכוונה שמלאו לאברהם צ״ט שנים ולישמעאל י״ג שנים. והקשה **הרמב״ן שם** דמה טעם להזכיר זה, ועוד דכיון דבתשרי נולדו האבות ובפסח נולד יצחק **[ר״ה יא.]** ולקמן כ׳ למועד הזה בשנה האחרת ואיתא **בב״מ פז.** דהי׳ זה ביום שלישי למילתו, וא״כ כשכתוב כאן במועד הזה לשנה האחרת בהכרח דהי׳ עכשיו פסח, וא״כ איך יתכן דנימול רק ביוה״כ הרי כבר נצטווה בפסח וזריזין מקדימין למצוות ועוד הרי כתיב עצם היום הזה בו ביום שצוהו מל כבר עמדו בזה **התוס׳ בר״ה יא. ד״ה אלא** עי״ש.

והנה יש להקדים הבדל הדינים בין מילה בזמנו למילה שלא בזמנו, דמה שמילה דוחה שבת ויו״ט הוא דוקא מילה בזמנה ולא מילה שלא בזמנה כמבואר **ביו״ד רס״ו ס״ב,** וכן מילת גרות אינו דוחה שבת, ומה שמילה צריך להיות ביום הדבר מתחלק דמילה בזמנו צריך להיות ביום כמבואר **ביבמות עב.** וביו״ד רס״ב ס״א ביום וכן מילת גרות צריך להיות ביום מצד דהוי כמשפט דבעי׳ יום כמבואר **ביו״ד סי׳ רס״ח ס״ד,** אבל מילה שלא בזמנו נחלקו תנאי **ביבמות עב:** אי צ״ל ביום דלת״ק פסול בלילה ולראב״ע כשר אולם להלכה קי״ל בשו״ע יו״ד רס״ב כת״ק דגם בזה צ״ל ביום.

והנה מילת אברהם בפשטות הי׳ דינו כמילת גרות וא״כ אף דדינו להיות ביום אבל אינו דוחה שבת, מאידך י״ל דעדיף מכל מילת גרות דאינו דוחה שבת, דכל מילת גרות לפני שמל אינו מצווה למול ומהיכי תיתי ידחה שבת, אבל אברהם אבינו הרי נצטווה למול וא״כ אולי חלה עליו המצוה מיד ודינו כבן שמונה שחייב למול בשמונה דוקא ולכן דוחה שבת.

והנה מלשון רש״י כאן מ׳ דעיקר מה שנימול אברהם ביום לא הי׳ רק מחמת זריזות והי׳ בזה מעלה שלא התבייש מפני המלעיגים, משמע דמעיקר הדין לא הי׳ צריך למול ביום וא״כ כש״כ שלא הי׳ דוחה שבת. וצ״ע למה לא יהי׳ דין יום מצד מילת גרות עכ״פ. ואחרונים נקטו באמת בפי׳ הכתוב דהי׳ צריך להיות ביום דוקא, **דבהעמק דבר פי׳** ד״כאשר דבר אתו״ הוא טעם למה מל ״בעצם היום הזה״ ולא בלילה, כיון שדיבר אתו אלקים הלכות בע״פ דאין למול בלילה. וכ״כ **בפנים יפות** כאן שפי׳ בדברי רש״י גופא בטעם שמל ביום דוקא כיון שהמילה היתה מדין גרות ולא הי׳ כשר אלא ביום. וצ״ע הרי מרש״י משמע שהי׳ רק מעלה בעלמא כדי שלהראות שלא מתבייש מפני המלעיגים. ואפש״ל דרש״י אזיל לשי׳ ראב״ע דמילה שלא בזמנו כשר בלילה. עכ״פ גם אי נימא שצ״ל ביום עדיין לא מוכח שהי׳ דוחה שבת דדין יום יתכן מחמת דין גירות ואכתי הי׳ לו דין מילה שלא בזמנו.

אולם לדברי פרקי דר״א פכ״ט שהבאנו לעיל דמילת אברהם הי׳ ביוה״כ הרי דמילתו דחה שבת, ואין לדחות

שלא אברהם הוא שעשה את המילה דהרי מפורש בקרא ״וימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה הרי דהוא מל את כולם ביוה״כ, וגם את עצמו כ׳ ברש״י דפו״ר בפסוק כ״ד בשם תנחומא שנטל אברהם סכין ואחז בערלתו ובא לחתוך והי׳ ירא שהי׳ זקן מה עשה הקב״ה שלח ידו ואחז עמו שנא׳ וכרת עמו הברית, רק דיש נדון מי נימול קודם, **דרמב״ן כ׳ בפסוק כ״ו** כי אברהם מל קודם את כולם ורק אח״כ מל את עצמו שחשש שאם ימול את עצמו קודם יהי׳ חולה או מסוכן ולא יוכל להשתדל במילתם אולם **אור החיים הק׳ פסוק כ״ג** כ׳ דמל את עצמו קודם ואח״כ מל את אחרים שנא׳ המול ימול ודרשו **ע״ז כז.** שצריך המל להיות נימול בעצמו.

ולפ״ז צ״ע הרי מילה שלא בזמנו ומילת גרות אינו דוחה שבת, והביא קושיא זו מהר״י אסאד **בשו״ת יהודה יעלה ח״א יו״ד רנ״ג** בשם **הג״ר צבי הירש בנו של ההפלאה**, ותי׳ דכיון דרק עכשיו נצטווה על המילה נחשב מילה בזמנה ומיד אחר הציווי מל ולכן גם דחתה יוה״כ, וכ״כ **בחי׳ כתב סופר כאן** והוסיף דא״א לתרץ דכיון דאברהם לא נצטווה על יוה״כ רק שקיים כן בעצמו ועל מילה נצטווה א״כ פשיטא דמילה דוחה אותו [43] דהרי כיון דקיבל עליו כה״ת כולה נחשב מחוייב בדבר וכדכ׳ **הרי״ף שבת ט:** לענין תפלת ערבית דכיון שקיבלו עלייהו נחשב כחובה. **ומהר״י אסאד** יישב עפי״ז מה דק׳ איך מל אברהם ביו״כ הרי מבואר **באו״ח סי׳ של״א ס״י** בשם **התרומת הדשן** דלכתחלה לא ימול בשבת מי שלא מל אף פעם שמא יקלקל, ותי׳ דכיון דבמילה בזמנו וליכא מוהל אחר בוודאי לא ידחה את המילה בשביל טעם זה דאינו אלא לכתחלה, א״כ הכא באברהם שהי׳ לו דין מילה בזמנו לא הי׳ צריך לחשוש לדין זה, ועוד י״ל דאצלו לא הי׳ חשש קילקול כיון דנצטווה מפי הקב״ה לעשות ושומר מצוה לא ידע דבר רע והרי בסופו של דבר אכן עזרו הקב״ה וכנ״ל. וכן **הר״ר יהונתן** בספרו **מדרש יהונתן** נקט בפשיטות דהי׳ כאן דחיי׳ של שבת שהק׳ איך אברהם מל את עצמו או בני ביתו הרי בשבת עדיף שימול אחר כמבואר **ביו״ד רס״ו ס״ז** שמא יקלקל ומקלקל בחבורה חייב, עי״ש מש״כ בזה.

אולם **מרן הגרי״ז** [**רשימות תלמידים בקיצור ובהרחבה בחי׳ הגרי״ז סטנסיל סוטה י. בשם הגרי״ד**] כנראה נקט בפשיטות דמילת אברהם הי׳ גדרו כמילה שלא בזמנו שאינו דוחה שבת שהביא מפרקי דר״א שם דמבואר דשם בן נח הוא שמל את אברהם, [**והחיד״א בחומת אנך** דקדק כן מקרא שכ׳ רק ״בעצם היום הזה **נימול** אברהם״ עוד הביא ממדרש שהי׳ אברהם מצטער ובא עקרב ועקצו ונימול וזה נרמז במש״כ בעצ״ם בעקיצת **עקרב צדיק מל** וזה מש״כ בעצ״ם היום הזה רק נימול ולא מל״] **וביאר הטעם דהרי באמת ק׳ איך הותר לו למול ביו״כ ואין לומר משום דכאן הי׳ עכשיו הציווי דא״כ למה הותר זה רק לשם בן נח, ולזה תי׳ דבאמת אסור לבן נח לשמור שבת וכלול בזה שאסור לו לשבות שום יום גם ביום חול שנא׳ יום ולילה לא ישבותו כמבואר בסנהדרין נח:**, וא״כ אין לו לשבות לא ביוה״כ ולא ביו״ט אולם מבואר **ברמב״ם פ״י ממלכים ה״ט** דזה רק במחדש דת מעצמו אבל אילו הי׳ יתכן שישמור שבת של ישראל לא הי׳ חייב אלא דבגוי ל״ש זה כלל, והנה אברהם אבינו הי׳ לו חלות שם ישראל והי׳ שייך גירות גם קודם מ״ת וכמבואר **ברמב״ן פ׳ אמור** [**ויקרא כ״ד י״**] א״כ אף שלא הי׳ בגדר מצווה ועושה אולם כל מה שקיים הי׳ בגדר קיום תורת משה רבינו וא״כ הי׳ שייך לקיום שבת של ישראל, ולכן לא הי׳ יכול למול בעצמו בשבת, אבל אצל שם שלא הי׳ עליו חלות שם ישראל הי׳ אסור לו לשבות וכן הי׳ יכול למול.

הרי נקט דמילת אברהם לא הי׳ בכוחו לדחות את השבת וכנר׳ נקט דהו״ל מילה שלא בזמנו או מילת גרות שאינו דוחה את השבת וא״כ לדידי׳ למ״ד מילה שלא בזמנו כשר בלילה הי׳ יכול לעשותו בלילה. אולם יתכן דגם הגרי״ז סבר דהוי מילה בזמנו, רק בלא״ה לא הי׳ מילת אברהם דוחה שבת ע״פ דברי **הגר״ח על רמב״ם פ״א מהלכות מילה ה״י** דמילת אברהם לא הי׳ בכוחו לדחות שבת דכל דין דחיית שבת נלמד ממש״כ בפ׳ תזריע וביום השמיני ימול בשר ערלתו, וזה נתחדש רק אחר מתן תורה, ואם באנו לזה י״ל בפשיטות כדהעיר ידידי **הרב אלעזר חיים ליבערמן שליט״א** דגדר הדחיי׳ הינו מצד דזה בזמנו אלא מחמת חלות שם שמיני, כדילפי׳ מביום **השמיני** ימול בשר ערלתו, וכן נתבאר מכל דברי הגמ׳ **שבת קלה: ובדברי הגר״ח שם** דבעי׳ שמיני דוקא ואצל אברהם לא הי׳ זה שמיני, רק דחידש הגר״ח דלפני מ״ת גם שמיני אינו דוחה אבל באינו שמיני פשיטא שאינו דוחה, ונפק״מ בין הנוסחאות **אם מילת יצחק אבינו שהי׳ בשמונה אבל הי׳ קודם מתן תורה האם הי׳ דוחה שבת.** שו״ר **בשיעורי רבינו מאיר הלוי** שנקט כסברא זו לענין דין יום, ליישב ד׳ רש״י דמ׳ דמעיקר הדין לא הי׳ צריך לעשותו ביום והרי לרבנן גם מילה שלא בזמנו צריך יום, ותי׳ דזה רק במילה של פ׳ תזריע שנתחדש אחר מתן תורה אבל קודם מתן תורה לכו״ע מילה שלא בזמנה כשר בלילה וא״ש ד׳ רש״י דכל מה שאברהם עשה ביום הי׳ שבח מיוחד שלא חשש מפני הליצים.

ולעצם יישוב הגרי״ז דאברהם לא מל בעצמו עד״ז כ׳ **הפנים יפות** ליישב בחד תי׳ איך יכול מילה שלו דוחה שבת דע״י שעזרו הקב״ה הו״ל שנים שעשו, **והעיר ידידי הרב אהרן הכהן ארנטרוי שליט״א** דעד כמה שמתייחס

[43] כ״כ באמת **באור החיים הק׳ ר״פ תזריע** דלכן לא כ׳ דין דחיית שבת אצל אברהם כיון שלא נצטווה על השבת פשיטא שדוחה אותו.

להקב"ה א"כ לא קיים אברהם מצות מילה דהרי לא הי' כאן שליחות, וי"ל דלא מצינו לעיל שהקב"ה יצווה אותו בפירוש שהוא ימול את עצמו רק שהי' לו ציווי כללי למול כל בני ביתו לדורותיו, וא"כ י"ל דכלפי אברהם עצמו הי' הציווי התהלך לפני והיה תמים והקב"ה הוא שיתן בו את בריתו, כן נצטווה ואתה את בריתי תשמור וגדר השמירה הוא לראות שימול לכם כל זכר בלשון כללי וזה מה שמוטל על אברהם, אבל על אברהם בעצמו לא נאמר שיעשה על עצמו מעשה המילה רק בוודאי צריך שהי' נימול דאל"כ יהי' בזה פגיעה בשמירת הברית, והטעם י"ל **דהקב"ה רצה בעצמו למולו כיון שאברהם הוא עיקר בעל הברית שכולל בתוכו יסוד קדושת המילה לדורות, לכן סיבב הקב"ה שיהי' נימול על ידו ויהי' בזה כח עצום נצחי.**

ולעצם היישוב של הגרי"ז והפנים יפות דאברהם לא מל בעצמו, צ"ע דכ"ז מהני לענין מילת אברהם עצמו אבל הרי מל את אחרים באותו יום וכמפורש בקרא **[לקמן פסוק כ"ג]** "וימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה" הרי דהוא מל את אחרים אי לא דנדחוק כדכ' הרמב"ן בחד צד **[בסוף פסוק כ"ו]** "שזימן להם מוהלים הרבה והוא עומד עליהם" אבל באמת לא מל בעצמו.

ובעיקר מה דנקט הגרי"ז דכבר הי' לאברהם שם ישראל ע"פ ד' רמב"ן פ' אמור, צע"ט הרי מבואר שם דזה הי' רק ע"י הברית וכדהארכנו בתחלת הפרשה, וא"כ לפני המילה עדיין הי' אסור לו לשבות, עוד י"ל אי נימא כרמב"ן דמילת אברהם הי' בגדר גירות האם הי' מחוסר טבילה או דלא הי' צריך לטבילה ובגמ' **יבמות מה:** במח' ר"א ור"י אי הוי גר במילה לבד דעיקר דין טבילה למדנו רק מדור המדבר מ' דבאברהם לא הי' דין טבילה, ויש לדחות דהוכחה הוא רק מדור המדבר אבל גם באברהם הי' טבילה, ואם לא הי' צריך טבילה י"ל דכיון דע"י המילה גופא נעשה גר לא רצה לחלל שבת בזה, אבל אי הי' מחוסר טבילה יתכן דלא הי' בזה חשש חילול שבת, וכן י"ל באנשי בית אברהם שהי' מצווה למולם מדין אדון, האם הי' דוחה שבת, דלכ' אם היו מחוסרים טבילה ל"ש שהמילה ידחה שבת דעדיין אינם גרים עד הטבילה **וכדביאר הגר"ח שם,** [אבל **החזו"א בגליונות שם** חולק דמצות האדון לא תלוי כלל בחלות גירות ויתכן דידחה שבת גם לפני הטבילה] אבל אי לא היו צריכים טבילה שפיר הי' דוחה שבת אי לא דבעי' שמיני דוקא.